

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Majandusarvestuse instituut

Finantsarvestuse õppetool

Kristi Aulik

**SEOTUD OSAPOOLI KÄSITLEVA INFO
AVALIKUSTAMISE NÕUDED, NENDE TÄITMINE JA
PROBLEEMID EESTIS**

Magistritöö

Juhendaja: professor Lehte Alver

Tallinn 2015

SISUKORD

ABSTRAKT	4
SISSEJUHATUS	5
1. SEOTUD OSAPOOLI KÄSITLEVA INFO AVALIKUSTAMISE OLULISUS, RAHVUSVAHELISTE NÕUETE ARENG JA EESTI REGULATSIOON	8
1.1. Ülevaade seotud osapoolte vahelisi tehinguid käsitlevatest uuringutest	8
1.1.1. Huvide konflikti vaatenurk	9
1.1.2. Kasulike tehingute vaatenurk	12
1.1.3. Situatsioonipõhine vaatenurk	13
1.2. Standardi <i>IAS 24</i> areng ja ajalooline taust	15
1.2.1. Standardi <i>IAS 24</i> vajalikkus ja esimene versioon	16
1.2.2. Standardi <i>IAS 24</i> hilisemad muudatused	17
1.3. Seotud osapooli käsitleva info avalikustamise kohustus Eestis	22
1.3.1. Finantsaruannete koostamise reguleerimine Eestis	23
1.3.2. Seotud osapooli käsitlevate nõuete areng Eestis aastatel 1994–2014	24
2. RAHVUSVAHELISTE STANDARDITE VÕRDLUS RAAMATUPIDAMISE TOIMKONNA JUHENDITEGA	28
2.1. Seotud osapoolte kindlaksmääramine	28
2.2. Teised standardites käsitletavat mõistet	31
2.3. Avalikustamise nõuded	38
2.3.1. Standardi <i>IFRS for SMEs</i> nõuete lihtsustused	38
2.3.2. RTJ-des sisalduvad nõuded ja nende võrdlus rahvusvaheliste standarditega	40
2.4. Kokkuvõtte peamistest probleemidest ning soovitusel RTJ-de täpsustamiseks	44
2.5. Uus raamatupidamisdirektiiv ja seal kajastuvad nõuded	46
3. LISA „SEOTUD OSAPOOLED” TÄITMINE, AVALIKUSTATUD INFO JA SELLE USALDUSVÄÄRSUS	48
3.1. Majandusaasta aruannete lisas „Seotud osapooled” avalikustatud info analüüs	48

3.1.1. Analüüsitud ettevõtete valik ja analüüsitav periood.....	49
3.1.2. Majandusaasta aruannetes avalikustatud info analüüs	50
3.2. Lisa „Seotud osapooled” täitjate jaoks koostatud küsimustiku tulemuste analüüs	61
3.2.1. Küsimustik, uuringu läbiviimine ja küsitlusele vastajad	62
3.2.2. Küsitluse tulemused.....	64
KOKKUVÕTE	73
VIIDATUD ALLIKAD	77
SUMMARY	82
LISAD	85
Lisa 1. Standardis IAS 24 sisalduv seotud osapoolte definitsioon.....	85
Lisa 2. IFRS for SMEs peatükis 33 sisalduv seotud osapoolte definitsioon.....	86
Lisa 3. Raamatupidamise Toimkonna juhendis RTJ 2 sisalduv seotud osapoolte definitsioon	87
Lisa 4. Standardite ja juhendmaterjalide võrdlus – mõisted.....	88
Lisa 5. Standardite ja juhendmaterjalide võrdlus – avalikustamise nõuded.....	89
Lisa 6. Analüüsitud börsiettevõtete andmed.....	91
Lisa 7. Analüüsitud jae- ja hulgikaubandusettevõtete andmed	92
Lisa 8. Majandusaasta aruannete analüüsi käigus koostatud tabelid.....	93
Lisa 9. Küsimustik raamatupidamise aastaaruannete lisa „Seotud osapooled” täitjatele...	104
Lisa 10. Küsimustike analüüsi käigus koostatud lisatabelid	109

ABSTRAKT

Magistritöö eesmärk on selgitada välja raamatupidamise aastaaruande lisa „Seotud osapooled” täitmist puudutavad peamised probleemid Eestis ning hinnata avalikustatud info usaldusväärsust.

Töö eesmärk saavutati kolme iseseisva uurimisülesande lahendamisel. Esmalt võrreldi seotud osapooli käsitleva info avalikustamise nõudeid rahvusvahelistes standardites (*IAS 24* ja *IFRS for SMEs*) ja Eesti head raamatupidamistava selgitavates juhendmaterjalides (RTJ 2 ja RTJ 15). Seejärel analüüsiti 33 ettevõtte majandusaasta aruande lisas „Seotud osapooled” avalikustatud infot. Töö viimases järgus koostati küsimustik lisa „Seotud osapooled” täitjate jaoks ja analüüsiti küsitluse tulemusi. Küsimustikule vastati 2015. aasta veebruarikuu jooksul. Kokku laekus 109 lõpuni vastatud ankeeti.

Magistritöö tulemusel selgus, et RTJ-des sisalduvad nõuded ei ole täiel määral kooskõlas rahvusvahelistes standardites esitatud põhimõtetega. Ilmnesid raskused vastava valdkonna info koondamisel ja probleemid juhendmaterjalides kasutatud terminite sisu tõlgendamisel. Majandusaasta aruannete analüüsist selgus, et kõiki standardites ja juhendmaterjalides sisalduvaid nõudeid ei täideta korrektselt ja ettevõtted esitavad infot seotud osapoolte kohta erineva detailsusega. Küsimusi tekitas segane ja vähene lisainfo esitamine. Autor tõi magistritöös välja näiteid juhtumitest, kus aruandes esitatud info oli või võis olla ebausaldusväärne. Lisa „Seotud osapooled” täitjate seas läbi viidud küsitlusest selgus, et vastajad pigem pooldavad seotud osapoolte kohta nõutud info avalikustamist. Enim probleeme on vastajate jaoks tekitanud nõuetekohase info kogumine ja kättesaadavus. Hoolimata lisa täitmisel tekkivatest probleemidest olid vastajate hinnangud enda avalikustatud info kõikehõlmavusele ja usaldusväärsusele optimistlikud. Vastava väitega nõustusid täielikult või pigem nõustusid ca 64% küsitlusele vastanutest.

Võtmesõnad: majandusaasta aruanne, avalikustamine, seotud osapooled, seotud osapoolte vaheline tehing, valitsev mõjuvõim, juhtkonna võtmeisik

SISSEJUHATUS

Tehingud seotud osapooltega on nüüdisaja äritegevuse tavapäraseks osaks. Seotud osapooled võivad tegutseda keerukate suhete ja struktuuride kaudu ning teostada tehinguid, mis ei vasta turutingimustele ja mida mitteseotud osapooled ei tee. Niisugused suhted võivad avaldada mõju majandusüksuse finantsseisundile ja kasumile või kahjumile. Tekkida võib tavapärasest kõrgem väärkajastamise või pettuse toimepanemise risk, mida illustreerivad suured skandaalid eesotsas Enroni ja WorldComi näidetega. Mõlemal juhul tekitasid seotud osapoolte vahelised tehingud suuri küsitavusi ja ilmnnes nende ebakorrektna avalikustamine.

Teadlikkus seotud osapoolte vahelistest suhetest ja tehingutest võib mõjutada finantsaruannete kasutajate hinnangut majandusüksuse tegevusele, sellega seotud riskidele ning võimalustele. Sel põhjusel on paljud riigid kehtestanud ühtsed nõuded vastavasisulise info avalikustamiseks. Üks näide on 1984. aastal vastu võetud rahvusvaheline standard *IAS 24* „Seotud osapooli käsitleva info avalikustamine”, mida on hiljem mitmel korral muudetud ja täiendatud. Alates 01.01.2005 või hiljem algavate majandusaasta aruannete koostamiseks muutusid rahvusvahelised finantsaruandluse standardid, sh *IAS 24*, kohustuslikuks kõigi EL-i liikmesriikide börsiettevõtete jaoks. Nimetatud kohustus tulenes Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrusest nr 1606/2002.

Standard *IAS 24* ja selle areng on mõjutanud ka Eesti head raamatupidamistava. Oluline samm selleks oli Raamatupidamise Toimkonna juhendite (edaspidi RTJ-de) rahvusvaheliste finantsaruandluse standarditega (*IFRS*-ga) kooskõlla viimine, millega kaasnes senisest ulatuslikumate avalikustamisnõuete kehtestamine. RTJ-de hilisemad muudatused ajakohastasid ja täiendasid vastavaid nõudeid. Viimane olulisem arengujärk on seotud RTJ-de väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete finantsaruandluse standarditega (*IFRS for SMEs*-ga) kooskõlla viimisega. Sellega kaasnesid täiendavad info avalikustamist puudutavad vormilised ja sisulised muudatused.

Lisa „Seotud osapooled” on üks kolmest kohustuslikust aastaaruannet täiendavast komponendist, mille kõik Eesti heast raamatupidamistavast lähtuvad ettevõtted esitama peavad. Seotud osapoolte väljaselgitamine võib osutada ajamahukaks ja keeruliseks ning pole teada, kui korrektselt nõudeid täidetakse ja kui usaldusväärseks aruannetes kajastatud infot võib pidada. Põhialuse selleks annavad vastavat valdkonda reguleerivad juhendmaterjalid ja neis esitatud nõuete detailsus, selgesõnalisus ja üheseltmõistetavus.

Magistritöö autorile teadaolevalt pole seni tehtud uurimusi, mis seotud osapoolte kohta avalikustatava info kontekstis võrdleksid Eesti juhendmaterjalides kajastuvaid nõudeid vastavates rahvusvahelistes standardites esinevatega. Ühtlasi puudub info uuringute kohta, mis käsitleksid Eesti ettevõtete poolt avalikustatud informatsiooni ning osutaksid probleemidele, mis lisa „Seotud osapooled” täitmisel ette tulevad.

Magistritöö eesmärk on selgitada välja raamatupidamise aastaaruande lisa „Seotud osapooled” täitmist puudutavad peamised probleemid Eestis ning hinnata avalikustatud info usaldusväärsust.

Töö eesmärgi täitmiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

1. Võrrelda seotud osapooli käsitleva info avalikustamise nõudeid rahvusvahelistes standardites (*IAS 24* ja *IFRS for SMEs*) ja Eesti heast raamatupidamistava selgitavates juhendmaterjalides (RTJ 2 ja RTJ 15). Autor viib läbi standardite ja juhendmaterjalide võrdleva analüüsi. Standardite ja juhendmaterjalide võrdluses lähtutakse rahvusvaheliste standardite ülesehitusest ja teemade järjestusest.

2. Selgitada välja, missugust infot ja kuidas Eesti ettevõtted raamatupidamise aastaaruannete lisas „Seotud osapooled” ja seal viidatud lisades avalikustavad. Autor viib läbi lisas „Seotud osapooled” avalikustatud info võrdleva analüüsi. Analüüsitavad ettevõtted jaotatakse sõltuvalt raamatupidamisaruannete koostamise aluseks olevast arvestusstandardist kahte gruppi. Esimene grupp lähtub rahvusvahelistest finantsaruandluse standarditest (*IFRS-st*) ja sinna kuuluvad 13 NASDAQ OMX Tallinna börsi põhinimekirjas noteeritud ettevõtet. Teine grupp lähtub Eesti heast raamatupidamistavast ja seda esindavad 20 Eesti suurt jae- ja hulgikaubandusettevõtet.

3. Tuvastada lisa „Seotud osapooled” täitmisel tekkinud peamised probleemid, hinnata avalikustatud info usaldusväärsust ja suhtumist avalikustamise otstarbekusse. Selleks viiakse raamatupidamise aastaaruannete lisa „Seotud osapooled” täitjate seas läbi küsitlus.

Magistritöö esimeses peatükis toob autor välja varasemad uuringud, kus on käsitletud seotud osapoolte vahelisi tehinguid, nendega seotud probleeme ja info avalikustamise olulisust. Autor esitab kokkuvõtte rahvusvahelise standardi *IAS 24* arengust, peamistest muudatustest ja nende põhjustest. Seejärel tuuakse välja teemakohast valdkonda reguleerivad Eesti seadused ja juhendmaterjalid. Esimese peatüki viimane jaotis on pühendatud seotud osapooli käsitlevate nõuete arengule Eestis aastatel 1994–2014.

Magistritöö teises peatükis võrdleb autor seotud osapooli käsitleva info avalikustamise nõudeid rahvusvahelistes standardites (*IAS 24* ja *IFRS for SMEs*) ja Eesti head raamatupidamistava selgitavates juhendmaterjalides (RTJ 2 ja RTJ 15). Autor toob välja nõuete peamised erinevused ja juhib tähelepanu Eesti juhendmaterjalides sisalduvate nõuete peamistele puudustele. Ühtlasi annab autor soovitusi RTJ-de täpsustamiseks. Teise peatüki viimases jaotises tuuakse välja uues raamatupidamisdirektiivis sisalduvad nõuded ja nende lihtsustamise võimalused.

Magistritöö kolmandas peatükis analüüsib autor raamatupidamise aastaaruannete lisa „Seotud osapooled” või seal viidatud lisades avalikustatud infot. Autor annab hinnangu standardites ja juhendmaterjalides sisalduvate nõuete täitmisele ning toob välja info avalikustamise peamised puudused. Kolmanda peatüki teises jaotises teeb autor kokkuvõtte lisa „Seotud osapooled” täitjate seas läbi viidud küsitluse tulemustest ja analüüsib tulemusi.

Autor tänab oma juhendajat, Lehte Alverit, töö valmimisele kaasaaitavate asjatundlike tähelepanekute ja märkuste eest. Ühtlasi tänab autor oma abikaasat motiveerivate sõnade ja toetuse eest.

1. SEOTUD OSAPOOI KÄSITLEVA INFO AVALIKUSTAMISE OLULISUS, RAHVUSVAHELISTE NÕUETE ARENG JA EESTI REGULATSIOON

Magistritöö esimeses peatükis toob autor välja varasemad uuringud, kus on käsitletud seotud osapoolte vahelisi tehinguid, nendega seotud probleeme ja info avalikustamise olulisust. Uuringutest ilmneb ühtsete nõuete kehtestamise vajalikkus. Autor esitab kokkuvõtte rahvusvahelise standardi IAS 24 „Seotud osapooli käsitleva info avalikustamine” arengust, peamistest muudatustest ja nende põhjustest. Seejärel tuuakse välja teemakohast valdkonda ja finantsaruannete koostamist reguleerivad Eesti seadused ja juhendmaterjalid. Autor märgib, et standard IAS 24 ja selle areng on mõjutanud ka Eesti head raamatupidamistava. Seetõttu on esimese peatüki viimane jaotis pühendatud seotud osapooli käsitlevate nõuete arengule Eestis aastatel 1994–2014.

1.1. Ülevaade seotud osapoolte vahelisi tehinguid käsitlevatest uuringutest

Rahvusvahelise standardi IAS 24 kohaselt on seotud osapoolte vaheline tehing „ressursside, teenuste või kohustuste üleandmine seotud osapoolte vahel, sõltumata sellest, kas see toimub tasu eest või tasuta” (IAS 24, § 9).

Seotud osapoolte vahelisi tehinguid on teaduskirjanduses tõlgendatud mitmeti. Gordon *et al* tõid välja kaks peamist käsitusviisi – huvide konflikti vaatenurga (*conflict of interest view*) ja kasulike tehingute vaatenurga (*efficient transactions view*) (2004). Terminit „*efficient*” on eesti keelde tõlgitud mitmeti, sh kui tõhus, mõjus, efektiivne, tootlik, ökonoomne. Terminit „*efficiency*” on tõlgitud muuhulgas kui kasutegur, tasuvus, kasumlikkus ja majanduslikkus. (Uus ... 2008, 256 ja 257) Antud kontekstis on *efficient transactions view* vaatenurka vastandatud huvide konflikti vaatenurgale. Huvide konflikti vaatenurga kohaselt peetakse tõenäoliseks, et seotud osapoolte vahelised tehingud kahjustavad ettevõtte välise

osapoolte (eelkõige vähemusaktsionäride ja võlausaldajate) huve. *Efficient transactions view* kohaselt võivad sellised tehingud olla tehtud ka ettevõtte väliste osapoolte huve arvestades ja olla nende jaoks kasulikud. Tulenevalt vaatenurga sisust nimetab autor oma töös *efficient transactions view* eesti keeles kasulike tehingute vaatenurgaks.

Pizzo käsitles lisaks eelnevatele situatsioonipõhist vaatenurka (*contingencies perspective*) (2013). Selle kohaselt ei saa seotud osapoolte vahelisi tehinguid enne olukorraga tutvumist kahjulikuks või kasulikuks liigitada, vaid see sõltub situatsioonist ja keskkonnast, kus tehingud aset leiavad.

Magistritöö autor kasutab väljendit „väline osapool” (*outsider*) mõistes selle all osapooli, kellel on piiratud ligipääs siseinfole, eelkõige vähemusaktsionäre ja võlausaldajaid. Välistele osapooltele vastandatakse „siseringi kuuluvad osapooled” (*insider*), sh juhid ja valitsevat mõjuvõimu omavad aktsionärid.

1.1.1. Huvide konflikti vaatenurk

Huvide konflikti vaatenurk (*conflict of interest view*) on seotud ettevõtete valitsemise peamise probleemiga, mis tuleneb omandi ja juhtimise kaugenemisest. Omanikuks olemine on muutunud aktiivsest tegevusest passiivseks ja ettevõtet on määratud juhtima teised inimesed. Juhid, kes on määratud teenima omanike huve, ei ole selleks tihti motiveeritud. Juba 1776. aastal ilmunud teoses „Rahvaste rikkus” kirjutas Adam Smith juhtide kohta „(...) olles pigem teiste inimeste kui omaenda raha käsutajad, ei saa hästi oodata, et nad peaksid selle järele samasuguse valvsusega vaatama nagu omanikud sageli oma raha järele vaatavad” (Smith 1999, 330).

Agenditeooria (*agency theory*) autorid Jensen ja Meckling juhtisid tähelepanu erinevate eesmärkidega osapoolte, printsipaali ja agendi, vahel tekkivale huvide konfliktile (1976). Teooria põhineb eeldusel, et ettevõtte omanik (printsipaal) ja juht (agent) käituvad lepingu täitmisel ratsionaalselt, st lähtuvad isiklikest huvidest. Seotud osapoolte vahelisi tehinguid on lähtuvalt agenditeooriast tõlgendatud kui võimalikku vahendit, mille abil siseringi kuuluvad osapooled väliste osapoolte arvelt isiklikku kasu saavad teenida (Carlo 2014).

Dyck ja Zingales uurisid valitsevat mõjuvõimu omavate osapoolte isikliku kasu (*private benefits of control*) saamise võimalusi 39 riigis (2004). Isikliku kasuna käsitlesid nad hüvesid, mida enamusaktsionärid ei jaga teiste aktsionäridega või ei tehta seda

proportsionaalselt osaluse suurusega. Autorite hinnangul on avalikustamise meetmete kvaliteedi ja isikliku kasu suuruse vahel negatiivne seos. Nad leidsid „*Mida täpsem on info [avalikustamise standardites sisalduv info], seda keerulisem on valitsevat mõjuvõimu omavatel osapooltel saada isiklike hüvesid ilma õiguslike sanktsioonide järgnemise või vähemalt maine kahjustumiseta*” (Dyck ja Zingales 2004, 576). Uuringu tulemuste kohaselt on isiklikud kasud seda väiksemad, mida parema kvaliteediga on standardid, mida parem on vähemusaktsionäride kaitse ja maksukohustuste täitmine.

Teaduskirjanduses on käsitletud mitmeid võimalusi, kuidas juhid ja valitsevat mõjuvõimu omavad aktsionärid isikliku kasu saamise eesmärgil tegutsedes väliste osapoolte huve võivad kahjustada. Osa teadlastest on keskendunud isikliku kasu saamise mooduse, mida inglise keeles väljendatakse terminiga „*tunneling*”, uurimisele (Cheung *et al* 2009; Jian ja Wong 2004; Johnson *et al* 2000). Johnson *et al* mõistavad selle all ettevõtte ressurside üleandmist valitsevat mõjuvõimu omavatele aktsionäridele, kelleks on enamasti tippjuhid (2000, 22). Sellist omakasupüüdlikku käitumisviisi nimetatakse kirjanduses oportunistiks. Näiteks võivad valitsevat mõjuvõimu omavad osapooled ressursid ettevõttest välja kanda iseenda või seotud osapooltega tehtud tehingute kaudu. Isikliku kasu saamise eesmärgil müüakse varaobjekte turutingimustest madalama hinnaga. Võidakse sõlmida tavapärasest soodsamatel tingimustel lepinguid, määrata juhtkonnale ebamõistlikult suuri hüvitusi, anda soodustingimustel laene jms. Vähemusaktsionäride huve saab kahjustada ka aktsiate lahjendamise läbi, näiteks võivad valitsevat mõjuvõimu omavad aktsionärid omandada soodushinnaga täiendavaid aktsiaid.

Seotud osapoolte vahelisi tehinguid kasutatakse lisaks „*tunneling*” abil väliste osapoolte huvide kahjustamisele ka kasumiga manipuleerimiseks (Aharony *et al* 2005; Herrmann *et al* 2003; Jian ja Wong 2004). Kasumist lähtuva juhtimise (*earnings management*) abil püütakse vastata analüütikute ja turu ootustele ning vältida aktsia hinna järske languseid. Tegelikke tulemusi püütakse ilustada, kui valmistatakse aktsiate avalikeks pakkumisteks või kui tahetakse täita juhtkonna või omanike etteantud kriteeriume. Manipuleerimist võib soodustada majandustulemustel põhinev juhtide tasustamissüsteem. Jian ja Wong tõestasid, et börsil noteeritud Hiina ettevõtted manipuleerivad kasumiga peamiselt läbi omavaheliste sagedaste müügitehingute (2004). Leiti, et ettevõtted saavad sellist tegevust varjata, kuna seotud osapoolte vaheline müük avalikustatakse vaid lisades,

mitte kasumiaruandes. Herrmann *et al* tõestasid, et Jaapani ettevõtted juhivad kasumit läbi varaobjektide müügi (2003).

Mitmed uuringud tõestavad, et seotud osapoolte vahelised tehingud kahjustavad ettevõtte väärtust. Kohlbeck ja Mayhew leidsid, et selliseid tehinguid avalikustanud ettevõtete turuväärtus oli madalam tehinguid mitteavalikustanud ettevõtete turuväärtusest (2010). Negatiivne mõju oli suurem suhteliselt lihtsate tehingute, nt laenude andmise ja võtmise, nõustamisteenuste, juriidiliste teenuste jms, avalikustamisel. Liu ja Lu uurisid Hiina ettevõtteid ja märkisid, et mida sagedamini ettevõtted seotud osapoolte vahelisi tehinguid teevad, seda madalamale ettevõtte väärtus langeb (2004). Nekhili ja Cherif uurisid Prantsusmaa ettevõtteid ja täheldasid peamiste aktsionäride ja juhtide sooritatud tehingute negatiivset mõju ettevõtte väärtusele (2011). Jian ja Wong uuringu kohaselt suunavad ettevõtted raha valitsevat mõjuvõimu omavate aktsionäride käsutusse läbi soodustingimustel krediidi pakkumise ja laenuandmise (2004). Turg reageerib seotud osapooltele antud laenudele aktsiate hinna alanemisega.

Küsimusi on tekitanud ka avalikustatud info kasulikkus ja kasutamine. Ge *et al* uurisid, kas seotud osapoolte vaheliste tehingute avalikustamine annab investoritele väärtuslikku teavet (2010). Keskenduti Hiina ettevõtete poolt avalikustatud seotud osapoolte vaheliste varaobjektide müüke kajastavatele tehingutele. Autorid leidsid, et investorid hindavad finantsaruannete lisadest saadava info põhjal aruannetes kajastatud arvandmete usaldusväärsust. Hindamiseelselt vajab info töötlemist ja tõlgendamist. Näiteks vähendasid investorid kajastatud kasumit, kui nad hindasid ettevõtteid, mis olid teinud seotud osapooltega müügitehinguid. Uuringu tulemuste kohaselt vähendas seotud osapooli käsitleva info avalikustamise nõuete suurenemine Hiinas sellise täiendava analüüsi vajadust. Seega tajusid investorid info avalikustamise nõuete positiivset mõju kasumiga manipuleerimisele.

Info avalikustamisest hoolimata ei pruugi väheneda investorite kahtlused tehingute tegemise motiivides. Seda isegi juhul kui ettevõtted on deklareerinud, et seotud osapoolte vahelised tehingud on tehtud mitteseotud osapooltega võrdväärsel tingimustel (*arms' length transactions*). (Carlo 2014) Investorite jaoks riskantsemana näivaid tehinguid võidakse varjata jättes need avalikustamata ja näidates mitteseotud osapooltega tehtud tehingutena (Gordon *et al* 2004; Kohlbeck, Mayhew 2010). Kahtlusi võib tekitada ka pettuste esinemise võimalus. Gordon *et al* tegid kokkuvõtte seotud osapoolte vahelisi tehinguid käsitletud uuringutest ja märkisid, et üksnes selliste tehingute olemasolu ei pruugi olla pettuse näitajaks (2007). Kuid

pettuse asetleidmisel on seotud osapoolte vaheliste tehingutega manipuleerimist peetud peamiseks pettuse toimepanemise võimaluseks. Probleeme on tekitanud nii tehingute kindlaksmääramine kui ka info puudulik avalikustamine.

1.1.2. Kasulike tehingute vaatenurk

Kasulike tehingute vaatenurga (*efficient transactions view*) kohaselt võivad seotud osapoolte vahelised tehingud olla tehtud ka ettevõtte väliste osapoolte huve arvestades ja olla nende jaoks kasulikud. Näiteks võidakse teha strateegilisi investeeringuid ühissettevõtetesse, et saada ja tagada juurdepääs tarneahelale või turgudele (vertikaalne integratsioon) ja hajutada riske. Seotud osapoolte vahel tehtud tehingutega kaasneb vähem infotõrkeid kui kolmandate osapooltega tehtud tehingutega. (Kohlbeck, Mayhew 2010) Mõjuvaks põhjenduseks peetakse ka tugevate ärisidemete kaasabil tehingukulude alandamise võimalust (Carlo 2014). Djankov *et al* täheldasid, et ükski 72 uuritud riigist ei olnud täielikult seotud osapoolte vahelisi tehinguid ära keelanud (2008). Magistritöö autori hinnangul kinnitab see arvamust, et sellised tehingud võivad olla majanduslikult põhjendatud ja suurendada ettevõtte väärtust.

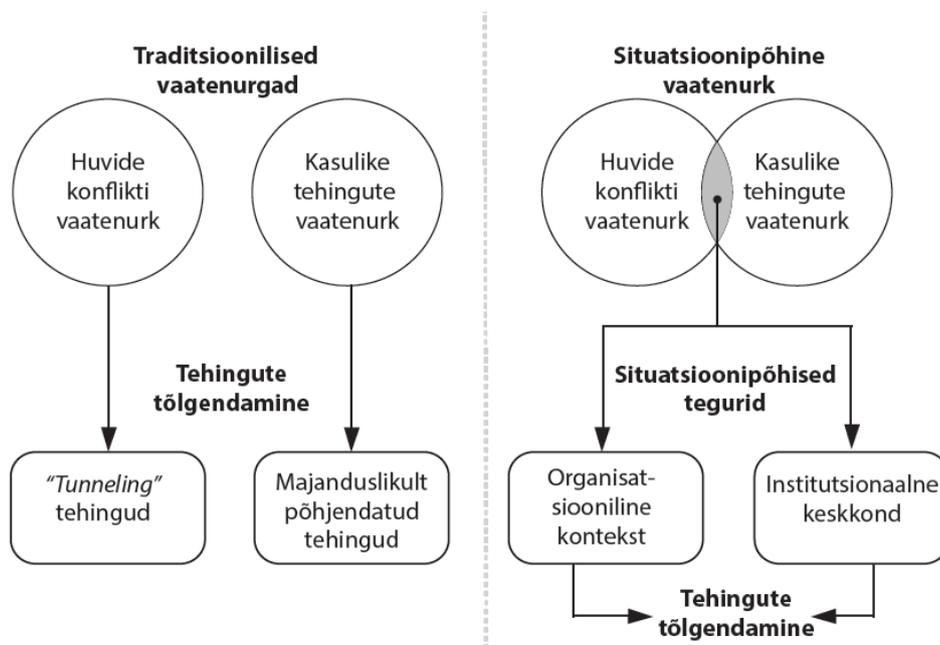
Valitsevat mõjuvõimu omavad osapooled võivad kasutada isiklike ressursse, et toetada finantsprobleemidega ettevõtteid ja säästa neid pankrotist. Inglise keelses erialakirjanduses kasutatakse selle kohta terminit „*propping*” (Cheung *et al* 2009; Friedman *et al* 2003). Mõned näited selle kohta ilmnisid pärast 1997. ja 1998. aasta Aasia finantskriisi. Näiteks kasutas Samsungi juhatuse esimees, Lee Kun Hee, 1999. aasta suvel oma isiklikku raha, et maksta ära Samsung Motorsi, pankroti äärel oleva tütarettevõtte, võlad. (Friedman *et al* 2003) Ettevõtteid hoitakse elus, kuna nad loovad kontserni teiste osapoolte jaoks lisandväärtust. Kasu, mida teised ettevõtted saavad, ületab kulusid, mida abistamisel tehakse. (Carlo 2014)

Nähtust „*propping*” on analüüsitud koos nähtusega „*tunneling*”. Cheung *et al* uurisid Hiina ettevõtete 2001.–2002. aastal avalikustatud tehinguid püüdes neid uuritavate nähtuste alusel liigitada (2009). „Näiteks kui ettevõtte soetab seotud osapoolelt varaobjekte või teenuseid hinnaga, mis ületab turuhinda, võivad tehingud olla „*tunneling*” eesmärgil sooritatud. Kui kokkulepitud hind jääb turuhinnast madalamaks, võivad need olla sooritatud „*propping*” eesmärgil” (Cheung *et al* 2009, 13). Uurijad leidsid, et „*tunneling*” omadusi sisaldavate tehingute kohta oli avalikustatud oluliselt vähem infot kui „*propping*” omadusi sisaldavate kohta. Arvati, et ettevõtted, kellel ei ole midagi varjata, avalikustavad rohkem

infot ja investorid väärtustavad seda. Peng *et al* leidsid, et valik „*tunneling*” või „*propping*” tehingute tegemiseks sõltub ettevõtte finantsolukorrast (2011). Uuringu tulemused näitasid, et finantsraskustes olevate Hiina ettevõtetega tehakse tehinguid tõenäolisemalt „*propping*” eesmärgil. Investorid reageerivad sellisele teadaandele positiivselt. Seevastu heas finantsseisus olevate ettevõtetega tehakse tehinguid tõenäolisemalt „*tunneling*” eesmärgil ja investorid suhtuvad sellesse hukkamõistvalt.

1.1.3. Situatsioonipõhine vaatenurk

Eelnevalt käsitletud traditsioonilised vaatenurgad rõhutavad vastandlikke aspekte ja ei pruugi seletada kõiki juhtumeid. Huvide konflikti vaatenurk keskendub võimalikule riskile ja tõlgendab seotud osapoolte vahelisi tehinguid omakasupüüdlike „*tunneling*” tehingutena. Kasulike tehingute vaatenurk keskendub saadavale kasule ja seotud osapoolte vahelisi tehinguid tehakse selle käsitusviisi kohaselt pigem majanduslikult põhjendatud eesmärkidel. Situatsioonipõhine vaatenurk (*contingencies perspective*) hõlmab nii huvide konflikti kui ka kasulike tehingute vaatenurka arvestades nende koos eksisteerimise võimalusega. Seotud osapoolte vaheliste tehingute tõlgendamiseks tuleb sel juhul analüüsida situatsioonipõhiseid tegureid. Need on üldistatult liigitatud organisatsioonilise konteksti ja institutsionaalse keskkonna teguriteks. (Pizzo 2013) Kõigist kolmest lähenemisviisist annab ülevaate joonis 1.

Joonis 1. Seotud osapoolte vaheliste tehingute vaatenurgad ja tehingute tõlgendamine

Allikas: (Pizzo 2013, 319 ja 321)

Situatsioonipõhise vaatenurga kohaselt võib seotud osapoolte vaheliste tehingute kasulikkus või kahjulikkus sõltuda mitmete tegurite koosmõjust. Näiteks võib ettevõtte kehvade tulemuste põhjus seisneda nii seotud osapoolte vaheliste tehingute, ettevõtte nõrga valitsemise kui ka järelvalve koosmõjus. Tehingute majanduslik põhjendatus ei pruugi olla ilmne. „*Tunneling*” ei tähenda tingimata rikkuse omakasupüüdlikkude ülekandmist juhtidele ja valitsevat mõjuvõimu omavatele aktsionäridele. See võib olla osa maksustrateegiast (...)” (Pizzo 2013, 315). Antud kontekstis on mõeldud maksustrateegiat, mis on ka ettevõtte välistele osapooltele kasulik. Samas ei saa eeldada, et seotud osapoolte vahelisi tehinguid tehakse alati ärielistel eesmärkidel. Arvestada tuleb väliste osapoolte huvide kahjustamise ja ettevõtte usalduse kaotamise riskiga. Tehingutega kaasnevaid riske püütakse maandada info avalikustamise nõuete kehtestamisega. Nõudeid on mõjutanud enam huvide konflikti vaatenurk, kasulike tehingute vaatenurgal on olnud neile väike mõju.

Nagu käesolevast jaotisest ilmnes, kasutatakse seotud osapoolte vahelisi tehinguid vastandlikel eesmärkidel. Huvide konflikti vaatenurk, mis põhineb agenditeoorial, käsitleb juhtide ja valitsevat mõjuvõimu omavate aktsionäride isikliku kasu saamise mooduseid. Leiti, et seotud osapoolte vahelisi tehinguid võidakse varjata ja teha kasumiga manipuleerimise või pettuse toimepanemise eesmärgil. Tõestati, et seotud osapoolte vahelised tehingud kahjustavad ettevõtete väärtust ja investorid suhtuvad neisse skeptiliselt. Kasulike tehingute vaatenurga kohaselt tehakse seotud osapoolte vahelisi tehinguid ärielistel, majanduslikult põhjendatud eesmärkidel. Toodi välja selliste tehingutega kaasnev kasu ja juhti tähelepanu finantsraksustes olevate ettevõtete toetamise vajalikkusele. Situatsioonipõhise lähenemisviisi kohaselt sõltub tehingute kasulikkus või kahjulikkus eri tegurite koosmõjust. Mõju hindamisel tuleks analüüsida situatsiooni ja keskkonda, kus tehingud aset leiavad. Autor märgib, et viimast vaatenurka on uuringutes oluliselt vähem käsitletud. Hoolimata uuringu vaatenurgast rõhutati seotud osapoolte vaheliste tehingute avalikustamise vajalikkust.

Magistritöö autor pooldab avalikustamismõuete kehtestamist ja arvab, et finantsaruannete kasutajad peavad olema selliste tehingute võimalikust mõjust teadlikud. Autori hinnangul aitaks investorite skeptilisust vähendada täiendava info vabatahtlik avalikustamine. See võimaldab anda tehingute tegemise eesmärgist selgema ülevaate ja tõstab ettevõtte usaldusväärsust. Kuigi teadusuuringud põhinevad valdavalt börsiettevõtete analüüsil, arvab autor, et ka väiksemad ettevõtted peavad omama ülevaadet seotud osapooltega tehtud

tehingutest ja info avalikustama. Siiski võivad mikro- ja väikeettevõtete nõuded olla leebemad, et info kogumisega kaasnev kulu ei ületaks selle avalikustamisest saadavat kasu.

1.2. Standardi IAS 24 areng ja ajalooline taust

Teadlikkus seotud osapoolte vahelistest suhetest ja tehingutest võib mõjutada finantsaruannete kasutajate hinnangut majandusüksuse tegevusele, sellega seotud riskidele ning võimalustele. Sel põhjusel on riigid kehtestanud ühtsed nõuded vastavasisulise info avalikustamiseks. Käesolevas jaotises antakse ülevaade rahvusvahelise standardi IAS 24 „Seotud osapooli käsitleva info avalikustamine” arengust, olulisematest muudatustest ja nende põhjustest.

Seotud osapooli käsitleva info avalikustamise nõudeid on aja jooksul muudetud ja täiendatud. Tabel 1 annab ülevaate standardi olulisematest arenguetappidest.

Tabel 1. Standardi IAS 24 „Seotud osapooli käsitleva info avalikustamine” areng

	Standardi areng	Kommentaariid
Märts 1983	Eelnõu E25 „Seotud osapoolte vaheliste tehingute avalikustamine” avaldamine	
Juuli 1984	Standardi IAS 24 „Seotud osapooli käsitleva info avalikustamine” kehtestamine	Kehtis majandusaastast algusega 01.01.1986 või hiljem
1994	Standardi IAS 24 vormiline uuendamine	
18.12.2003	Muudetud standardi IAS 24 „Seotud osapooli käsitleva info avalikustamine” kehtestamine	Kehtis majandusaastast algusega 01.01.2005 või hiljem
22.02.2007	Eelnõu „Riigi osalusega üksused ja seotud osapoolte definitsioon” avaldamine	Kommenteerimise tähtaeg 25.05.2007
11.12.2008	Eelnõu „Suhted riigi osalusega üksustega (IAS 24 kavandatud muudatused)” avaldamine	Kommenteerimise tähtaeg 13.03.2009
4.11.2009	Muudetud standardi IAS 24 „Seotud osapooli käsitleva info avalikustamine” kehtestamine	Kehtib majandusaastast algusega 01.01.2011 või hiljem
12.12.2013	IFRS-de perioodi 2010–2012 muudatused (juhtkonna võtmeisikute teenuseid osutavaid üksuseid käsitlev täiendus)	Kehtib majandusaastast algusega 01.07.2014 või hiljem

Allikas: (History of ...)

Ülaltoodud tabelist on näha, et standardit IAS 24 muudeti aastatel 2003 ja 2009. Muudatustele eelnes eelnõude avaldamine ja vastaval teemal laekunud kommentaaride

analüüsimine. Standardi esimesest versioonist ja sellele järgnevatest peamistest muudatustest antakse ülevaade punktides 1.2.1. ja 1.2.2.

1.2.1. Standardi IAS 24 vajalikkus ja esimene versioon

Finantsaruandluse põhiline ülesanne on esitada infot, mis on vajalik ettevõtte ja selle juhtide tulemuslikkuse hindamiseks. Tegevuse läbipaistvus ning info tõene ja aus kajastamine on selle olulisteks märksõnadeks. „*Ei ole piisav, kui ettevõtted teevad õiget asja, see peab ka välja paistma selliselt ja välised osapooled (nt aktsionärid) peavad saama kontrollida, mida on tehtud*” (Drever 2007, 172). Ettevõtete finantseerijad peavad teadma, kuidas on nende ressursse kasutatud. Arvatakse, et majandusarvestus toetab ettevõtete valitsemist läbi info avalikustamise. Avalikustamine piirab juhtide omakasupüüdlikku käitumist ja annab välistele osapooltele võimaluse ettevõtte tegevuse hindamiseks.

Seotud osapooli käsitleva info avalikustamise projektiga alustas Rahvusvaheline Arvestusstandardite Komitee (*International Accounting Standards Committee – IASC*) 1980. aastal. Kolm aastat hiljem avaldati eelnõu E25 „Seotud osapoolte vaheliste tehingute avalikustamine”, millele eelnõu kommenteerijad heitsid ette liigset üldsõnalisust ning ettevõtete koormamist. Suurbritannia kommenteerijad iseloomustasid kavandatavat standardit kui lisatöö tekitamist nende ettevõtete jaoks, kellel ei ole midagi varjata omamata samaaegselt mõju neile, kellel on seda põhjust teha. (Camfferman, Zeff 2007)

Standard *IAS 24 (Related Party Disclosures)* võeti esmakordselt vastu 1984. aastal ja hakkas kehtima majandusaastast algusega 01.01.1986 või hiljem. Selle eesmärk oli kehtestada peamised nõuded seotud osapooli käsitleva info avalikustamisele. Arvati, et kuigi seotud osapoolte vahelised suhted on äritegevuse tavapäraseks osaks, võivad need mõjutada aruandva üksuse finantsseisundit ja kasumit või kahjumit. Seotud osapooled võivad teha tehinguid, mis ei vasta turutingimustele ja mida mitteseotud osapooled ei tee. Üksnes seotud osapoolte olemasolu võib olla piisav, et mõjutada majandusüksuse tehinguid teiste osapooltega. (International ... 1997) Seega võisid standardi kohaselt tehingud seotud osapoolte vahel puududa, kuid sellest hoolimata võis olla mõjutatud aruandva üksuse finantsseisund ja kasum või kahjum.

Esialgse standardi kohaselt loeti omavahel seotuks järgnevad osapooled (International ... 1997, 428 ja 429):

- a) ettevõtted, mis otseselt või kaudselt omavad valitsevat mõjuvõimu aruandva ettevõtte üle, on aruandva ettevõtte valitseva mõju all või on koos aruandva ettevõttega ühise valitseva mõjuvõimu all;
- b) sidusettevõtted (*IAS 28* „Investeeringud sidusettevõttesse” kajastatud mõiste kohaselt);
- c) üksikisikud, kes omavad otseselt või kaudselt aruandvas ettevõttes hääleõigust, mis tagab neile olulise mõjuvõimu aruandva ettevõtte üle ja selliste isikute lähedased pereliikmed;
- d) juhtkonna võtmeisikud, kellel on volitused ja kellel lasub vastutus aruandva ettevõtte tegevuse planeerimise, juhtimise ja kontrolli eest, sealhulgas aruandva ettevõtte juhatuse liikmed ja selliste isikute lähedased pereliikmed;
- e) ettevõtted, milles punktide (c) või (d) alla klassifitseeruvad üksikisikud omavad otseselt või kaudselt olulist hääleõigust või mille üle mainitud üksikisikud omavad olulist mõjuvõimu. Näiteks aruandva ettevõtte juhatuse liikmete või suuraktsionäride osalusega ettevõtted ja aruandva ettevõttega ühist juhtkonna võtmeisikut omavad ettevõtted.

Esialgne standard nõudis seotud osapoolte vahelise suhte olemuse, tehinguliikide ning teiste täiendavate andmete avalikustamist, mis on vajalikud finantsaruannetest arusaamiseks. Täiendavate andmetena mõisteti seotud osapoolte vaheliste tehingute mahu, tasumata ja laekumata arvete ning hinnastamispoliitikat käsitleva informatsiooni avalikustamist. Autor täheldas, et hilisemad standardid hinnastamispoliitika avalikustamist ei nõua.

1.2.2. Standardi *IAS 24* hilisemad muudatused

Seoses 1991. aastal toimunud rahvusvaheliste standardite muutmisega uuendati 1994. aastal ka *IAS 24* vormingut. Ümber kujundatud standardiga asendati esialgne, 1984. aastal vastu võetud redaktsioon. Sisulisi muudatusi standardisse ei tehtud, ajakohastati ristviiteid ja terminoloogiat.

2003. aastal muudetud standard

Rahvusvaheline Arvestusstandardite Nõukogu (*International Accounting Standards Board – IASB*) muutis standardit *IAS 24* esmakordselt 2003. aastal. Korrigeeritud standard hakkas kehtima 01.01.2005 või hiljem algavast majandusaastast. Muudatused hõlmasid täiendavate täpsustuste lisamist ja terminoloogia ajakohastamist. Laiendati seotud osapoolte

definiitsiooni ning lisandus nõue juhtkonna võtmeisikutele määratud hüvitiste avalikustamiseks.

Magistritöö autor analüüsis seotud osapoolte definiitsiooni muutusi ja märkas sõnastuse ning kasutatavate terminite korrigeerimist. Näiteks on 2003. aastal muudetud standardis kasutatud terminit „*entity* (tõlkes: majandusüksus)” varasemalt kasutatud „*reporting enterprise* (tõlkes: aruandev ettevõte)” asemel. Seotud osapoolte definiitsiooni on täiendatud ühise mõjuvõimu, ühissettevõtete ja töösuhte lõppemisjärgsete hüvitiste käsitlesega. Uuendatud standardi kohaselt oli seotud osapooltega tegu siis, kui (Alver, J., Alver, L. 2011):

- a) osapool kas otseselt või kaudselt omab valitsevat mõjuvõimu majandusüksuse üle, on majandusüksuse valitseva mõju all või on koos majandusüksusega ühise valitseva mõjuvõimu all; osapoolel on oluline osalus majandusüksuses, mis tagab olulise mõjuvõimu majandusüksuse üle; või osapool osaleb ühise mõjuvõimu teostamises majandusüksuse üle;
- b) osapool on majandusüksuse sidusettevõtte;
- c) osapool on ühissettevõtte, milles majandusüksus on ühissettevõtjaks;
- d) osapool on majandusüksuse või selle emasettevõtte juhtkonna üks võtmeisikuid;
- e) osapool on punktide (a) või (d) alla klassifitseeruva üksikisiku lähedane sugulane või pereliige;
- f) osapool on majandusüksus, mis on punktide (d) või (e) alla klassifitseeruva üksikisiku valitseva või olulise mõju all; kui mainitud üksikisik osaleb ühise valitseva mõjuvõimu teostamises osapoolte-majandusüksuse üle või omab olulist hääleõigust osapoolte-majandusüksuses;
- g) osapoolel on töösuhte lõppemisjärgne hüvitiste plaan majandusüksuse töötajate või viimasega seotud osapool(t)e kasuks.

Standardi *IAS 24* peamiseks probleemiks kujunes juhtkonna võtmeisikutele määratud hüvitiste avalikustamine. Kui EL otsustas 2005. aastal *IFRS*-d heaks kiita, tähendas see juhtide soodsate tasustamispakettide avalikustamist, mis senini investorite eest varjatuks olid jäänud. (Walton 2011) Magistritöö raames läbi viidud Eesti börsiettevõtete majandusaasta aruannete analüüsis ilmnes juhtkonna võtmeisikute hüvitiste avalikustamise tundlik iseloom ja selgus, et aruannetes püütakse vältida detailse info väljatoomist (vt juhtkonna võtmeisikute hüvitiste avalikustamise analüüsi punktis 3.1.2.). Terminiga „juhtkonna võtmeisikud” seotud

probleeme analüüsib autor magistritöö jaotises 2.2. Juhtkonna võtmeisikutele määratud hüvitiste avalikustamise nõudeid analüüsib autor magistritöö punktis 2.3.2.

Autor täheldas, et enne 2003. aasta muudatusi olid riigi osalusega üksused (vt mõistet jaotisest 2.2.) seotud osapoolte vaheliste tehingute avalikustamisest vabastatud. Muudatuste järgselt pidid *IFRS*-st juhinduvad riigi osalusega üksused avalikustama tehingud, mis on tehtud teise riigi osalusega üksusega.

2009. aastal muudetud standard

Riigi osalusega üksusi puudutanud muudatus põhjustas täiendava arutelu küsimuses, mida tuntakse erialases kirjanduses kui „Hiina probleem” (*Chinese problem*). Nimelt püüti Hiinas börsiettevõtetele mõeldud nõudeid *IFRS*-ga vastavusse viia. Kuna enamus Hiina suurtest ettevõtetest on riigi osalusega, loetakse need standardi kohaselt seotud osapoolteks. Sel põhjusel pidi 2003. aastal vastu võetud standardist juhindudes iga Hiina ettevõtte avalikustama peaaegu kõik tehingud kui seotud osapooltega tehtud. (Walton 2011) Hiina probleemile lahenduse leidmiseks avaldati täiendavad eelnõud, arutelu tulemus kajastus standardi muudetud ja 2009. aastal vastu võetud versioonis.

2007. aastal avaldatud eelnõu „Riigi osalusega üksused ja seotud osapoolte definitsioon” käsitles riigi osalusega üksuste nõuete vähendamist ja seotud osapoolte definitsiooni täpsustamist. Ühtlasi sooviti parendada standardi sõnastust. Ühe muudatuse põhjusena toodi välja, et aruandvad üksused ei pruugi olla teadlikud, et nad teevad tehinguid riigi osalusega üksusega. IASB leidis, et standardi nõuete täitmisega kaasnev kulu võib ületada avalikustatud infost saadavat kasu. (IASB ... 2007) IASB esimees David Tweedie ütles eelnõud tutvustades:

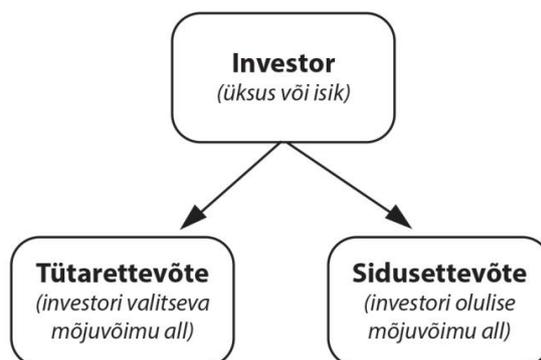
„Nõukogu leiab, et sellistel tingimustel esinevate ja tihti kasutatud või väheväärtuslikku infot andvate nõuete kõrvaldamine võimaldab finantsaruannete koostajatel ja kasutajatel keskenduda seotud osapoolte vahelistele suhetele, mis tõenäolisemalt aruandeid mõjutavad.” (Ibid.)

Avalikustamise nõuetest vabastamine eeldas riigi osalusega üksuste tehtud tehingute mõju hindamist. Eelnõu kommenteerijad leidsid, et kavandatavad muudatused ei ole piisavad ja standard jääb endiselt liiga keeruliseks. Varasemaid kommentaare arvesse võttes avaldas IASB 2008. aastal uue eelnõu „Suhted riigi osalusega üksustega”. Uus eelnõu ei käsitlenud enam mõju kindlaksmääramist, vaid nõudis riigi osalusega üksustega tehtud tehingute korral teatud üldise informatsiooni avalikustamist. (Exposure ... 2008) Magistritöö autori hinnangul

nõuti aruannete kasutajate jaoks olulise info väljatoomist, kuid vähendati väheväärtusliku ja üksuste jaoks kuluka info kogumist. Nõuti vaid selliste tehingute avalikustamist, mis on kas üksikult või kogumina olulised. 2009. aastal muudetud standardis kajastuvaid nõudeid on käsitletud põhjalikumalt magistritöö punktis 2.3.2. Uus standard hakkas kehtima 01.01.2011 ja hiljem algavast majandusaastast.

Varasemale standardile heitsid kasutajad ette ka seotud osapoolte definitsiooni tõlgendamise liigset keerukust. Eelnõuga, mis avaldati 2007. aastal, sooviti definitsioon ümber struktureerida, parendada selle loetavust ja kõrvaldada ilmnenud vastuolud. (Exposure ... 2007) 2008. aastal avaldatud eelnõus osutati varasemalt tähelepanuta jäänud vastuolule ja toodi välja uuendatud definitsioon. Eelnõu kommenteerijad suhtusid planeeritavatesse muudatustesse toetavalt. (Exposure ... 2008) Magistritöö autor esitab kaks näidet vastuoludest, mis 2009. aastal vastu võetud standardiga kõrvaldati.

Esimene neist käsitleb üksuse (investori) tütar- ja sidusettevõtte vaheliste tehingute avalikustamist. Joonisel 2 on kujutatud investor ning tema osalused tütar- ja sidusettevõttes.

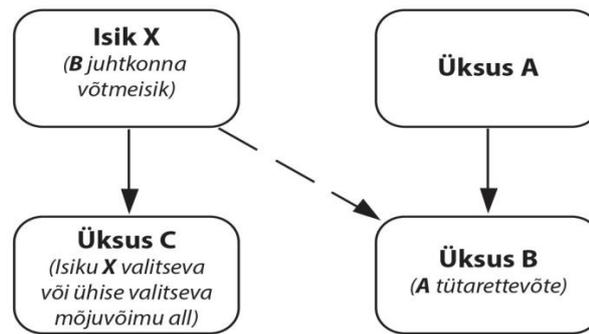

Joonis 2. Investori osalused tütar- ja sidusettevõttes

Allikas: (autori koostatud)

IAS 24 2003. aasta versiooni kohaselt loeti tütarettevõtte sidusettevõtte seotud osapoolteks ja nendevahelised tehingud tuli sidusettevõtte finantsaruannetes nõuetekohaselt avalikustada. Sidusettevõtet tütarettevõtte seotud osapoolteks ei loetud, mistõttu tütarettevõtte finantsaruannetes selliste tehingute avalikustamist ei nõutud. (Exposure ... 2007) Muudetud definitsiooni kohaselt peavad mõlemad osapooled oma finantsaruannetes üksteisega tehtud tehingud avalikustama. (IASB ... 2009).

Teine vastuolu puudutab juhtkonna võtmeisikute (vt mõistet jaotisest 2.2.) investeeringuid ja sellest annab ülevaate joonis 3.

Joonis 3. Juhtkonna võtmeisiku investering üksusesse C

Allikas: (IASB ... 2009)

Standardi *IAS 24* 2003. aasta versiooni kohaselt loeti üksuse B juhtkonna võtmeisiku X investering üksusesse C teise aruandva üksuse ehk üksuse B seotud osapoolteks. Seotud osapoolte definitsiooni kohaselt vastastikune seos puudus. Üksuse C finantsaruannetes ei käsitletud üksust B kui seotud osapoolt. Definitsiooni muutmisega vastuolu kõrvaldati ja tagati, et üksused B ja C on nende mõlema finantsaruannetes käsitletud kui seotud osapooled. IASB leidis, et isik X võib mõjutada üksuste B ja C vahelisi tehinguid, kuna tal on üksuses B juhtiv positsioon ja üksuses C domineerivad omaniku huvid. (IASB ... 2009)

Magistritöö lisa 1 sisaldab 2009. aastal vastu võetud ning 01.01.2011 ja hiljem algavast majandusaastast kehtima hakanud seotud osapoolte definitsiooni. Autori hinnangul on definitsiooni võrreldes varasemaga ümber struktureeritud ja püütud muuta lihtsamini loetavaks. Siiski vajab definitsioonist arusaamine põhjalikku süvenemist, mida autori arvates lihtsustab loetud info graafiline kujutamine.

2013. aasta lõpu muudatus

Perioodi 2010–2012 *IFRS*-de muudatuste protsess lõpetati 2013. aasta detsembris. Selle raames laiendati taas standardi *IAS 24* seotud osapoolte definitsiooni. Aruandva üksuse seotud osapoolteks loetakse täiendavalt üksust, mis osutab talle või tema emaettevõttele juhtkonna võtmeisikute teenuseid (edaspidi juhtimisteenuseid). Seega peab aruandev üksus avalikustama seotud osapoolte vaheliste tehingutena juhtimisteenuseid osutanud üksusele makstud või makstaolevad summad. Muudatus kehtib majandusaastast algusega 01.07.2014 või hiljem. (IFRS in ... 2013)

Standardite ülevaatamine ja ajakohastamine on jätkuv protsess, mistõttu võib tulevikus oodata üha uusi muudatusi. Võrreldes esialgse versiooniga on standardisse *IAS 24* lisandunud täiendavaid nõudeid, parendatud on sõnastust ja ajakohastatud terminoloogiat. Ka seotud osapoolte definitsiooni on mitmete etappide jooksul laiendatud. Seda on ümber struktureeritud ja püütud muuta arusaadavamaks.

Magistritöö autori hinnangul on avalikustamisnõudeid mõjutanud seotud osapoolte vaheliste tehingutega kaasnev tavapärastest kõrgem väärkajastamiste või pettuste toimepanemise risk. Nõuete vajalikkus on tõusnud päevakorda suurte skandaalide, nt Enroni ja WorldComi järgselt. Mõlemal juhul tekitasid seotud osapoolte vahelised tehingud suuri küsitavusi ja ilmnis nende ebakorrektnel avalikustamine.

Autor märgib, et kuigi standard *IAS 24* on kehtinud paar kümnendit, pole tehinguid seotud osapooltega senini kõikides aspektides nõuetekohaselt avalikustatud. Standardi koostajate hinnangul on selle põhjuseks avalikustatava info tundlik loomus. Probleemsemate valdkondadena on nimetatud tehinguid juhtkonna võtmeisikute ja nende lähedaste pereliikmetega, sh juhtkonnaga seotud laenude kajastamist. Loodetakse, et puuduste esinemine väheneb tänu audiitorite teadlikkuse kasvule ja rahvusvaheliste standarditega kohanemisele. (Interpretation ... 2013) Aastaruannete põhilistele vigadele on tähelepanu juhtinud ka Eesti audiitorid, esile on tõstetud seotud osapoolte vaheliste tehingute ja saldode kajastamata jätmisi (Villemi ... 2014). Seega esineb Eestis seotud osapoolte vaheliste tehingute kajastamisel probleeme. Seda kinnitavad käesoleva magistritöö raames läbi viidud majandusaasta aruannete analüüsi tulemused ja lisa „Seotud osapooled” täitjate seas läbi viidud küsitluse tulemused (vt ptk 3).

1.3. Seotud osapooli käsitleva info avalikustamise kohustus Eestis

Käesolevas jaotises antakse ülevaade seotud osapooli käsitleva info avalikustamise kohustusest Eestis. Esmalt tuuakse välja finantsaruannete koostamist ja teemakohast valdkonda reguleerivad seadused ja juhendmaterjalid. Seejärel analüüsitakse seotud osapooli käsitlevate nõuete arengut Eestis aastatel 1994–2014.

1.3.1. Finantsaruannete koostamise reguleerimine Eestis

Eestis on tähtsaimaks finantsarvestust reguleerivaks õigusaktiks raamatupidamise seadus. Eesti raamatupidamise seaduse § 17 alusel peavad äriühingud oma raamatupidamisaruannete koostamisel lähtuma kas Euroopa Komisjoni poolt vastu võetud rahvusvahelistest finantsaruandluse standarditest (*IFRS*-st) või Eesti heast raamatupidamistavast (2014). *IFRS* on mõeldud eelkõige avaliku huvi all olevate ettevõtete jaoks, nt krediidasutustele, kindlustusandjatele ja börsiettevõtetele. Eesti hea raamatupidamistava, mida kirjeldavad RTJ-d, on mõeldud pigem neile ettevõtetele, kel puudub vajadus täismahus *IFRS*-i rakendamiseks. Nimetatud tava lähtub 2009. aastal IASB poolt välja antud väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete *IFRS*-st (*IFRS for SMEs*) keskendudes Eesti oludes olulistele valdkondadele. Siiski esineb RTJ-de tõlgendamisel olukordi, kus juhendid teatud spetsiifilist arvestusvaldkonda piisavalt ei täpsusta. RTJ 0 soovib sellisel juhul vaadata, kas huvipakkuv valdkond on reguleeritud *IFRS for SMEs* ja lähtuda seal kirjeldatud põhimõtetest (2012, § 5).

Eesti ettevõtted, kes lähtuvad finantsarvestuses ja aruannete koostamises *IFRS*-st, peavad seotud osapooli käsitleva info avalikustama vastavalt standardi *IAS 24* regulatsioonile. Eesti head raamatupidamistava rakendavate ettevõtete jaoks sellist kompaktselt juhendmaterjali koostatud ei ole. Nõuete kehtestamisel on Raamatupidamise Toimkond juhindunud *IFRS for SMEs* seotud osapooli käsitleva info avalikustamisele pühendatud peatükist nr 33. Eesti hea raamatupidamistava korral kajastuvad vastavad nõuded nii raamatupidamise seaduses kui ka kahes seda täpsustavas juhendis. Nendeks on RTJ 2 „Nõuded informatsiooni esitusviisile raamatupidamise aastaaruandes” ja RTJ 15 „Lisades avalikustatav informatsioon”.

Raamatupidamise seadus näeb ette raamatupidamiskohustuslase finantsseisundist, majandustulemusest ja rahakäibest tõese ning ausa ülevaate andmiseks vajaliku info avalikustamise kohustuse (2014). Sama seaduse lisa 3 lõikes 8 täpsustatakse aastaaruande lisades avalikustatava info nõudeid, käsitletakse ka seotud osapoolte vaheliste tehingute avalikustamise kohustuslike aspekte. RTJ 2 sätestab reeglid seotud osapoolte määratlemiseks Eesti hea raamatupidamistava kohaselt koostatavates aastaaruannetes. RTJ 15 käsitleb seotud osapoolte kohta avalikustatava info nõudeid.

Raamatupidamise seaduses kajastuvatest vastavat valdkonda käsitlevatest sätetest annab autor ülevaate punktis 1.3.2. RTJ 2 ja RTJ 15 sisu analüüsitakse põhjalikult magistritöö

teises peatükis, kus võrreldakse Eesti hea raamatupidamistava selgitavaid juhendmaterjale rahvusvaheliste standarditega.

1.3.2. Seotud osapooli käsitlevate nõuete areng Eestis aastatel 1994–2014

Jaotises 1.2. andis autor ülevaate rahvusvahelise standardi *IAS 24* arengust ja seotud osapooli käsitlevate nõuete muutumisest. Ka Eesti hea raamatupidamistava kohaselt rakendatavaid nõudeid on aja jooksul muudetud, neid on täpsustatud ja püütud viia kooskõlla rahvusvaheliste standarditega. Käesolevas jaotises antakse ülevaade Eesti raamatupidamise seaduse ja juhendmaterjalide arengust aastatel 1994–2014. Autor analüüsis nõuete muutumist ning jaotas seotud osapooli käsitlevate nõuete arengu tulenevalt olulisematest muudatustest kolme etappi. Etapid ja neile iseloomulikud tunnused on järgnevad:

1. Periood, mis algas Eesti esimese raamatupidamise seaduse jõustumisest ja kestis kuni selle kehtivusaja lõpuni (1995–2002). Riigikogu võttis seaduse vastu 1994. aastal ja kuigi teatud tehingute korral tuli seotud osapoolte kohta infot avalikustada, olid nõuded järgnevatest etappidest kesisemad. Näiteks tuli aastaaruande lisades tuua nimeliselt välja kõik majandusüksuse antud pikaajalised laenud omanikele, aktsionäridele, juhtkonnale ja haldusnõukogu liikmetele (RPS 1994, lisa 3 lg 6). Lisaks tuli bilansiskeemi kohaselt avalikustada tütar- ja sidusettevõtetega seotud võlad ja nõuded ning tuua välja osalused (RPS 1994, lisa 1).

2. Teine etapp algas 2003. aastal ja kestis kuni 2009. aasta lõpuni. See oli seotud 2002. aasta lõpus vastu võetud uue raamatupidamise seadusega, mis hakkas kehtima majandusaastast algusega 01.01.2003 või hiljem. Seaduse uue versiooni kohaselt võisid ettevõtted juhendada finantsarvestuses ja aastaaruannete koostamisel *IFRS*-st. Eesti hea raamatupidamistava viidi samuti kooskõlla *IFRS*-ga, kuid teatud valdkondades lubati lihtsustatud käsitlusi ning esitati vähem nõudeid lisades avalikustatavale infole (RTJ 0 2003, lg 2).

IFRS-st lähtumine tõi Eesti raamatupidamise seadusesse ja juhendmaterjalidesse täiendavad seotud osapooli käsitleva info avalikustamise nõuded. 01.01.2003 kehtima hakanud seaduse § 21 ja lisa nr 3 „Aastaaruande lisad” kajastuvad põhimõtted kehtivad tänaseni. Nõutakse, et aastaaruande lisades avalikustatakse igasugune informatsioon, mis on vajalik tõese ja ausa ülevaate andmiseks raamatupidamiskohustuslase finantsseisundist, majandustulemusest ja rahakäibest. Avalikustada tuleb tehingud tegevjuhtkonna ja kõrgema

juhtorgani liikmetega ning teiste seotud osapooltega (sisaldades osapoolte kirjeldust, tehingute mahtu ja saldosis bilansikuupäeva seisuga). (RPS 2002, lisa 3 lg 7)

Seotud osapoolte kohta avalikustatavat informatsiooni käsitles täpsemalt 2002. aasta lõpus vastu võetud juhend RTJ 2. Seal kajastunud definitsioon võeti üle standardist IAS 24. RTJ 2 nägi ette info avalikustamisest vabastuse konsolideeritud aruannete esitamise korral ning tehes tehinguid juhendis täpsustatud riigiettevõtetega (RTJ 2 2003, § 45 ja 46). Seotud osapoolte vaheliste tehingute kohta tuli avalikustada järgnev info (RTJ 2 2003, § 44):

- a) osapoolte vahelise seotuse kirjeldus (nt juhtkonna liige, sidus- või emaettevõtte);
- b) tehingute liik ja maht aasta jooksul;
- c) saldod seotud osapooltega bilansikuupäeva seisuga;
- d) rakendatud hinnapoliitika (nt turuhind, kokkuleppehind vms).

Avalikustamist puudutavaid muudatusi tõi kaasa ka majandusaastast 01.01.2005 või hiljem kehtima hakkav RTJ 2. Uuendatud juhend täpsustas seotud osapoolte definitsiooni. Varasemas versioonis sisaldunud nõue, mille kohaselt tuli kirjeldada osapoolte vahelist seotust, asendati ettevõtte üle valitsevat mõjuvõimu omava osapoolle nime avalikustamise kohustusega. Seoses standardi IAS 24 muudatusega kaotati ära hinnapoliitika avalikustamise nõue ja see asendati seotud osapoolte vastu olevate nõuete allahindamise avalikustamisega. (RTJ 2 2005, § 46d)

3. Kolmas periood algas 01.01.2010 jõustunud raamatupidamise seaduse muudatusega. Lisandus nõue, mille kohaselt tuleb avalikustada tegevjuhtkonna ja kõrgema juhtorgani liikmetele ettevõtte poolt aruandeaastal arvestatud tasu, olulised soodustused ja potentsiaalsed kohustused (Raamatupidamise ... 2009, § 1 lg 13). Nimetatud nõue pandi ka uue juhendi, RTJ 15, koosseisu.

Magistritöö autori hinnangul on tähelepanuväärne, et sama info avalikustamist reguleeriv säte raamatupidamise seaduse sõnastuses RTJ 15 sõnastusest mitmes aspektis erineb. Autori arvates võiks parema arusaadavuse tagamiseks ühe riigi seadustes ja juhendmaterjalides kasutada läbivalt samu termineid. Sõnastuse erinevusest annab ülevaate tabel 2. Autori hinnangul on juhendis RTJ 15 kasutatud termin „juhtkonna liige” eksitav ja ei anna õigesti edasi sätte sisu. Rahvusvaheliste standardite kohaselt peab avalikustama kõigi juhtkonna võtmeisikute hüvitised, sh nõukogu liikmete hüvitised. Juhtkonna võtmeisikute ja hüvitiste mõisteid ning nendega seotud probleeme käsitletakse põhjalikumalt jaotises 2.2.

Tabel 2. RPS ja RTJ 15 vaheline sõnastuse erinevus

RPS lisa 3 lõige 8	RTJ 15 paragrahv 22
(...) <i>tegevjuhtkonna ja kõrgema juhtorgani liikmetele</i> raamatupidamiskohustuslase poolt aruandeaastal arvestatud tasu, olulised soodustused (tekkepõhiselt arvestatuna) ja <i>potentsiaalsed kohustused</i> (...)	Ettevõtte avalikustab <i>juhtkonna liikmetele</i> aruandeaastal arvestatud tasu, olulised soodustused (tekkepõhiselt arvestatuna) ja nendega seotud <i>tingimuslikud kohustused</i> .

Allikas: (autori koostatud, RPS ja RTJ 15 sõnastuse alusel)

Sellel perioodil viidi Eesti head raamatupidamistava selgitavad juhendmaterjalid kooskõlla *IFRS for SMEs*-ga. Muudatust põhjendati asjaoluga, et *IFRS for SMEs* on mõeldud RTJ-dega sarnasele sihtgrupile. Uuendatud RTJ-de rakendamine tehti kohustuslikuks finantsaruannetele, mida koostatakse 01.01.2013 või hiljem algavate aruendeperioodide kohta. (Hea ... 2012)

Vormilise muudatusena koostati RTJ 15 „Lisades avalikustatav informatsioon”, mis koondas kõik lisades avalikustamise nõuded kokku ühte uude juhendisse. Seotud osapoolte kindlaksmääramist käsitlevad reeglid jäeti uuendatud juhendisse RTJ 2. Täpsustati seotud osapoolte definitsiooni ja see viidi kooskõlla kehtivates rahvusvahelistes standardites sisalduva definitsiooniga. Väideti, et kuni selle ajani oli seotud osapoolte definitsioon olnud seotud maksustamisega (Ibid.). Tulumaksuseaduse § 8 sätestab isikud, kelle vaheliste tehingute hinna erinevus omavahel mitteseotud isikute vaheliste sarnaste tehingute väärtusest maksustatakse tulumaksuga.

Magistritöö autori hinnangul ei ole hoolimata uuendustest RTJ-des kajastuvad nõuded täiel määral kooskõlas rahvusvahelistes standardites esitatud põhimõtetega ja vajaksid täpsustamist. RTJ-des sisalduvaid nõudeid ja nendega seotud probleeme analüüsitakse põhjalikumalt peatükis 2.

Käesolevas jaotises andis autor ülevaate Eesti seaduste ja juhendmaterjalide arengust eristades kolme etappi. Neist esimene algas raamatupidamise seaduse esmakordse vastuvõtmisega 1994. aastal ja kestis kuni selle kehtivusaja lõpuni 2002. aastal. Seda iseloomustas teatud seotud osapooli käsitleva info avalikustamise nõudmine, kuid järgnevatest etappidest väiksemal määral. Teine etapp oli seotud Eesti kohalike juhendite *IFRS*-ga kooskõlla viimisega, mis tingis rahvusvaheliste nõuete ülevõtmise. See etapp kestis 2003. aasta algusest kuni 2009. aasta lõpuni, millele järgnevalt lisandusid raamatupidamise seadusesse (hiljem ka RTJ-esse) uued avalikustamise nõuded. Viimane etapp algas 2010.

aastal kehtima hakanud muudatustega ja hõlmab RTJ-de *IFRS for SMEs*-ga kooskõlla viimist. Seda iseloomustab RTJ-de ümberstruktureerimine ning seotud osapooli käsitlevate nõuete ajakohastamine ja täiendamine.

Võib märgata, et seotud osapoolte vaheliste tehingute avalikustamise nõuded on võrreldes 1994. aastaga muutunud mahukamaks. Lähtumine rahvusvahelistest standarditest on toonud Eesti seadustesse ja juhendmaterjalidesse järkjärgult juurde uusi avalikustamise nõudeid. Ühtlasi on täpsustatud ja laiendatud seotud osapoolte definitsiooni. Autori hinnangul on nõuete lisandumine toonud ettevõtete jaoks kaasa lisakohustusi ning muutnud aastaaruannete nõuetekohase koostamise aeganõudvamaks ja keerulisemaks.

2. RAHVUSVAHELISTE STANDARDITE VÕRDLUS RAAMATUPIDAMISE TOIMKONNA JUHENDITEGA

Magistritöö teises peatükis võrdleb autor seotud osapooli käsitleva info avalikustamise nõudeid rahvusvahelistes standardites (*IAS 24* ja *IFRS for SMEs* ptk 33) ja Eesti head raamatupidamistava selgitavates juhendmaterjalides (RTJ 2 ja RTJ 15). Analüüsi eesmärk on tuua välja nõuete peamised erinevused ning lihtsustada standardites ja juhendmaterjalides samu aspekte käsitlevate nõuete ülesleidmist. Viimane esitatud eesmärkidest on vajalik juhul, kui kohalikes juhendites sisalduv info jääb puudulikuks ning soovitakse saada lisainformatsiooni. Autor toob välja soovitused Eesti juhendmaterjalides sisalduvate nõuete täpsustamiseks, et muuta nõuded arusaadavamaks ja tõsta seeläbi aruannetes kajastatava info usaldusväärsust.

Magistritöö kirjutamise ajal kehtivate standardite ja juhendmaterjalide võrdluses lähtutakse rahvusvaheliste standardite ülesehitusest ja teemade järjestusest. Standardite ja juhendmaterjalide võrdlusest annavad ülevaate lisades 4 ja 5 asuvad tabelid, milles on viited vastavates dokumentides sisalduvatele sätetele. Autori koostatud tabelitest ilmnevaid nõuete peamisi erinevusi käsitletakse magistritöös põhjalikumalt.

2.1. Seotud osapoolte kindlaksmääramine

Standardite *IAS 24* ja *IFRS for SMEs* seotud osapoolte definitsioonid

Rahvusvahelistes standardites sisalduvad seotud osapoolte definitsioonid on mõneti erinevad. *IFRS for SMEs* võeti vastu 2009. aasta juuli lõpus ja seal kajastuv definitsioon on üle võetud *IAS 24* 2008. aasta detsembris avaldatud ja avalikuks aruteluks mõeldud eelnõust (*Exposure Draft – Relationship with the State*). Kuna eelnõus sisaldunud definitsiooni hiljem muudeti, jäi standardite definitsioonidesse sisse erinevus. (Module 33 ... 2009) Standardites *IAS 24* ja *IFRS for SMEs* sisalduvad seotud osapoolte definitsioonid on välja toodud

magistritöö lisades 1 ja 2. Definitsioonide tõlkimisel inglise keelest eesti keelde kasutati Jaan ja Lehte Alveri koostatud Majandusarvestuse ja rahanduse leksikonis sisalduvat sõnavara ja tõlget (2011, lk 367).

Magistritöö autori hinnangul seisneb peamine definitsioonide erinevus termini „oluline hääleõigus” kasutamises. Parema ülevaate saamiseks on lisa 2 kajastavas *IFRS for SMEs* seotud osapoolte definitsioonis termin „oluline hääleõigus” alla joonitud. Standardi *IAS 24* kohaselt ei loeta isikut või tema lähedast pereliiget, kes omab olulist hääleõigust üksuses, kuid ei oma selle üksuse üle valitsevat, ühist valitsevat või olulist mõjuvõimu ja ei ole selle üksuse või tema emafirma juhtkonna võtmeisik, aruandeüksusega seotuks (vt lisa 1 punkt a). *IFRS for SMEs* määratluse kohaselt annab üksnes „olulise hääleõiguse” omamine aluse isiku või tema lähedase pereliikme aruandeüksusega seotuks lugemiseks (vt lisa 2 punkt a).

Termin „oluline hääleõigus” jäeti standardist *IAS 24* välja, kuna selle sisu oli määratlemata ning termini kasutamine eelnõus kajastatud kujul võis tekitada anomaalseid olukordi. Näiteks loetakse *IFRS for SMEs* kohaselt kaks majandusüksust omavahel seotuks, kui kolmas osapool on ühe üksuse juhtkonna võtmeisik ja omab teises üksuses olulist hääleõigust. Kuid kahte majandusüksust ei loeta omavahel seotuks, kui kolmas osapool omab mõlemas üksuses olulist hääleõigust. (Module 33 ... 2009)

Magistritöö autori arvates on termini „oluline hääleõigus” väljajätmine *IAS 24* muudetud versioonist õigustatud. Selle senine kajastumine *IFRS for SMEs* definitsioonis ei tundu vajalik ja võib tekitada osapoolte seotuks lugemisel anomaalseid olukordi.

Juhendi RTJ 2 seotud osapoolte definitsioon

Kuigi Eesti hea raamatupidamistava tugineb *IFRS for SMEs*-le, on Raamatupidamise Toimkond mitmeid aspekte lihtsustanud. Juhendis RTJ 2 sisalduv seotud osapoolte definitsioon on toodud magistritöö lisa 3. Juhendi kohaselt on seotud osapoolte defineerimisel lähtutud standardi *IFRS for SMEs* § 33.2. Magistritöö autori hinnangul on definitsioonides märgata mitmeid erinevusi.

Sarnaselt standardiga *IAS 24* ei sisalda RTJ-des kajastuv definitsioon terminit „oluline hääleõigus”. Juhendis RTJ 2 puuduvad viited ühissettevõtetele, mistõttu ka termineid „ühissetevõte” ja „ühine valitsev mõjuvõim” ei kasutata. Ühissettevõtteid käsitletakse lihtsustatult sidusettevõtetena. Lisaks puuduvad juhendi RTJ 2 definitsioonis töösuhte lõppemisjärgset hüvitiste plaani käsitlevad aspektid. Raamatupidamise Toimkonna hinnangul

ei teki valdava enamuse Eesti ettevõtete jaoks erinevusi seotud osapoolte määratlemisel vastavalt Eesti heale tavale või *IFRS for SMEs*-le. (RTJ 2 2012, § 60)

Autor märkas, et RTJ-de sõnastus on rahvusvahelistest standarditest (sh nende eestikeelsetest tõlgetest) mõneti erinev, seda ka kasutatud terminoloogia mõttes. Standardites käsitletud mõisteid analüüsitakse põhjalikumalt jaotises 2.2.

RTJ 2 sisaldab seotud osapoolte kohta järgnevat selgitust (2012, § 51):

„Seotud osapool on isik või ettevõtte, kes on seotud aastaaruannet koostava ettevõttega (aruandev ettevõtte) sel määral, et nendevahelised tehingud ei pruugi toimuda turutingimustel. Mõistmaks, milline on seotud osapooltega tehtud tehingute võimalik mõju ettevõtte finantspositsioonile ja kasumile, tuleb nende kohta avaldada aruandes täiendavat informatsiooni.”

Magistritöö autori hinnangul jääb selgusetuks, mida ülaltoodud sätte esimese lausega mõeldakse. Standardites ja juhendmaterjalides on kirjas tingimused, mille korral loetakse osapooled seotuks (*IAS 24*, § 9; *IFRS for SMEs*, § 33.2; RTJ 2 2012, §-d 52 ja 53). See, kas seotud osapoolte vahelised tehingud on toimunud turutingimustel või mitte, ei mõjuta osapoolte seotuks või mitteseotuks lugemist ning info avalikustamise kohustust. Turutingimustele mittevastavad tehingud võivad mõjutada majandusüksuse finantsseisundit ja kasumit või kahjumit. Seotud osapoolte vaheliste tehingute hinna erinevused omavahel mitteseotud isikute vaheliste sarnaste tehingute väärtusest kuuluvad tulumaksuseaduse alusel maksustamisele (TMS, § 8).

Autor märgib, et ülaltoodud sättes mainitakse vaid tehingute võimalikku mõju. Rahvusvaheliste standardite kohaselt võib üksnes seotud osapoolte olemasolu mõjutada majandusüksuse aruandeid. Näiteks tuleb emaettevõtte ja tütarettevõtte suhted avalikustada sõltumata asjaolust, kas nende vahel on tehinguid toimunud või mitte (*IAS 24*, § 13; *IFRS for SMEs*, § 33.5). Üks osapool võib hoiduda teatud tegevusest teise osapoole olulise mõjuvõimu tõttu, nt emaettevõtte võib mõjutada tütarettevõtet, et viimane ei tegeleks uurimis- ja arendustegevusega. (*IAS 24*, § 7)

Autori hinnangul võiks täpsustada juhendi RTJ 2 § 51, muuta sätte sõnastus arusaadavamaks ning viia see kooskõlla rahvusvahelistes standardites kajastuvate põhimõtetega.

Seotud osapoolte kindlaksmääramist selgitav info

Nii rahvusvaheliste standardite kui ka RTJ-de järgi on iga võimaliku seotud osapoolte vahelise suhte hindamisel eelkõige oluline lähtuda selle suhte sisust, mitte üksnes juriidilisest vormist (*IAS 24*, § 10; *IFRS for SMEs*, § 33.3 ja RTJ 2 2012, § 54). Raamatupidamise seaduse § 16 sätestatud sisu ülimuslikkuse printsiibi kohaselt tuleb suhte sisust lähtuda isegi siis, kui see ei ühti suhte juriidilise vormiga (2014).

Standardites ja juhendmaterjalides on toodud näiteid tingimustest, mille esinemisel ei pruugi olla osapooled omavahel seotud. Standardis *IAS 24* esitatud näidisloetelu on teistest dokumentidest põhjalikum, RTJ 2 § 55 sisalduv loetelu kõige lühem. (*IAS 24*, § 11; *IFRS for SMEs*, § 33.4; RTJ 2 2012, § 55) Näiteks ei loeta seotud osapoolteks kahte majandusüksust vaid põhjusel, et neil on ühine juhtkonna võtmeisik või kuna ühe majandusüksuse juhtkonna võtmeisik omab olulist mõjuvõimu teise majandusüksuse üle (*IAS 24*, § 11).

Kokkuvõtvalt võib märkida, et kuigi *IAS 24*, *IFRS for SMEs* ja RTJ-d sisaldavad sisult sarnaseid seotud osapoolte definitsioone, erinevad definitsioonid üksteisest teatud aspektides. RTJ-de määratluses puuduvad terminid „oluline hääleõigus”, „ühisettevõtted” ja „ühine valitsev mõjuvõim” ning seotud osapoolte definitsiooni on võrreldes *IFRS for SMEs*-ga lihtsustatud. Autori hinnangul võiks RTJ-de sõnastuse muuta arusaadavamaks ja viia see kooskõlla rahvusvahelistes standardites kajastuvate põhimõtetega. RTJ-de täpsustamise vajadus ilmneb ka järgmisest jaotisest, kus analüüsitakse standardites ja juhendmaterjalides kasutatud termineid ja nende sisu.

2.2. Teised standardites käsitletavad mõisted

Käesolevas jaotises võrreldakse standardis *IAS 24* defineeritud või viidatud mõisteid *IFRS for SMEs* ptk-s 33 ja RTJ-des esitatud mõistetega. Standardis *IAS 24* defineeritud mõisted tuuakse välja ka originaalkeeles. Mõistete omavahelisest võrdlusest annab ülevaate lisas 4 asuv tabel. Tabelis kajastuvad lisamärkused ja/või viited allikatele, kust võib leida vastavat mõistet täpsustavaid juhiseid.

Seotud osapoolte vaheline tehing

„*A related party transaction is a transfer of resources, services or obligations between a reportig entity and a related party, regardless of whether a price is charged*” (*IAS 24*, § 9).

Seotud osapoolte vaheline tehing on standardites *IAS 24* ja *IFRS for SMEs* defineeritud kui ressursside, teenuste või kohustuste üleandmine seotud osapoolte vahel, sõltumata sellest, kas see toimub tasu eest või tasuta (*IAS 24*, § 9; *IFRS for SMEs*, § 33.8). RTJ-des seotud osapoolte vahelist tehingut ei defineerita. Juhendis RTJ 2 on vaid mainitud, et sellised tehingud võivad mõjutada ettevõtte finantspositsiooni ja kasumit, mistõttu tuleb aruandes avaldada täiendavat informatsiooni (2012, § 51).

Magistritöö autori hinnangul võiks seotud osapoolte vahelise tehingu mõiste ka RTJ-des selgelt välja tuua. Ilma täpse definitsioonita võivad aruannete koostajate arusaamad seotud osapoolte vaheliste tehingute sisust üksteisest enam erineda. Näiteks ei pruugita selliseks tehinguks lugeda mõnd ühelt seotud osapoolt teiselt tasuta üle antud kohustust. Kui sisu ei mõisteta, pole kasu ka põhimõtte „sisu on tähtsam kui vorm” rakendamisest. Autor peab oluliseks, et RTJ-des oleksid defineeritud kõik vastavat valdkonda hõlmavad ja rahvusvahelistes standardites kajastuvad mõisted.

Üksikisiku lähedased pereliikmed

„Close members of the family of a person are those family members who may be expected to influence, or be influenced by, that person in their dealings with the entity and include:

(a) that person’s children and spouse or domestic partner;

(b) children of that person’s spouse or domestic partner; and

(c) dependants of that person or that person’s spouse or domestic partner”. (*IAS 24*, § 9)

Standardi *IAS 24* kohaselt on üksikisiku lähedased pereliikmed sellised pereliikmed, kelle puhul võib eeldada, et nad mõjutavad kõnealust isikut või on mõjutatud kõnealuse isiku poolt nende suhetes (majandus)üksusega. Nendeks loetakse isiku lapsi ja ülalpeetavaid, isiku abikaasat või elukaaslast ja viimaste lapsi ning ülalpeetavaid.

IFRS for SMEs kasutatakse lähedaste pereliikmete terminit, kuid seda standardis täiendavalt ei selgitata. RTJ 2 § 52 annab lühida selgituse, kuid see sisaldub muu teksti sees ja ei ole kergelt ülesleitav „(...) lähedane pereliige (st pereliige, kelle puhul võib eeldada olulise mõju olemasolu, näiteks abikaasa, elukaaslane või laps)(...)”.

Autori hinnangul on standardi *IAS 24* lähedaste pereliikmete määratlus kõige täpsem. RTJ 2 kohaselt on peetud silmas pereliiget, kelle puhul võib eeldada olulise mõju olemasolu,

kuid pole täpsustatud, et selline mõju võib tuleneda nii isiku enda kui ka tema lähedaste pereliikmete poolt. Autor märkas, et termini „lähedased pereliikmed” sisu on selgitatud vaid RTJ 2 ühe sätte keskel ja sellele pole teistes juhendites viidatud. Näiteks on sama terminit kasutatud RTJ 15 § 20, kuid ühtegi viidet selle termini sisu selgitusele seal ei sisaldu. Autori arvates võiks parema arusaadavuse tagamiseks tuua mõiste välja muust tekstist eraldiseisvana ja sellele võiks viidata ka teistes juhendmaterjalides, kus vastavat terminit kasutatakse.

Juhtkonna võtmeisikud

„Key management personnel are those persons having authority and responsibility for planning, directing and controlling the activities of the entity, directly or indirectly, including any director (whether executive or otherwise) of that entity” (IAS 24, § 9).

Juhtkonna võtmeisikud on standardites *IAS 24* ja *IFRS for SMEs* defineeritud kui isikud, kellel on otseselt või kaudselt volitused üksuse tegevuse planeerimiseks, juhtimiseks ja kontrollimiseks ning kes kannavad selle eest vastutust (*IAS 24, § 9; IFRS for SMEs, § 33.6*).

Rahvusvaheliste standardite eestikeelsed tõlked sisaldavad terminit „juhtkonna võtmeisik” ja selle sisu selgitust. RTJ-des on vastavas kontekstis kasutatud termineid „juhtkond”, „juhtkonna liige” ja „juhtkonda kuuluvad isikud”. Näiteks on juhendis RTJ 15 kirjas „*Ettevõtte avalikustab juhtkonna liikmetele aruandeaastal arvestatud tasu (...)*” (§ 22). Magistritöö autor märgib, et rahvusvahelised standardid kohustavad avalikustama kõigi juhtkonna võtmeisikute hüvitised, piiratud pole vaid juhtkonna liikmetega (*IAS 24, § 17; IFRS for SMEs, § 33.7*). RTJ 2 § 52 annab muu teksti sees juhtkonna liikmete kohta järgneva selgituse „*(...) juhtkonna liige (st isik, kellel on volitused ettevõtte tegevuse kavandamiseks, juhtimiseks ja kontrollimiseks otseselt või kaudselt, ning kes kannab selle eest vastutust)(...)*”.

Autori hinnangul võivad RTJ-des kasutatud termini tõttu juhtkonna võtmeisikud aruannete koostajate jaoks jääda vaid juhtkonna liikmetega piiratuks. Ka nõukogu liikmeid võib sõltuvalt volituste ja vastutuse olemusest lugeda ettevõtte juhtkonna võtmeisikuteks. Kuigi RTJ 2 § 52 sisaldab termini „juhtkonna liige” selgitust, pole sellele RTJ 15 kui avalikustamisnõudeid käsitlevas juhendis selgelt viidatud. Autori arvates võiks parema arusaadavuse tagamiseks termini „juhtkonna liige” asemel juhendmaterjalides kasutada terminit „juhtkonna võtmeisik”. Mõiste võiks tuua välja muust tekstist eraldiseisvana ja sellele võiks viidata ka teistes juhendmaterjalides, kus vastavat terminit kasutatakse.

Hüvitis

„Compensation includes all employee benefits (as defined in IAS 19 Employee Benefits) including employee benefits to which IFRS 2 Share-based Payment applies. Employee benefits are all forms of consideration paid, payable or provided by the entity, or on behalf of the entity, in exchange for services rendered to the entity. It also includes such consideration paid on behalf of a parent of the entity in respect of the entity. Compensation includes:

- a) short-term employee benefits (...);*
- b) post-employment benefits (...);*
- c) other long-term employee benefits (...);*
- d) termination benefits; and*
- e) share-based payment”. (IAS 24, § 9)*

Standardi IAS 24 kohaselt hõlmab hüvitis kõiki hüvitisi töötajatele (vt definitsiooni IAS 19 „Hüvitised töötajatele”), kaasa arvatud hüvitised töötajatele, kelle suhtes rakendatakse standardit IFRS 2 „Aktsiapõhine makse”. Hüvitised töötajatele on igas vormis saadud, saadaolev või võimaldatav tasu, mida üksus annab või üksuse nimel antakse töötajatele tööalaste teenuste eest. See hõlmab ka üksuse emaettevõtte poolt üksuse eest makstavat tasu. Hüvitiste hulka kuuluvad:

- a) lühiajalised hüvitised töötajatele;
- b) töösuhtejärgsed hüvitised;
- c) muud pikaajalised hüvitised töötajatele;
- d) töösuhte lõpetamise hüvitised; ja
- e) aktsiapõhine makse.

Standard IAS 24 sisaldab ülaltoodud hüvitise kategooriate selgitusi. IFRS for SMEs ptk-s 33 selliseid selgitusi ei esitata, kuid vastavad mõisted on kirjas ühtses, kogu standardi juurde kuuluvas, terminite sõnastikus. RTJ 2 ja RTJ 15 hüvitise mõistet ei käsitle. Juhendis RTJ 15 on kirjas *„Ettevõtte avalikustab juhtkonna liikmetele aruandeaastal arvestatud tasu, olulised soodustused (tekkepõhiselt arvestatuna) ja nendega seotud tingimuslikud kohustused”* (§ 22). Sama juhendi § 3 viitab mõistetele *„Käesolevas juhendis kasutatud mõisted on selgitatud Raamatupidamise Toimkonna juhendites 1–14 ja 17”*.

Autori arvates jääb ebamääraseks, mida juhendis RTJ 15 kasutatud terminite „tasu” ja „olulised soodustused” all täpselt mõeldakse. Aruannete koostajate hinnangud sellele võivad üksteisest erineda. RTJ 15 tuuakse välja, et kasutatud termineid selgitatakse teistes juhendites. Autori hinnangul jääb viide ebamääraseks, kuna puuduvad märked, missuguseid mõisteid või kust täpselt otsima peab. Näiteks sisaldab RTJ 8 termini „tingimuslikud kohustused” sisu selgitust, veel leiab sealt töösuhte lõpetamise hüvitiste mõiste. Viimase puhul tekib küsimus, kas seda loetakse juhendi RTJ 15 § 22 mõistes „tasu” alla käivaks või mitte. Sama küsimus võib tekkida mitterahaliste hüvitiste ja aktsiapõhiste maksete kajastamisel.

Eelnevast tulenevalt pole autori arvates RTJ-d hüvitiste käsitluses rahvusvaheliste standarditega kooskõlas. Juhendis RTJ 15 kajastuv määratlus jääb ebatäpseks ja vajab selgitamist. Autori hinnangul suurendaks arusaadavust, kui lisada erinevate terminite juurde täpsed viited, kust leida selle sisu kohta selgitusi. Arusaadavust aitaks tõsta ka kõikide juhendmaterjalide jaoks ühtse terminite sõnastiku koostamine.

Avalik sektor ja riigi osalusega üksused

„Government refers to government, government agencies and similar bodies whether local, national or international. A government-related entity is an entity that is controlled, jointly controlled or significant influence by a government”. (IAS 24, § 9)

Standardi IAS 24 eestikeelses versioonis on ülaltoodud mõiste tõlgitud järgnevalt: *„Valitsus on valitsus, valitsusasutused ja samalaadsed kohalikud, riiklikud või rahvusvahelised organid. Valitsusega seotud (majandus)üksus on (majandus)üksus, mille üle valitsus omab kontrolli, ühist kontrolli või märkimisväärset mõju.”* IFRS for SMEs kasutab defineerimisel termini „government” asemel terminit „state”: *„(...) a state (a national, regional or local government) that has control, joint control or significant influence over the reporting entity (...).”* (IFRS for SMEs, § 33.11) RTJ 15 kohaselt mõeldakse antud kontekstis riiki, riigiraamatupidamiskohustuslasi, kohaliku omavalitsuse üksuseid ja avalik-õiguslikke isikuid (§ 25).

Terminit „valitsus” on defineeritud kui riigi kõrgeimat täidesaatva võimu organit (Eesti ... 1998, 187). Seega jääb standardi IAS 24 eestikeelses versioonis kasutatud otsetõlge autori hinnangul ebatäpseks ja Eesti kontekstis on arusaadavam RTJ 15 sõnastus.

Avaliku võimu sektori esindajad on Mikko Lagerspetzi kodanikuühiskonna lühisõnastiku kohaselt riik, kohalikud omavalitsused, avalik-õiguslikud asutused ja nende

organid. Avalik sektor on majanduse osa, mis hõlmab riigimajanduse ja omavalitsuste ehk munitsipaalmajanduse. Riik on ühiskonna vajadustest väljagasvanud avalik-õiguslik organisatsioon, mis oma õiguskorra loomisel ja selle korra alusel teostatavais võimuavaldustes on riigi siseselt piiramatult ning rahvusvahelises suhtlemises igast teisest võimust sõltumatu. (Väike ... 2006, 86 ja 829)

Eesti Vabariik (nimetatud kui riik) on üks avalik-õiguslik juriidiline isik, kes korraldab oma finantsaruandlust riigiraamatupidamiskohustuslaste kaudu. Riigiraamatupidamiskohustuslaseks on iga ministeerium ja Riigikantselei oma valitsemis- ja haldusala ulatuses ning põhiseaduslikud institutsioonid – Riigikogu, Vabariigi President, Riigikontroll, Õiguskantsler ja Riigikohus. (RPS 2014, § 2 lg 2–4)

Kohalik omavalitsus on põhiseaduses sätestatud omavalitsusüksuse – valla või linna – demokraatlikult moodustatud võimuorgan (Kohaliku ... 2014, § 2 lg 1).

Seadustes on termini „avalik-õiguslik asutus” asemel kasutatud terminit „avalik-õiguslik juriidiline isik”. Selle all on mõeldud riiki, kohaliku omavalitsuse üksuseid ja muid juriidilisi isikuid, mis on loodud avalikes huvides ja selle juriidilise isiku kohta käiva seaduse alusel. (Tsviilseadustiku ... 2014, § 25 lg 2)

Eelnevast tulenevalt kasutab autor magistritöös standardi IAS 24 termini „government” kontekstis termineid „avalik sektor” ja „avaliku sektori üksused”. *Government-related entity* all käsitletakse avaliku sektori üksuste valitseva, ühise valitseva või olulise mõjuvõimu all olevaid äriühinguid, sihtasutusi ja mittetulundusühinguid. Seega kasutab autor oma töös termini „government-related entity” kontekstis terminit „riigi osalusega üksused”. Eesti näitel kuuluvad siia nt Riigimetsa Majandamise Keskus (RMK), riigi osalusega äriühingud, nt AS Eesti Loto ja AS Tallinna Sadam, ning riigi osalusega sihtasutused, nt Eesti Filmi Sihtasutus ja Sihtasutus Innove (Riigiportaali ... 2015).

Valitsev, ühine valitsev ja oluline mõjuvõim

„Control is the power to govern the financial and operating policies of an entity so as to obtain benefits from its activities” (IFRS for SMEs, § 9.4). „Joint control is the contractually agreed sharing of control of an arrangement, which exists only when decisions about the relevant activities require the unanimous consent of the parties sharing control. Significant influence is the power to participate in the financial and operating policy decisions of the investee but is not control or joint control of those policies”. (IAS 28, § 3)

Valitsev mõjuvõim on võime suunata üksuse finants- ja tegevuspoliitikat nii, et saada sellest tegevusest majanduslikku kasu. Ühine valitsev mõjuvõim on lepinguliselt kokkulepitud valitseva mõjuvõimu jagamine, mis eksisteerib ainult siis, kui otsustused oluliste toimingute üle nõuavad valitsevat mõjuvõimu jagavate osapoolte üksmeelset nõusolekut. Oluline mõjuvõim on võime osaleda investeringuobjekti finants- ja tegevuspoliitika kujundamisel, kuid mis ei ole seotud valitseva mõjuvõimu või ühise valitseva mõjuvõimuga.

Standardid IAS 24 ja IFRS for SMEs kajastavad mõisteid ühtmoodi ja juhivad nende sisu standarditest IFRS 10, IFRS 11 ja IAS 28. IFRS for SMEs ptk-s 33 mõisteid välja ei tooda, kuid need on üles leitavad teistest peatükkidest ja standardi lõpus olevast terminite sõnastikust. Autor märgib, et rahvusvaheliste standardite eestikeelsetes tõlgetes kasutatakse valitseva mõjuvõimu asemel läbivalt terminit „kontroll”.

RTJ 2 ja RTJ 15 vastavaid mõisteid ei sisalda. RTJ 15 § 3 viitab neile väga üldiselt: „Käesolevas juhendis kasutatud mõisted on selgitatud Raamatupidamise Toimkonna juhendites 1–14 ja 17.” Kõnealused mõisted on välja toodud juhendis RTJ 11: „Kontroll (valitsev mõju) on võime otsustada teise ettevõtte (tütarettevõtte) finants- ja äripoliitika üle. (...) Oluline mõju on võime osaleda investeerimisobjekti (sidusettevõtte) finants- ja äritegevust puudutavate otsuste langetamisel, omamata kontrolli nende otsuste üle.” (§ 6) Termin „kontroll” järel sulgudes on täpsustatud, et selle all mõeldakse valitseva mõju olemasolu. Kuna viited mõistetele on ebamäärased, võib termini „kontroll” sisu lugeja jaoks esmapilgul jääda arusaamatuks. Autor on magistritöös eelistanud termini „valitsev mõjuvõim” kasutamist, kuna arvab, et see annab paremini edasi mõiste sisu. Autori hinnangul võiks juhendites kasutatud terminite juures sisalduda selgemad viited neid selgitavatele mõistetele.

„Iga tegevusvaldkonna põhimõistestik on selleks baasiks, millele rajanevad nii teooria kui normatiivaktid (seadused, määrused, juhendid, standardid) ja millest tuleb lähtuda ka praktikas. Seepärast on põhimõistete korrektne, antud valdkonna rahvusvahelisest tavast lähtuv määratlemine fundamentaalse tähtsusega. (...) Tasub silmas pidada, et ebakorrektsed põhimõisted (...) võivad põhjustada väärarusaamu ja viia finantsaruannete koostamise tähtsaima printsiibi – tõese ja ausa kajastamise – rikkumisele”. (Alver 2003)

Käesolevas jaotises võrreldi rahvusvahelistes standardites ja RTJ-des sisalduvate olulisemate seotud osapooli käsitlevate terminite sisu ja kajastamist. Ilmnes, et RTJ-des on mõned mõisted jäetud kas täiesti määratlemata või on seda tehtud puudulikult. Magistritöö autori hinnangul pole põhimõistete määratlemisel alati lähtutud antud valdkonna

rahvusvahelisest tavast, vaid esineb mitmeid lihtsustusi ning kajastamata jätmisi. Autori arvates aitaks arusaadavust tõsta mõistete täpsustamine ja selgete viidete väljatoomine terminite juures, mille sisu on selgitatud teistes juhendites. Detailsem käsitus võimaldaks vältida väärarusaamu ja muuta aruannete koostajate hinnangud sarnasemaks, seega ka aruanded omavahel paremini võrreldavaks.

2.3. Avalikustamise nõuded

2.3.1. Standardi *IFRS for SMEs* nõuete lihtsustused

Seotud osapooli käsitlevaid avalikustamise nõudeid on standardis *IFRS for SMEs* võrreldes täismahus *IFRS*-ga mõneti lihtsustatud. Kolm peamist erinevust kahe standardi vahel ilmnevad tabelist 3. Standardi *IFRS for SMEs* nõuete lihtsustused on järgnevad:

1. *IAS 24* kohaselt tuleb juhtkonna võtmeisikutele määratud hüvitised avalikustada nii kogusummas kui ka standardis välja toodud viie kategooria lõikes (vt tabel 3 lihtsustus nr 1). Standardi *IFRS for SMEs* järgi peab avalikustama vaid kogusumma, kategooriate lõikes avalikustamist ei nõuta.

2. *IAS 24* kohaselt tuleb seotud osapoolte vaheliste tehingute kohta käiv info avalikustada eraldi seitsme kategooria lõikes (vt tabel 3 lihtsustus nr 2). *IFRS for SMEs* kohaselt tuleb info avalikustada nelja kategooria lõikes, mis muudab andmete kogumise ja avalikustamise ettevõtete jaoks lihtsamaks. *IFRS for SMEs* kategooria a) sisaldab standardis *IAS 24* eraldi kajastatud kategooriaid a) ja b), *IFRS for SMEs* kategooria b) sisaldab standardis *IAS 24* eraldi kajastatud kategooriaid c), d) ja e). (Module 33 ... 2009)

3. Mõlemad standardid vabastavad riigi osalusega üksused (vt mõistet jaotisest 2.2) seotud osapooli käsitleva info avalikustamise nõuetest. *IAS 24* sisaldab täiendavat loetelu asjaoludest, mis mainitud vabastuse kohaldamisel välja tuleb tuua (vt tabel 3 lihtsustus nr 3). Lisaks sisaldab standardi *IAS 24* § 27 täiendavaid selgitusi avalikustatava info kindlaksmääramiseks. *IFRS for SMEs* nõuab vabastuse kohaldamisel vaid ema- ja tütaretevõtte vaheliste suhete avalikustamist vastavalt standardi § 33.5 sisalduvatele nõuetele.

Tabel 3. Standardite *IFRS for SMEs* ja *IAS 24* avalikustamisnõuete võrdlus

IAS 24 paragrahvid	IFRS for SMEs ptk 33 paragrahvid	Kommentaar
Emaettevõtte ja tütarettevõtte vaheliste suhete avalikustamine		
24.13	33.5 Nõuded on sisult samad	
Juhtkonna võtmeisikute hüvitiste avalikustamine		
24.17 Avalikustamine on nõutud nii kogusummana kui ka järgnevate kategooriate lõikes: <i>lühiajalised hüvitised töötajatele; töösuhtejärgsed hüvitised; muud pikaajalised hüvitised; töösuhte lõpetamise hüvitised ja aktsiapõhised maksed</i>	33.7 Avalikustamine on nõutud vaid kogusummana	<i>IFRS for SMEs</i> lihtsustus nr 1
Seotud osapoolte vaheliste tehingute avalikustamine		
24.18; 24.19 Avalikustamine on nõutud eraldi iga järgneva kategooria kohta: <i>a) emasettevõtte;</i> <i>b) teise üksuse üle ühist valitsevat mõjuvõimu või olulist mõjuvõimu omavad üksused;</i> <i>c) tütarettevõtted;</i> <i>d) sidusettevõtted;</i> <i>e) ühisettevõtted;</i> <i>f) üksuse või selle emasettevõtte juhtkonna võtmeisikud;</i> <i>g) muud seotud osapooled</i>	33.9, 33.10 Avalikustamine on nõutud eraldi iga järgneva kategooria kohta: <i>a) teise üksuse üle valitsevat mõjuvõimu, ühist valitsevat mõjuvõimu või olulist mõjuvõimu omavad üksused;</i> <i>b) üksused, mille üle omatakse valitsevat mõjuvõimu, ühist valitsevat mõjuvõimu või olulist mõjuvõimu;</i> <i>c) üksuse või selle emasettevõtte juhtkonna võtmeisikud;</i> <i>d) muud seotud osapooled</i>	<i>IFRS for SMEs</i> lihtsustus nr 2
Avalikustamise nõuetest vabastamine		
24.25	33.11 Vabastused on sisult samad	
Vabastuse kohaldamisel nõutud info avalikustamine		
24.26; 24.27 Avalikustama peab seotud osapoolle nime, suhte olemuse; iga eraldiseisvalt olulise tehingu olemuse ja summa, kogumina oluliste tehingute andmed jms.	33.11 Avalikustama peab vaid ema- ja tütarettevõtte vahelised suhted vastavalt paragrahvile 33.5	<i>IFRS for SMEs</i> lihtsustus nr 3

Allikas: (autori koostatud, standardites *IAS 24* ja *IFRS for SMEs* esitatud nõuete alusel)

Kahe standardi võrdlemisel ilmnes, et *IFRS for SMEs* sisaldab vähem lisainfot. Näiteks on standardi *IAS 24* §-des 14, 15 ja 16 täiendavalt selgitatud ema- ja tütarettevõtte vaheliste suhete avalikustamise nõudeid. Seotud osapooli käsitleva info avalikustamise nõuetes autor olulisi sisulisi erinevusi ei tuvastanud. Siiski on autori hinnangul nõuded *IFRS for SMEs* võrreldes täismahus *IFRS*-ga mõneti lihtsamaks ja enam väikeettevõtete huve arvestavaks muudetud.

2.3.2. RTJ-des sisalduvad nõuded ja nende võrdlus rahvusvaheliste standarditega

Käesolevas punktis võrreldakse RTJ-des sisalduvaid seotud osapooli käsitleva info avalikustamise nõudeid rahvusvahelistes standardites kajastatuga. Autor toob välja rahvusvahelistes standardites sisalduvate nõuete kirjelduse ja RTJ-de vastava sätte. Autor analüüsib sätete erinevusi ja annab hinnangu RTJ-de käsitlemisele. Lisas 5 asuvas tabelis on esitatud viited vastavates dokumentides sisalduvatele sätetele ja lühimärksused nõuete peamiste erinevuste kohta, mida töös põhjalikumalt käsitletakse.

Ema- ja tütarettevõtte vaheliste suhete avalikustamine

Standardite *IAS 24* ja *IFRS for SMEs* kohaselt tuleb ema- ja tütarettevõtete vahelised suhted avalikustada sõltumata sellest, kas nende vahel on tehinguid tehtud või mitte (*IAS 24*, § 13; *IFRS for SMEs*, § 33.5). RTJ 15 samalaadset selgitust ei sisalda, kuid § 19 (a) kohustab avalikustama emaettevõtte nimetuse. Rahvusvaheliste standardite kohaselt tuleb välja tuua ka lõplikku valitsevat mõjuvõimu omava osapooli nimi, juhul kui see erineb emaettevõtte nimest. Kui eelnevad osapooled avalikkusele kättesaadavaid konsolideeritud finantsaruandeid ei koosta, peab avalikustama hierarhiliselt järgmise, selliseid aruandeid koostava, emaettevõtte nime.

IAS 24 sisaldab viiteid täiendavatele avalikustamise nõuetele, mis on kirjas standardites *IAS 27* „Konsolideerimata finantsaruanded” ja *IFRS 12* „Muudes üksustes osalemise avalikustamine” (§ 15). *IFRS for SMEs* selliseid viiteid ei sisalda. RTJ 15 samuti mitte, kuid lisanõuded ilmnevad sama juhendi §-dest 54 ja 55, mis käsitlevad äriühendusi ning tütar- ja sidusettevõtteid.

RTJ 15 ema- ja tütarettevõtte vaheliste suhete avalikustamise käsitus on kitsam ja piirdub vaid emaettevõtte nimetuse avalikustamisega. Autori hinnangul on valitsevat mõjuvõimu omava üksuse nimetuse väljatoomine oluline, kuna finantsaruannete kasutajad peavad saama huvi korral ülevaate selliste üksuste finantsaruannetest.

Juhtkonna võtmeisikutele määratud hüvitiste avalikustamine

Mõlema rahvusvahelise standardi kohaselt peab juhtkonna võtmeisikutele määratud hüvitised avalikustama kogusummana (*IAS 24*, § 17; *IFRS for SMEs*, § 33.7). *IAS 24* § 17 nõuab lisaks kogusummale ka viie kategooria lõikes hüvitiste avalikustamist (vt lisa 5). Standard sisaldab kategooriate selgitusi ja viiteid täiendavale infole.

RTJ 15 vastav säte on järgnev „*Ettevõtte avalikustab juhtkonna liikmetele aruandeaastal arvestatud tasu, olulised soodustused (tekkepõhiselt arvestatuna) ja nendega seotud tingimuslikud kohustused*” (§ 22).

Autori hinnangul tuleb sarnaselt *IFRS for SMEs*-ga ka juhendis RTJ 15 nõutud info avalikustada kogusummana. Ühtegi selgitust selle kohta antud ei ole. Ka kasutatud terminite sisu jääb selgete viidete ja mõistete puudumisel ebamääraseks ning ei ole autori hinnangul kooskõlas rahvusvaheliste standarditega. Mõisteid analüüsiti põhjalikumalt jaotises 2.2 (vt mõisteid juhtkonna võtmeisikud ja hüvitised). Autori hinnangul võiks juhendis RTJ 15 sisalduvat sätet täiendada, et oleks üheselt arusaadav, kellele määratud ja missuguste hüvitiste kohta infot avalikustama peab. Ebatäpsete terminite kasutamise ja nõuete vähese selgitamise tulemusel võivad aruannete koostajad nõudeid erinevalt tõlgendada. Nõuete erinev tõlgendamine seab ettevõtteid sõltuvalt andmete kogumiseks kulutatud aja- ja ressursikulust ning avalikustatud info hulgast ja selle tõlgendamise tulemusest ebavõrdsesse seisu.

Kuna juhtkonna võtmeisikutele määratud hüvitiste näol võib olla tegemist ettevõtete hoolikalt hoitud saladustega, on IASB arutanud vastava nõude kehtetuks tunnistamist (Interpretation ... 2013). Arvati, et hüvitiste määramisega seotud sagedasi kuritarvitamisi aitavad ära hoida teised tegevused, nt sisekontrolli toimimine. Siiski jäeti nõue uuendatud standardisse sisse. Leiti, et tegemist on selgelt seotud osapoolte vahelise tehinguga, mis on aruannete kasutajate jaoks otsuste tegemisel määrava tähtsusega.

Seotud osapoolte vaheliste tehingute avalikustamine

Rahvusvaheliste standardite kohaselt tuleb lisaks seotud osapoolte vahelise suhte olemusele avalikustada infot nendevaheliste tehingute kohta. Avalikustada tuleb info, mis on aruannete kasutajatele vajalik, et mõista seotud osapoolte vaheliste suhete ja tehingute võimalikku mõju finantsaruannetele. Tehingute kohta tuleb avalikustada vähemalt järgnev (*IAS 24*, § 18; *IFRS for SMEs*, § 33.9):

- a) tehingute summa;
- b) laekumata ja tasumata arvete, sh siduvate kohustuste, summad ja:
  - neile seotud tähtajad ja tingimused, sh info tagatiste ja arvelduseks antava tasu olemuse kohta;
  - andmed antud või saadud garantiide kohta;
- c) laekumata arvete suhtes kajastatud ebatõenäoliselt laekuvate nõuete allahindlused;

- d) perioodi jooksul kajastatud kulud, mis on seotud lootusetuks või ebatõenäoliseks kantud nõuetega.

IAS 24 kohaselt tuleb seotud osapoolte vaheliste tehingute kohta käiv info avalikustada eraldi seitsme kategooria lõikes, *IFRS for SMEs* sisaldab vaid nelja kategooriat (vt lisa 5).

RTJ 15 kajastab tehingute avalikustamise kohta järgnevat „*Lisades avalikustatakse järgmine informatsioon seotud osapoolte ja nendega tehtud tehingute kohta:*

- a) *ettevõtet kontrolliva osapoole (näiteks emaettevõtte või enamusosalust omava isiku) nimetus;*
- b) *seotud osapooltega tehtud tehingute liik ja maht aasta jooksul;*
- c) *saldod seotud osapooltega bilansikuupäeva seisuga ning nende saldode lepingulised tingimused (sh intressimäärad ja info tagatiste kohta);*
- d) *seotud osapoolte vastu olevate nõuete allahindlused ja vastav kulu aruandeperioodil” (§ 19).*

Sarnaselt *IFRS for SMEs*-ga tuleb RTJ 15 kohaselt ülaltoodud info avalikustada nelja seotud osapoolte kategooria lõikes (vt lisa 5) (§ 20). Lisaks nõuab RTJ 15, et seotud osapoolte vaheliste tehingute info avalikustatakse vähemalt järgmiste tehinguliikide lõikes (§ 21):

- a) kaupade ost-müük;
- b) kinnisvara ja muude varade ost-müük;
- c) teenuste ost-müük;
- d) laenude andmine või saamine;
- e) garantii või tagatise andmine või saamine;
- f) muud tehingud.

Rahvusvahelistes standardites sisaldub tehingute näidisloetelu, mis on RTJ 15 väljatoodust pikem (*IAS 24*, § 21; *IFRS for SMEs*, § 33.12).

Autori hinnangul ei erine juhendis RTJ 15 esitatud nõuded oluliselt rahvusvahelistes standardites esitatust, kuid nõudeid on vähem täpsustatud. Rahvusvahelistes standardites on rõhutatud, et esitatud on minimaalsed nõuded, st tegemist ei ole lõpliku loeteluga. Seega tuleb avalikustada kogu info, mis on vajalik, et aruannete kasutajad mõistaksid seotud osapoolte vaheliste suhete ja tehingute võimalikku mõju finantsaruannetele. RTJ 15 selliseid selgitusi ei sisalda. Autori hinnangul võib RTJ 15 § 19 lugemisel tekkida arusaamine, et loetelu on lõplik ja täiendavat infot avalikustama ei pea. Hoolimata sellest, et avalikustamata jäetud info võib mõjutada aruannete kasutajate hinnangut aruandva ettevõtte finantsaruannetele. Autori

hinnagul ei anna RTJ 15 sõnastus selgelt edasi rahvusvahelistes standardites sisalduvate põhimõtete sisu ja sätte sõnastust võiks täpsustada.

Avalikustamise nõuetest vabastamine

Rahvusvaheliste standardite kohaselt on aruandev üksus vabastatud seotud osapoolte vaheliste tehingute avalikustamise nõuetest, mis tal on (*IAS 24*, § 25):

- a) avaliku sektori üksusega [vt mõistet jaotisest 2.2], mis omab valitsevat, ühist valitsevat või olulist mõjuvõimu aruandva üksuse üle; ja
- b) seotud osapoolteks oleva teise üksusega, kui sama avaliku sektori üksus omab valitsevat, ühist valitsevat või olulist mõjuvõimu nii aruandva üksuse kui ka teise üksuse üle.

IAS 24 sisaldab täiendavat loetelu sellest, mis mainitud vabastuse kohaldamisel välja tuleb tuua. Näiteks tuleb avalikustada seotud osapoolte nimi ja suhte olemus, iga eraldiseisvalt olulise tehingu olemus ja summa ning kogumina oluliste tehingute andmed (*IAS 24*, § 26). Lisaks sisaldab standard täiendavaid selgitusi avalikustatava info kindlaksmääramiseks (*IAS 24*, § 27). *IFRS for SMEs* nõuab vabastuse kohaldamisel vaid ema- ja tütarettevõtte vaheliste suhete avalikustamist vastavalt standardi § 33.5 sisalduvatele nõuetele.

RTJ 15 sisaldab järgnevat „*Riigi, riigiraamatupidamiskohustuslase, kohaliku omavalitsuse ja avalik-õigusliku isiku aruannetes ei ole vaja avalikustada tehinguid teiste riigi raamatupidamiskohustuslaste, kohaliku omavalitsuse üksuste ja avalik-õiguslike isikutega, välja arvatud juhul, kui seda nõutakse vastava isiku tegevust reguleerivates seadustes või eeskirjades*” (§ 25).

Autori hinnangul on rahvusvaheliste standardite määratlus arusaadavam, kuna sisaldab kokkulepituid avalikustamiskõudeid. RTJ 15 viitab täiendavate nõuete väljaselgitamise vajadusele ja vastava isiku tegevust reguleerivate dokumentide uurimisele. Samas on juhendis RTJ 15 avaliku sektori üksused detailsemalt nimetatud (mõistet „avalik sektor” käsitleti täpsemalt jaotises 2.2.).

Muud põhimõtted

Nii rahvusvahelised standardid kui ka RTJ-d lubavad sarnase sisuga tehinguid esitada summeeritult. Välja arvatud juhul, kui eraldi avalikustamine on vajalik, et mõista seotud osapoolte vaheliste tehingute mõju ettevõtte finantsaruannetele (*IAS 24*, § 24; *IFRS for SMEs*,

§ 33.14; RTJ 15, § 21). Rahvusvaheliste standardite kohaselt võib avalikustada info, et tehingud on tehtud sõltumatute osapoolte vaheliste tehingutega võrdväärsel tingimustel, vaid juhul, kui seda on võimalik põhjendada (*IAS 24*, § 23; *IFRS for SMEs*, § 33.13). RTJ-d vastavat selgitust ei sisalda. Lisaks on standardites ja juhendmaterjalides kirjas põhimõte, mille kohaselt pole konsolideeritud aruannetes vaja avalikustada konsolideerimise käigus elimineeritavaid tehinguid tütarettevõtetega (*IAS 24*, § 4; RTJ 15, § 24).

Käesolevast jaotisest ilmnes, et standardis *IFRS for SMEs* sisalduvaid avalikustamise nõudeid on võrreldes täismahus *IFRS*-ga mõneti lihtsustatud. Lihtsustuste tõttu on *IFRS for SMEs*-st ja Eesti heast raamatupidamistavast lähtuvatel ettevõtetel võimalik esitada info kompaktsemalt, st kogusummas või väiksema arvu kategooriate lõikes. Selgus, et RTJ-des esitatud nõuded ei ole täiel määral kooskõlas rahvusvahelistes standardites esitatud põhimõtetega ja vajaksid täpsustamist. Nõuete sisu tõlgendamist raskendavad kasutatud terminitega seotud probleemid, mida analüüsiti põhjalikumalt jaotises 2.2.

2.4. Kokkuvõtte peamistest probleemidest ning soovitused RTJ-de täpsustamiseks

Käesolevas jaotises teeb autor kokkuvõtte peamistest aspektidest, mis Eesti head raamatupidamistava selgitavates juhendites arusaamatusi tekitavad. Autor toob välja kolm peamist probleemi ja soovitused nende leevendamiseks.

Raskused vastava valdkonna info koondamisel ja sellest üldpildi saamisel

RTJ-des tekitab segadust asjaolu, et seotud osapoolte kindlaksmääramise tingimused, info avalikustamise nõuded ning vastava valdkonnaga seotud mõisted sisalduvad erinevates juhendites, millele ei ole selgelt viidatud. Rahvusvahelistes standardites on kogu info koondatud ühte dokumenti, mis lihtsustab nõuetest ammendava ülevaate saamist. Ühtlasi sisalduvad standardis viited täiendavate täpsustuste saamiseks.

Autori hinnangul lihtsustaks RTJ-des kajastuvate nõuete sisust arusaamist ühtse terminite sõnastiku koostamine, kuhu kõikides juhendites sisalduvad mõisted kokku koondatakse. Lisaks võiks vastavat valdkonda hõlmavates dokumentides sisalduda selged

viited täiendava info leidmiseks. Alternatiivseks võimaluseks on koondada kogu seotud osapooli käsitlev info kokku ühte juhendmaterjali.

Probleemid kasutatud terminite sisu tõlgendamisega

Jaotisest 2.2. ilmnes, et RTJ-des puuduvad mõned olulised mõisted (nt mõiste „seotud osapoolte vaheline tehing”) või on need ebapiisavalt defineeritud. Terminite sisu selgitused pole lihtsalt ülesleitavad ja neile on jäetud viitamata või viidatud liiga üldiselt. Näiteks sisaldusid terminite „juhtkonna liige” ja „lähedane pereliige” sisu selgitused vaid juhendi RTJ 2 teksti sees sulgudes ning neile ei viidatud selgelt avalikustamisnõudeid käsitlevas juhendis RTJ 15. Küsimusi tekitas ka juhendites kasutatud terminite valik, mis võib tekitada väärarusaamu. Näiteks termini „kontroll” kasutamine „valitsev mõjuvõim” asemel või termini „juhtkonna liige” kasutamine „juhtkonna võtmeisikud” asemel.

Autori hinnangul võiks kõik rahvusvahelistes standardites kajastuvad mõisted ka Eesti head tava selgitavates juhendmaterjalides võimalikult täpselt defineerida. Mõisted võiks tuua välja muust tekstist eraldiseisvana (alternatiivina ühtses terminite sõnastikus) ja neile võiks selgelt viidata ka teistes juhendmaterjalides, kus vastavat terminit kasutatakse. Arusaadavust aitaks tõsta terminite kaasajastamine.

Nõuete lihtsustamine sisu arusaadavuse arvelt

RTJ-d on mõeldud eeskätt väikeettevõtetele ja on mõistetav, et kohalikke olusid arvesse võttes on nõudeid võrreldes rahvusvaheliste standarditega lihtsustatud. Autori hinnangul ei ole seda alati tehtud mitte niivõrd nõuete endi lihtsustamise, kuivõrd sisu arusaadavuse ja selgituste arvelt. Autor leiab, et kõik raamatupidajad ei pruugi olla piisavate teadmistega, mistõttu on neil vaja aruannete nõuetekohaseks koostamiseks sisukaid, kõiki olulisi mõisteid ja selgitusi sisaldavaid juhendmaterjale. Seega on läbimõeldud ja selget ülesehitust omavate juhendmaterjalide olemasolu väärarusaamade vältimiseks ja info usaldusväärse tagamiseks määrava tähtsusega. Autori hinnangul võiks juhendid kriitiliselt üle vaadata, parendada sõnastust ja lisada selgitusi, mis aitaksid paremini edasi anda rahvusvahelistes standardites kajastatud põhimõtete sisu.

2.5. Uus raamatupidamisdirektiiv ja seal kajastuvad nõuded

Uus direktiiv, selle eesmärk ja rakendamine

Euroopa Parlamendis võeti 2013. aasta suvel vastu uus raamatupidamisdirektiiv 2013/34/EL (edaspidi – direktiiv). Uue direktiiviga soovitakse vähendada väikeste ettevõtete halduskoormust ja suurendada aruannete võrreldavust. Leidub arvamusi, mille kohaselt mainitud eesmärke ei saavutata ja direktiivi ülevõtmise tagajärjel väheneb Eesti majandusruumi läbipaistvus ja ettevõtete konkurentsivõime (Eesti esitas ...). Liikmesriigid ei tohi nõuda, et väikesed ettevõtted avaldaksid rohkem teavet, kui uue direktiiviga on nõutud või lubatud. Mikro- ja väikeettevõtted moodustavad Eestis ligi 98% ettevõtete koguarvust ning annavad 54% kõigi ettevõtete müügitulust (Ibid.). Seega vähendab uus direktiiv magistritöö autori hinnangul oluliselt seni avalikustatud informatsiooni mahtu.

Direktiivi kohaselt peavad liikmesriigid jõustama vajalikud õigus- ja haldusnormid hiljemalt 20.07.2015. Liikmesriigid võivad vastavaid norme kohaldada finantsaruannetele, mille majandusaasta algab 01.01.2016 või hiljem. Eesti esitas Euroopa Kohtusse hagi uue raamatupidamisdirektiivi vastu. Ehkki kohtuvaidlus EL-iga lõpeb endise rahandusministri, Jürgen Ligi, hinnangul Eesti kahjuks, annab vaidlustamine tema sõnul aega mõtlemaks, kuidas nõuded Eestile sobivalt üle võtta. (Ibid.)

Seotud osapooli käsitleva info avalikustamise kohustus

Uue raamatupidamisdirektiivi kohaselt on termini „seotud osapool” tähendus kooskõlas rahvusvaheliste raamatupidamisstandarditega (art 2 lg 3). Suurte ja keskmise suurusega ettevõtete ning avaliku huvi üksuste jaoks jääb seotud osapooli käsitleva info avalikustamine kohustuslikuks. Direktiivi kohaselt tuleb avalikustada tehingute summa, seotud osapooltega sõlmitud suhte olemus ja muu teave, mis on vajalik ettevõtte finantsseisundi mõistmiseks. Teavet üksiktehingute kohta võib koondada, välja arvatud juhul kui on vaja eraldi teavet seotud osapooltega tehtud tehingute kaudu ettevõtte finantsseisundile avaldatava mõju mõistmiseks. (art 17 lg 1)

Uue direktiivi järgi on liikmesriikidel lubatud nõuda ka väikeettevõtetelt seotud osapooli käsitleva info avalikustamist. Siiski on väikeettevõtete avalikustamise nõuded piiratud tehingutega, mis on tehtud (art 17 lg 1 punkt r):

- a) omanikega, kellel on ettevõttes oluline osalus;

- b) ettevõtetega, kelles ettevõttel endal on oluline osalus;
- c) ettevõtte haldus-, juht- või järelvalveorganite liikmetega.

Uus raamatupidamisdirektiiv lubab liikmesriikidel kohaldada teatud lihtsustusi. Näiteks võivad liikmesriigid lubada või nõuda, et avaldatakse ainult sellised tehingud seotud osapooltega, mis ei ole tehtud tavapärasel turutingimustel. Võidakse lubada, et kontserni ühe või mitme liikme vahelisi tehinguid ei avalikustata, tingimusel et tehingu osaliseks olevad tütarettevõtted on täielikult sellise liikme omandis. Lisaks võivad liikmesriigid lubada, et keskmise suurusega ettevõtted avalikustavad sarnaselt väikeettevõtetega tehingud vaid ülalpool loetletud osapooltega.

Kokkuvõtvalt võib märkida, et kuigi Eesti riigi poolt Euroopa Kohtule esitatud hagi võib pikendada direktiivis sätestatud nõuete ülevõtmise aega, lihtsustuvad lähitulevikus väikeettevõtetele mõeldud nõuded. Tuleb muuta kohalikke seadusi, sh raamatupidamise seadust ja Raamatupidamise Toimkonna juhendeid ning viia need direktiiviga vastavusse. Muudatustest hoolimata peavad ka uuendatud juhendid andma nõuete sisust ja olulisematest mõistetest põhjaliku ning üheseltmõistetava ülevaate.

Magistritöö autori hinnangul ei vähenda nõuete lihtsustumine käesoleva töö aktuaalsust ega väärtust. Seotud osapooli käsitleva info avalikustamise nõudeid pole uuest direktiivist välja jäetud, mis on kinnituseks sellise info avalikustamise vajalikkusele. *IFRS-st* juhinduvate ettevõtete aruandlust direktiiv ei muuda. Eesti heast tavast lähtuvad ettevõtted peavad kuni direktiivi rakendamiseni juhinduma kehtivatest juhendmaterjalidest. Finantsaruannete kasutajad vajavad teavet möödunud perioodide aruannetes kajastuva info usalusväärsuse kohta. Juhendite koostajad vajavad tagasisidet, mida uute materjalide väljatöötamisel jälgida ja paremini teha.

Liikmesriikidele on jäetud täiendavad nõuete lihtsustamise võimalused. Magistritöö autor ei pea esitatud hagi tõttu kuigi tõenäoliseks, et lubatud lihtsustusi Eestis rakendada soovitakse. Seega jääb seotud osapooli käsitlev info ka edaspidi finantsaruannete koostisosaks ja kajastatud info usaldusväärsus aktuaalseks teemaks.

3. LISA „SEOTUD OSAPOOLED” TÄITMINE, AVALIKUSTATUD INFO JA SELLE USALDUSVÄÄRSUS

Magistritöö kolmandas peatükis analüüsib autor majandusaasta aruannete lisa „Seotud osapooled” avalikustatud infot. Autor annab hinnangu standardites ning juhendmaterjalides sisalduvate nõuete täitmisele ning toob välja info avalikustamise peamised puudused. Peatüki teises jaotises teeb autor kokkuvõtte lisa „Seotud osapooled” täitjate seas läbi viidud küsitluse tulemustest. Küsitluse eesmärk oli tuvastada kõnealuse lisa täitmisel tekkinud peamised probleemid, hinnata avalikustatud info usaldusväärset ja suhtumist avalikustamise otstarbekusse. Lisaks taheti selgitada välja, kelle ülesandeks on vastajate hinnangul olnud lisa täitmiseks vajaliku info kogumine ja kuidas seda on tehtud. Autor analüüsib küsitluse tulemusi ja toob välja vastajate peamised tähelepanekud.

3.1. Majandusaasta aruannete lisa „Seotud osapooled” avalikustatud info analüüs

Käesolevas jaotises analüüsitakse majandusaasta aruannetes seotud osapoolte kohta avalikustatud infot. Jaotise esimeses punktis kirjeldatakse analüüsitud ettevõtete valikut ja täpsustatakse analüüsitava perioodi. Jaotise teises punktis analüüsitakse aruannetes avalikustatud infot keskendudes kolmele põhiaspektile. Nendeks on seotud osapoolte definitsiooni kajastamine, juhtkonna võtmeisikute hüvitiste avalikustamine ja seotud osapoolte vaheliste tehingute avalikustamine. Autor esitab näiteid, mis seavad kahtluse alla aruannetes kajastatud info usaldusväärse ja kõikehõlmavuse.

3.1.1. Analüüsitud ettevõtete valik ja analüüsitav periood

Analüüsitavad ettevõtted jaotati sõltuvalt raamatupidamisaruannete koostamise aluseks olevast arvestusstandardist kahte gruppi. Esimene grupp lähtus rahvusvahelistest finantsaruandluse standarditest (*IFRS*-st) ja sinna kuulusid kõik NASDAQ OMX Tallinna börsi põhinimekirjas noteeritud ettevõtted, mida on kokku 13. Tegemist on laialdase avaliku huvi all olevate ettevõtetega.

Teine grupp lähtus Eesti heast raamatupidamistavast ja seda esindasid 20 Eesti suurt jae- ja hulgikaubandusettevõtet, mille kohta saadi andmed Registrite ja Infosüsteemide Keskusest (RIK-st). Tegevusala valikust annab ülevaate tabel 4. Sealt on näha, et jae- ja hulgikaubanduse SKP jooksevhindades oli 2013. aastal 2057,6 miljonit eurot, jäädes alla vaid töötleva tööstuse SKP-le. Samas oli SKP kasv võrreldes eelmise aastaga jae- ja hulgikaubanduses suurem kui töötlevas tööstuses, andes olulisema panuse Eesti majanduse kasvu. Ühtlasi on jae- ja hulgikaubandus tegutsevate ettevõtete arvu (2012. aastal 14 186 ettevõtet) ja müügitulu (2012. aastal 20 185 miljonit eurot) poolest Eesti suurim tegevusala. (Eesti statistika ... 2014)

Tabel 4. Kolm suurimat tegevusala SKP järgi 2013. aastal ja aheldamise meetodil leitud SKP muutus võrreldes eelmise aastaga

Tegevusala	SKP jooksevhindades, miljonit eurot	SKP muutus võrreldes eelmise aastaga, %
Töötlev tööstus	2 480,0	5,2
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	2 057,6	10,3
Kinnisvaraala tegevus	2 005,0	1,3

Allikas: (autori koostatud, 2014. aasta Eesti statistika aastaraamatu lk-del 184 ja 185 esitatud andmete alusel)

Autor keskendus majandusaasta aruannete lisas „Seotud osapooled” ja seal viidatud lisades avalikustatud info analüüsimisele. Põhjalikum analüüs viidi läbi 2013. aasta kohta esitatud andmetega. Avalikustamise tendentside väljaselgitamiseks uuriti ka 2009.–2012. aastate kohta esitatud aruandeid. Jae- ja hulgikaubandusettevõtete analüüsi kaasati täiendavalt 2008. a majandusaasta aruanded, kuna ilmnes, et seal avalikustatud info oli hilisemast detailsem. Kokku analüüsis autor 33 ettevõtet ja vaatas läbi 185 aruannet. Lisades 6 ja 7

sisalduvad analüüsitud ettevõtete nimekirjad koos ettevõtete põhitegevusvaldkondade ja 2013. aasta müügitulu suurusega.

3.1.2. Majandusaasta aruannetes avalikustatud info analüüs

Autor keskendus analüüsis kolmele seotud osapoolte kohta avalikustatava info aspektile. Esmalt uuris autor seotud osapoolte definitsiooni kajastamist ja sellega seotud probleeme. Järgnevalt võeti vaatluse alla juhtkonna võtmeisikute hüvitiste avalikustamine ja selle käsitus ettevõtete aruannetes. Peatüki lõpetab seotud osapoolte vaheliste tehingute avalikustamise analüüs. Autor esitab info avalikustamise näiteid ja annab lähtuvalt analüüsitulemustest hinnangu aruannetes kajastatud info kõikehõlmavusele ja usaldusväärsele. Ettevõtete nimed, kelle kohta näiteid esitatakse, tuuakse välja teksti sees või näite järel sulgudes.

Seotud osapoolte definitsioon

Analüüsi esimeses etapis uuris autor, kas ettevõtted tõid 2013. a majandusaasta aruandes välja seotud osapoolte definitsiooni ja kus see info kajastus. Kokkuvõtte sellest on esitatud lisa 8 tabelis 8.1. Selgus, et kõik börsiettevõtted ja üheksa kaubandusettevõtet 20-st esitasid vastava info lisa „Seotud osapooled”. Kuus kaubandusettevõtet 20-st ei toonud üldse seotud osapoolte definitsiooni aruandes välja ning viis ettevõtet määratles sellised osapooled vaid arvestuspõhimõtteid käsitlevas lisa. Ka majandusaasta aruande taksonoomia elementide loendi kohaselt soovitatakse seotud osapooled välja tuua arvestuspõhimõtteid käsitlevas lisa.

Analüüsi tulemusel selgus, et ettevõtted kirjeldavad seotud osapooli aruannetes erineva detailsusega. Näiteks olid Arco Vara AS-i ja AS-i Tallink Grupp 2013. a majandusaasta aruannetes toodud välja vaid need seotud osapoolte kategooriad, kellega kontsern tegi aruandeperioodil tehinguid või omas aruandeperioodi lõpus saldosisid. Ülejäänud börsiettevõtted tõid välja kogu seotud osapoolte definitsiooni, hoolimata sellest, kas nendega tehinguid tehti ja saldosisid omati või mitte. Enamasti defineeriti seotud osapooled kategooriate abil (nt ematettevõtte, sidus- ja ühissettevõtted) ja ka nõutud info avalikustati kategooriate lõikes. Üksikud ettevõtted avalikustasid info detailsemalt. Näiteks nimetas AS OG Elektra 2013. a majandusaasta aruandes kõik ettevõtted, keda peeti seotud osapoolteks. AS-i Tallink Grupp seotud osapoolte definitsioon sisaldas küll kategooriaid, kuid nõutud info avalikustati ettevõtete lõikes, kellega tehinguid tehti või saldosisid omati.

Definitsioonide analüüsist ilmnes nende ebatäpne sõnastus. Näiteks oli AS-i Ekspress Grupp 2013. a majandusaasta aruandes välja toodud, et seotud osapooltega tehtavateks tehinguteks loetakse tehingud omanikega. Sealjuures jäeti täpsustamata, kas oluline on ka omanike valitseva või olulise mõjuvõimu omamine aruandeüksuse üle. Autori hinnangul võib kõiki aktsionäre pidada ettevõtte omanikeks, ka neid, kellel puudub igasugune mõjuvõim aruandeüksuse üle. Ebatäpse sõnastuse teine näide: seotud osapooltena nimetati juhtkonna võtmeisikuid ja nende lähisugulasi (Nordecon AS, Olympic Entertainment Group AS, AS Premia Foods, Tavid AS, Tamro Eesti OÜ, AS Kaupmees & Ko). Autori hinnangul võib terminit „lähisugulane” pidada ekslikuks ja selle asemel oleks parem kasutada terminit „lähedane pereliige”. Rahvusvaheliste standardite kohaselt peetakse üksikisiku lähedaste pereliikmete all lisaks abikaasale ja oma lastele silmas ka elukaaslast ja tema lapsi ning ülalpeetavaid. Seega pole vastavas kontekstis esmatähtis sugulusside. Seotud osapoolteks lugemisel saab määravaks asjaolu, kas pereliikmete puhul võib eeldada, et nad mõjutavad kõnealust isikut või on mõjutatud kõnealuse isiku poolt nende suhetes majandusüksusega.

Seotud osapoolte definitsioonid on aastatel 2009–2013 püsinud aruannetes suuresti muutumatuna. Aja jooksul on korrigeeritud sõnastust (Olympic Entertainment Group AS, AS Premia Foods) ja definitsiooni on sisse viidud üksikuid sisulisi muudatusi (nt Arco Vara AS-i muudatus juhtkonna võtmeisikute definitsioonis). Analüüsist selgus, et on ettevõtteid, kes on definitsiooni täpsustanud (nt AS Baltika), kui ka neid, kelle 2013. a majandusaasta aruandes võrreldes varasemate aastatega definitsiooni enam ei sisaldu (nt AS Silberauto, AS Saurix Petroleum).

Magistritöö autori hinnangul võiksid kõik ettevõtted oma majandusaasta aruannetes defineerida osapooled, keda loetakse aruandeüksusega seotuks. Defineerimisel võiks lähtuda konkreetsest ettevõttest ja olemasolevatest seotud osapooltest. Vältida võiks standardites ja juhendmaterjalides sisalduva definitsiooni koopia esitamist, st definitsioonis võiks kajastuda vaid osapooled, kes aruandeüksusel on ka tegelikult olemas. Selline esitus lihtsustaks definitsiooni sisu mõistmist ja annaks aruannete lugejatele ettevõttest parema ülevaate.

Autor leiab, et aruannetes esitatud seotud osapoolte definitsioon võib küll olla kõikehõlmav, kuid see ei pruugi alati tähendada, et aruannetes avalikustatud info oleks usaldusväärne ja täielik. Näiteks loeti enne 2011. aastat lisaks emaettevõtte nõukogu ja juhatuse liikmetele ka kontserni tüdarettevõtete juhatuse liikmeid Arco Vara AS-i juhtkonna võtmeisikuteks. Definitsioonist hoolimata ei avalikustatud 2009. ja 2010. aasta aruannetes

kontserni tütarettevõtete juhatuse liikmetele makstud hüvitisi. Varasemate aastate info puudulikkus avalikustati 2011. aasta aruandes, juhtkonna võtmeisikute definitsiooni muudeti ja toodi välja parandused varasema definitsiooni järgi avalikustamisele kuuluma pidavates summades. Lisaks avalikustas Arco Vara AS 2012. a majandusaasta aruandes ühe tehingu turutingimustele mittevastavuse seoses üheksa sõiduauto müügiga nõukogu liikme valitseva mõjuvõimu all olevale osapooltele.

Toodud näited illustreerivad olukorda, kus aruannete lugejad ei oma info puudulikkusest enne ülevaadet, kui ettevõtted oma eksimusi ise tunnistavad ja parandused avalikustavad. Autor leiab, et ka teiste ettevõtete aruanded võivad sisaldada vigu, mida ei märgata, ei parandata või ei avalikustata. Ka Eesti audiitorid on järjepidevalt ühe aastaaruannete põhilise veana nimetanud seotud osapoolte vaheliste tehingute ja saldode kajastamata jätmist.

Juhtkonna võtmeisikute hüvitiste avalikustamine

Analüüsi teises etapis uuris autor, kuidas on ettevõtted 2013. a majandusaasta aruande lisa „Seotud osapooled” avalikustanud juhtkonna võtmeisikute hüvitised. Autor koostas avalikustatud info kohta tabelid, mis asuvad lisa 8 (vt tabeleid 8.2. ja 8.3).

Börsiettevõtted

Börsiettevõtete analüüsist ilmnis juhtkonna võtmeisikute erinev määratlus ja sellest tulenev erineva detailsusega info avalikustamine. Nimelt lugesid kuus börsiettevõtet 13-st kõikide sama kontserni kuuluvate ettevõtete juhatuse ja nõukogu liikmeid seotud osapoolteks. Neli ettevõtet 13-st pidasid seotuks vaid ematettevõtte nõukogu ja juhatuse liikmeid ning kolme ettevõtte (AS-i Merko Ehitus, AS-i Tallink Grupp ja AS-i Tallinna Vesi) aruannetes polnud seda infot selgelt välja toodud. (vt lisa 8 tabel 8.2.) Standardi IAS 24 kohaselt loetakse seotud osapoolteks muuhulgas juhtkonna võtmeisikute või nende lähedaste pereliikmete valitseva mõjuvõimu all olevaid ettevõtteid. Seega mõjutab autori hinnangul võtmeisikute määratlus oluliselt aruannetes avalikustatava info mahtu. Erinev määratlus raskendab ettevõtete omavahelist võrdlemist, sest info pole avalikustatud ühtsetel alustel.

Standardi IAS 24 kohaselt on nõutud hüvitiste täiendav avalikustamine kategooriate lõikes. Lisa 8 tabelist 8.2. on näha, millistesse kategooriatesse kuuluvaid hüvitisi börsi-

ettevõtted 2013. aasta kohta aruande lisas „Seotud osapooled” avalikustasid. Autor jaotas aruannetes avalikustatud info nelja kategooriasse.

Esimene, lühiajaliste hüvitiste, kategooria sisaldab standardi IAS 24 kohaselt muuhulgas palka, sotsiaalmaksu, tulemustasu (kui makstakse 12. kuu jooksul alates aruandeperioodi lõpust) ning mitterahalisi hüvitisi (sh eluase, autod). Kõik börsiettevõtted avalikustasid lühiajalised hüvitised, kuid tegid seda erineva nimetuse all (nt töötasu, tasu, teenistustasud) ja erineva detailsusega. Viis börsiettevõtet 13-st avalikustasid lühiajalised hüvitised eraldi juhatuse ja nõukogu liikmete kohta, ülejäänud kaheksa ettevõtet tõid vastava info välja summeeritult (vt lisa 8 tabel 8.2.). Kuigi standardi kohaselt kajastub selle kategooria all ka sotsiaalmaks, on kolme ettevõtte aruannetes märgitud, et avalikustatud hüvitised on esitatud ilma sotsiaalmaksuta (AS Ekspress Grupp, AS Tallink Grupp ja AS Tallinna Vesi).

Autori hinnangul jäi selgusetuks, kas avalikustatud lühiajalised hüvitised sisaldasid arvestatud, kuid väljamaksmata tulemustasusid või olulisemaid mitterahalisi hüvitisi. Kahtlusi tekitas kategooria töötasuks nimetamine ja muu kirjeldav tekst. Näiteks oli AS-i Tallink Grupp 2013. a majandusaasta aruandes kirjas „*juhtkonna võtmeisikutele maksti tasusid järgnevalt (...)*”. Vaid kahe ettevõtte, Tallinna Kaubamaja AS-i ja AS-i Harju Elekter, aruannetes täpsustati, mida lühiajaliste hüvitiste kategooria sisaldab. Tallinna Kaubamaja AS-i aruande kohaselt sisaldab see töötasu, sotsiaalmaksu, boonuseid ja autokulusid. AS-i Harju Elekter aruandes oli lisaks selgitusele eraldi välja toodud erisoodustuste summa.

Teine lisa 8 tabelis 8.2. välja toodud kategooria sisaldab aktsiapõhiseid makseid ja õigusi aktsiate märkimiseks (sh vahetusvõlakirjad, aktsiaoptsioonid). Selliseid makseid või õigusi avalikustas lisas „Seotud osapooled” või viitas seal täpsustavatele lisadele kuus börsiettevõtet 13-st. Kolmanda kategooria ehk töösuhte lõpetamise hüvitiste maksmist või maksmisele kuulumist avalikustas neli börsiettevõtet. Kaheksa börsiettevõtte aruandes oli toodud välja lisainfo lepingujärgsete võimalike lahkumishüvitiste maksimaalse suuruse kohta.

Mitmed ettevõtted tõid Hea Ühingujuhtimise Tava aruandes välja juhtkonna võtmeisikute hüvitiste avalikustamise tundliku iseloomu. Ilmnes, et aruannetes püütakse vältida liialt detailse info väljatoomist. Leiti, et see võib kahjustada juhtkonna võtmeisikute õigusi ja ettevõtte konkurentsivõimet ning sellise info avaldamine ei ole ettevõtte tegevusele ja juhtimiskvaliteedile hinnangu andmiseks vältimatult vajalik (Olympic Entertainment Group AS, AS Ekspress Grupp, Skano Group AS, AS Premia Foods, AS Silvano Fashion Group, AS Tallink Grupp).

Jae- ja hulgikaubandusettevõtted

Alates 2010. aastast peavad aruandeüksused, kelle majandusaasta algas 2009. aasta 1. jaanuaril või hiljem, esitama majandusaasta aruanded elektrooniliselt e-aruandluskeskkonna kaudu. Eelnõu algataja seletuskirjas märgiti, et ühtne aruandlusvorm ja -keskkond teeb esitajale andmete sisestuse ja edastuse mugavamaks, sest kõikide nõutud andmete esitamiseks on olemas üks kindel koht ja viis.

Majandusaasta aruande taksonoomia alusel on koostatud aruandevormid, sh lisa „Seotud osapooled” aruandevorm. See sisaldab tegev- ja kõrgemale juhtkonnale arvestatud tasu ja muude oluliste soodustuste alajaotust. Kohustuslik on täita ära vormi lahter „arvestatud tasu”. Selgituse kohaselt on tegemist tasuga, mida aruandekohustuslane arvestas tegev- ja kõrgemale juhtkonnale aruandeperioodil tehtud töö eest ja mida käsitletakse palgakuluna. Muud olulised soodustused tuleb välja tuua eraldi ridadel. Juhul kui tasu ja muid olulisi soodustusi tegev- ja kõrgemale juhtkonnale arvestatud ei ole, tuleb lisada sellekohane teavitus.

Jae- ja hulgikaubandusettevõtete juhtkonna võtmeisikute hüvitiste avalikustamisest annab ülevaate lisa 8 tabel 8.3. Selgus, et 20-st ettevõttest kolm ei avalikustanud juhtkonna võtmeisikutele arvestatud hüvitisi või oli lahtrisse „arvestatud tasu” sisestatud väärtus „null” (aruandluskeskkond ei kuva ridasid, mille väärtus on null). Neist kolmest vaid Stockmann AS-i aruandes kajastus teavitus, et juhatuse ja nõukogu liikmetele ei ole aruandeaastal töötasu ja hüvitisi arvestatud ega makstud. Ülejäänud kahe ettevõtte aruannetes sellekohased teavitused puudusid, seega polnud nõuded täidetud.

Lisa 8 tabelist 8.3. on näha, et 17 ettevõtet 20-st avalikustasid palgakuluna käsitletava tasu. Neist vaid ühe, Toyota Baltic AS-i, aruandes oli täidetud ära muude soodustustuste rida, välja toodi auto kasutamise kulu. Teised ettevõtted juhtkonna võtmeisikutele muid olulisi soodustusi ei andnud või jäeti need avalikustamata. Lisaks töid seitse ettevõtet 20-st välja lisainfo lepingujärgselt juhtkonna võtmeisikutele makstavate lahkumishüvitiste kohta. Täiendavat infot aruannetes juhtkonna võtmeisikute hüvitiste kohta ei avalikustatud.

Aruannete võrdlusest selgus, et alati ei lange kahe järjestikuse aasta aruannetes sama majandusaasta kohta avalikustatud info kokku. Näiteks oli OÜ Antonio Trade 2011. a majandusaasta aruandes samal aastal juhtkonna võtmeisikutele arvestatud tasuna näidatud 25 198 eurot. Järgmises majandusaasta aruandes oli sama näitaja vähenenud 12 040 euron. Ühtegi selgitust muudatuste kohta aruande lisa „Seotud osapooled” ei esitatud. Juhtkonna

võtmeisikute hüvitised ei ühtinud ka Toyota Baltic AS-i ja AS Silberauto kahes järjestikus majandusaasta aruandes, kus esitati infot 2011. aasta kohta.

Kokkuvõtteks võib märkida, et juhtkonna võtmeisikute hüvitiste analüüsist ilmnes avalikustatud info erinev detailsus ja ebatäpne sõnastus, mis raskendab esitatud info sisu mõistmist ja ettevõtete omavahelist võrdlemist. Börsiettevõtete aruannetes oli välja toodud, et hüvitiste näol on tegemist tundliku informatsiooniga, mille kohta püütakse esitada võimalikult vähe infot. Sellist suhtumist kinnitab ka väga vähene lisainfo esitamine, eriti jae- ja hulgikaubandusettevõtete aruannetes. Autori hinnagul on esitatud info põhjal raske aru saada, mida avalikustatud summad sisaldavad ja kas kajastatud on ka olulisemad juhtkonna võtmeisikutele võimaldatud mitterahalised soodustused. Või on selliseid soodustusi peetud ebaoluliseks ja need on jäetud avalikustamata?

Tehingute avalikustamine

Analüüsi kolmandas etapis uuris autor, milliseid seotud osapoolte vahelisi tehinguid on ettevõtted 2013. aasta kohta aruande lisas „Seotud osapooled” avalikustanud ja kuidas seda on tehtud. Autor koostas avalikustatud info kohta tabelid, mis asuvad lisas 8 (vt tabelleid 8.4.–8.9.).

Vastavalt juhendmaterjalidele tuleb grupisisesed seotud osapoolte vahelised tehingud kontserni konsolideeritud finantsaruannete koostamisel elimineerida. Seega pole konsolideeritud aruannetes avalikustatud konsolideerimise käigus elimineeritud tehinguid tütarettevõtetega.

Börsiettevõtted

Kõige enam avalikustati 2013. aasta kohta seotud osapoolte vaheliste kaupade ja teenuste sisseoste ning müüke. Mitmed ettevõtted avalikustasid sellised tehingud vaid summeeritult. Seetõttu polnud kategooriad selgelt eristatavad ja avalikustatud summa sisaldas samaaegselt kaupade ja teenustega tehtud tehinguid. Lisa 8 tabelis 8.4. on sellised avalikustamised näidatud üle mitme veeru (vt AS Merko Ehitus, Olympic Entertainment Group AS, Tallinna Kaubamaja AS, Arco Vara AS, AS Silvano Fashion Group). Ülejäänud ettevõtted avalikustasid info detailsemalt, st kaupade ja teenustega tehtud tehingute summad toodi välja eraldi.

Nii kaupade ostu- kui ka müügitehinguid avalikustasid kuus börsiettevõtet 13-st. Peamiselt osteti ja müüdi tootmismaterjale ning tehti tehinguid edasimüügiks mõeldud kaupadega.

Teenuste sisseoste avalikustas 12, teenuste müüke 10 börsiettevõtet 13-st. Tehingute sisu kohta esitatud lisainfo oli kesine, piirdudes mõne sõnaga. Enim mainiti juhtimis- või konsultatsiooniteenuste ostu (AS Baltika, Tallinna Kaubamaja AS, AS Tallinna Vesi) ja müüki (AS Ekspress Grupp) ning renditeenuste ostu (AS Harju Elekter, Nordecon AS, Skano Group AS, AS Tallink Grupp) ja müüki (AS Ekspress Grupp, AS Harju Elekter, Nordecon AS). Viis ettevõtet 13-st (Arco Vara AS, AS Merko Ehitus, Olympic Entertainment Group AS, AS Premia Foods, AS Silvano Fashion Group) ei esitanud selliste tehingute kohta ühtegi täpsustust. Autori hinnangul aitaks lisainfo esitamine põhjendada tehingute tegemise motiive ja tõsta ettevõtte usaldusväärsust investorite silmis. Ka teadlased on täheldanud, et ettevõtted, kellel ei ole midagi varjata, avalikustavad rohkem infot ja investorid väärtustavad seda (Cheung et al 2009).

Tehingute kajastamise analüüsist ilmnestid mitmed vasturääkivused. Näiteks oli AS-i Ekspress Grupp 2011.–2013. a majandusaasta aruannetes selgitatud, et seotud osapooltelt on ostetud kaupu edasimüügiks, tootmismaterjale ja põhivara. Selgitusest hoolimata olid ostutehingud aruannetes välja toodud vaid teenuste kategooria all. Tekib küsimus, kas kirjeldatud tehingud on jäänud avalikustamata, need on avalikustatud sisult vale kategooria all või kajastub aruandes üleliigne ja eksitav info, mis on sinna jäetud eelmistest perioodidest. Autori hinnangul seab vähene lisainfo esitamine kahtluse alla tehingute tegemise motiivid ja lisainfo segane esitamine tekitab kahtlusi esitatud info usaldusväärsuses.

Aastate 2009–2013 kohta avalikustatud info võrdlemisest ilmnest, et seotud osapoolte vaheliste tehingute kajastamine on muutunud aja jooksul üldisemaks (nt AS-i Merko Ehitus, Olympic Entertainment Group AS-i, AS-i Harju Elekter ja AS-i Tallinna Vesi aruannetes). Näiteks tõi AS Merko Ehitus 2011. ja varasemate aastate aruannetes eraldi ridadel välja ostetud ehitusmaterjalide ja -teenuste summad. 2013. aasta aruandes kajastub vastav info summeeritult ja lisaselgitusi tehingute sisu kohta antud ei ole. Ka Olympic Entertainment Group AS-i aruandes on 2013. aastal kajastatud kaupade ja teenuste ostud summeeritult, varasemalt esitati infot detailsemalt. Näiteks toodi 2009. ja 2010. aasta aruannetes eraldi välja äriruumi rent, koolituskulud ja kaupade ost.

Autor täheldas, et Arco Vara AS-i aruannetes on info avalikustamine muutunud aja jooksul detailsemaks. Alates 2012. aastast on aruande lisas „Seotud osapooled” kajastatud võlakirjade emiteerimine, nõuete konverteerimine, laenude andmine ja saamine ning intresside tasumine. Varasemalt piirduti vaid ostu- ja müügitehingute avalikustamisega.

Standardi *IAS 24* kohaselt tuleb info seotud osapooltega tehtud tehingute kohta avalikustada seotud osapoolte kategooriate lõikes. Lisa 8 tabelitest 8.5. ja 8.6. on näha, millistesse kategooriatesse kuuluvate tehingupartneritega börsiettevõtte 2013. aastal ostu- ja müügitehinguid tegid. Iga kategooria ja ettevõtte all on välja toodud ostu- või müügitehingute summad tuhandetes eurodes. Tabelist 8.5. on näha, et 2013. aastal tehti ostutehinguid kõige enam juhtkonna võtmeisikute ja nende valitseva või olulise mõjuvõimu all olevate ettevõtetega. Selliseid tehinguid avalikustasid kuus ettevõtet 13-st ja ostutehingute maht oli kokku ca 19,1 miljonit eurot. Sellest ca 14,3 miljonit moodustasid AS-i Tallink Grupp renditeenuse ostud juhtkonna võtmeisikute valitseva mõjuvõimu all olevatelt ettevõtetelt. Samas suurusjärgus renditeenuseid osteti nimetatud osapooltelt ka varasematel aastatel. Autori hinnangul võib tekkida kahtlus, kas otsus osta renditeenuseid just seotud osapooltelt on majanduslikult põhjendatud ja kas sellised tehingud on tehtud ka väikeaktsionäride huve arvestades. Ettevõttel oleks ehk kasulik ise kinnisvara omada, mitte pikaajaliselt seotud osapooltelt rentida. Autor märgib, et avalikustatud info põhjal pole võimalik tehingute tegelikke tagamaid ja mõju kindlaks määrata, võib vaid spekuloida.

Kõige suuremas summas, kokku ca 26,6 miljoni euro eest, ostis 2013. aastal emaettevõtte konsolideerimisgruppi kuuluvatelt ettevõtetelt kaupu ja teenuseid Tallinna Kaubamaja AS. Peamiselt sisaldas see edasimüügiks mõeldud kaupade sisseostmisi.

Lisa 8 tabelist 8.6. on näha, et 2013. aastal tehti müügitehinguid kõige suuremas summas sidus- ja ühisettevõtetega. Selliseid tehinguid avalikustasid kuus börsiettevõtet 13-st ja müügitehingute maht oli kokku ca 8,1 miljonit eurot. Standardi *IAS 24* kohaselt tuleb sidus- ja ühisettevõtetega tehtud tehingud avalikustada eraldi kategooriate all. Neli börsiettevõtet avalikustasid sidus- ja ühisettevõtetega tehtud müügitehingud summeeritult. Kaks börsiettevõtet, AS Harju Elekter ja AS Silvano Fashion Group, avalikustasid vaid sidusettevõtetega tehtud tehingud.

Autor märgib, et üks osapool võib kuuluda samaaegselt mitmesse kategooriasse. Näiteks võib aruandeuksuse juhtkonna võtmeisiku valitseva mõjuvõimu all olev ettevõtte olla

samal ajal selle üksuse üle olulist mõjuvõimu omav aktsionär. Kuidas vastav info avalikustatakse, on aruandeüksuse otsustada.

Ka 2013. aasta lõpu seisuga lisas „Seotud osapooled” avalikustatud saldodest ilmnes, et kõige sagedamini avalikustati ostude ja müükidega seotud nõudeid ja kohustisi. Nõudeid ostjate vastu avalikustasid viis, võlgu tarnijatele seitse börsiettevõtet 13-st. Neli ettevõtet avalikustasid laenu- ja intressinõudeid ning kaks ettevõtet laenu- ja intressikohustusi. Info laenude kohta kajastus enamasti teistes, laenukohustusi põhjalikumalt käsitlevates lisades. Arco Vara AS-i aruannetes kajastatud ühis- ja sidusettevõtetele antud laenude ja AS-i Ekspress Grupp aruannetes kajastatud nõukogu liikmetele ja nendega seotud ettevõtetele antud laenude tingimusi ei leidnud autor ka teistest lisadest. Märkimisväärselt vähem avalikustati lisas „Seotud osapooled” infot garantiide või tagatiste andmise või neist kohustustest vabanemise kohta. Ka see info oli enamasti esindatud teistes lisades.

Jae- ja hulgikaubandusettevõtted

Majandusaasta aruande taksonoomia alusel koostatud aruandevorm määrab ära, kuidas ja millist infot aruandes seotud osapoolte kohta esitatakse. Vormi kohaselt tuleb seotud osapoolte kohta avalikustada laekumata arvete ja tasumata kohustiste saldod, aruandeaasta ostud ja müügid, antud ja saadud laenud ning nende tagasimaksed. Lisa 8 tabelist 8.7. on näha, millist infot jae- ja hulgikaubandusettevõtted 2013. aasta kohta lisas „Seotud osapooled” avalikustasid.

Kõige sagedamini avalikustati seotud osapoolte vaheliste kaupade ja teenuste sisseoste ja müüke. Enamasti avalikustati sellised tehingud summeeritult, st avalikustatud summa sisaldas samaaegselt kaupade ja teenustega tehtud tehinguid. Lisa 8 tabelis 8.7. on sellised avalikustamised näidatud üle mitme veeru. Vaid AS Liviko, AS Lukoil Eesti, Stockmann AS ja Terve Pere Apteek OÜ olid aruannetes ostude ja müükide kohta täpsemat infot avaldanud ning tõid kaupade ja teenustega seotud tehingud eraldi välja. Ostu- ja müügitehinguid avalikustasid 18 ettevõtet 20-st. Vaid üksikud ettevõtted esitasid tehingute sisu kohta täpsustusi. Näiteks oli Toyota Baltic AS-i aruandes kirjas, et ostude all kajastuvad põhiliselt uued sõidukid, varuosad ja lisavarustus ning müükide all vahendatavad garantiitööd. AS Tallink Duty Free märkis, et osteti sõidukite renditeenust, kaupu edasimüügiks, remondi- ja hotelliteenust. Täpsema info saamiseks viidati teistele lisadele.

Aastatel 2008–2013 avalikustatud info võrdlemisel ilmnes, et seotud osapoolte vaheliste tehingute kajastamine on muutunud aja jooksul üldisemaks. Selgelt eristus 2008. aasta, mille kohta esitatud andmed olid hilisemast märkimisväärselt detailsemad. Näiteks olid 2008. a majandusaasta aruannetes seotud osapoolte vaheliste tehingute summad toodud välja tehingupartnerite lõikes koos osapoole ärinimega. Nii olid info esitanud OÜ Antonio Trade, AS Lukoil Eesti, OÜ Mark Oil, Stockmann AS, AS Tallink Duty Free ja Toyota Baltic AS. Ka tehingute sisu kirjeldati varasematel aastatel täpsemalt. Põhjalikumad selgitused sisaldasid AS-i Kaupmees & Ko ja AS-i Saurix Petroleum 2009. a majandusaasta aruannetes, AS OG Elektra, AS Silberauto, Tamro Eesti OÜ ja AS-i Saurix Petroleum 2008. a majandusaasta aruannetes ning Tavid AS-i varasemates aruannetes. Lisaks olid Sandmani Grupi AS-i ja Tamro Eesti OÜ 2008. a majandusaasta aruannetes ja AS-i Kaupmees & Ko 2009. a majandusaasta aruandes eraldi ridadel välja toodud kaupade ja teenuste ostu- ja müügitehingud. Hiljem on vastav info esitatud summeeritult. Üheks põhjuseks, miks hilisemates aruannetes võrreldes 2008. aastaga vähem infot esitati, võib-olla aruannete elektroonilise esitamise kohustuslikuks muutumine ja ühtse aruandlusvormi kasutuselevõtt. Ühtne vorm võib pärssida lisainfo esitamist, kuna avalikustatakse vaid info, mida vormi lahtrite täitmisel küsitakse.

Lisa 8 tabelist 8.7. on näha, millised ettevõtted avalikustasid 2013. aasta kohta laenu tehinguid ja töid välja aasta lõpu saldod. Vaid ühe ettevõtte, Scandagra Eesti AS-i, aruannetes ei sisaldunud nimetatud infot. Lisainfot nõuete ja kohustiste kohta olid esitanud üksikud ettevõtted. Näiteks olid Bauhof Group AS-i, OÜ Elme Metall ja AS Lukoil Eesti aruannetes nõuded ja kohustised täpsemini liigitatud (laenu nõuded, intressinõuded jms) ning Tamro Eesti OÜ aruannetes toodi info välja tehingupartnerite lõikes. Sandmani Grupi AS-i, OÜ Elme Metall, Toyota Baltic AS-i ja AS Tallink Duty Free aruannetes sisaldasid viited teistele lisadele ning AS Liviko aruandes olid nõuded ja kohustised liigitatud täiendavalt lühija pikaajalisteks.

RTJ 15 kohaselt tuleb info seotud osapooltega tehtud tehingute kohta avalikustada vähemalt juhendis täpsustatud nelja seotud osapoolte kategooria lõikes. Elektroonilise aruandevormi kohaselt tuleb vastav info esitada seitsme kategooria lõikes, mis tingib info täpsema esituse. Eeldusel, et neisse kategooriatesse kuuluvate tehingupartneritega on aruandeaastal tehinguid tehtud. Lisa 8 tabelites 8.8. ja 8.9. on esitatud elektroonilises aruandevormis kajastuvad seotud osapoolte kategooriad. Tabelitest on näha, millistesse

kategooriatesse kuuluvate tehingupartneritega jae- ja hulgikaubandusettevõtted 2013. aastal ostu- ja müügitehinguid tegid. Iga kategooria ja ettevõtte all on ostu- või müügitehingute summad välja toodud tuhandetes eurodes. Selgus, et 2013. aastal tehti ostu- ja müügitehinguid kõige enam samasse konsolideerimisgruppi kuuluvate ettevõtetega. Selliseid tehinguid avalikustas 11 ettevõtet 20-st. Ostutehingute maht oli kokku ca 335 miljonit eurot ja müügitehingute maht ca 211 miljonit eurot. Kuus ettevõtet 20-st tegid ostu- ja müügitehinguid tegev- ja kõrgema juhtkonna või olulise osalusega eraisikust omanike ja nende valitseva või olulise mõju all olevate ettevõtetega. Selliste ostutehingute maht oli kokku ca 14 miljonit eurot ja müügitehingute maht ca 8 miljonit eurot.

Aruannete võrdlustest selgus, et alati ei lange kahe järjestikuse aasta aruannetes sama majandusaasta kohta avalikustatud info kokku. Jae- ja hulgikaubandusettevõtteid analüüsid võrdles autor omavahel aastate 2008–2012 kohta kahe järjestikuse majandusaasta aruande lisas „Seotud osapooled” avalikustatud infot. Kokku teostas autor 100 võrdlust, neist 34% sisaldas vähemalt ühte erinevust sama aasta kohta aruannetes esitatud andmetes. Peamiselt erines sama aasta kohta avalikustatud summa või polnud eelmisel aastal mingit aspekti kajastatud (nt polnud eelmisel aastal laenu tehinguid avalikustatud, järgmisel aastal avalikustati need ka võrdlusandmetes). Võrdlusandmete muutuste kohta aruande lisas „Seotud osapooled” üldjuhul selgitusi ei antud. Puuduliku info tingimustes on raske hinnata, mis andmete erinevuse põhjustas. Autori hinnangul võis olla tegemist arvestuspõhimõtete muutusega, millest sõltuvalt korrigeeriti võrdlusaasta andmeid. Parandada võidi eelmise aasta aruannetes sisaldunud vigu, ilma nende kohta täiendava info esitamiseta. Tegemist võis olla ka eksliku info esitamise ja vigaste andmetega. Vaid Stockmann AS-i 2013. a majandusaasta aruande lisas „Seotud osapooled” selgitati võrdlusaasta ostude korrigeerimist asjaoluga, et renditehingud summas 3,9 miljonit eurot olid varasemalt jäänud kajastamata.

Majandusaasta aruannete analüüsi kokkuvõtteks võib märkida, et ettevõtted esitavad infot seotud osapoolte kohta erinevalt. Segadust tekitab ebatäpne sõnastus, mis seab kahtluse alla avalikustatud info kõikehõlmavuse ja usaldusväärsuse. Tuli välja, et kõiki definitsiooniga hõlmatud aspekte pole alati kajastatud. Ilmnes börsiettevõtete juhtkonna võtmeisikute erinev määratlus ja sellest tulenev info avalikustamise erinev detailsus. Selgus, et aruanded on viimase viie aastaga muutunud üldisemaks ja lisainfot tehingute kohta antakse minimaalselt. Autor tõi välja mitmeid näiteid juhtumitest, kus aruandes esitatud info oli või võis olla ebausaldusväärne.

Kahtlusi tekitab info kõikehõlmavus, st kas kogu juhendmaterjalidega nõutud info on avalikustatud. Autor esitab kolm võimalikku põhjust, miks avalikustamiskõudeid ei täideta ja infot aruannetes ei avalikustata. Esimene neist hõlmab tahtlikku info avalikustamata jätmist, st info on küll olemas, kuid seda soovitakse varjata. Teine põhjus võib olla vajaliku kompetentsi või algandmete puudumises, st nõuetest ei olda teadlik või puudub avalikustamiseks vajalik info. Kolmas põhjus võib olla olulisuse printsiibi rakendamises, st olemasolevat infot peetakse ebaoluliseks ja see jäetakse avalikustamata.

Tekib küsimus, kust läheb piir olulise ja ebaolulise vahel ja kas ettevõtted mõistavad seda sarnaselt? Rahvusvaheliste standardite kohaselt on info oluline, kui selle puudumine või väaresitus võiks mõjutada majanduslikke otsuseid, mida infotarbijad finantsaruannete põhjal teevad. Lisaks peab kasu ja kulu tasakaalu kohaselt infost saadav kasu ületama selle kogumisega seotud kulusid. Otsus, kas ja millist infot avalikustada, on rahvusvaheliste printsiipide valguses subjektiivne ning sõltub ettevõtte hinnangutest. Hinnangute erinevus paneb ettevõtted ebavõrdsesse seisu. Ühed avalikustavad infot detailsemalt ja kulutavad selle kogumiseks rohkem aega, teised avalikustavad üldisema info ja ei kajasta kogu juhendmaterjalidega nõutud informatsiooni. Sõltuvalt olulisuse printsiibist pooldab autor mikro- ja väikeettevõtete vastavate nõuete lihtsustamist. Siiski peaksid nõudeid täitma ja rohkem infot avaldama kõik börsiettevõtted, kelle aruannete vastu on infotarbijatel laialdasem huvi.

3.2. Lisa „Seotud osapooled” täitjate jaoks koostatud küsimustiku tulemuste analüüs

Käesolevas jaotises tehakse kokkuvõtte raamatupidamise aastaaruannete lisa „Seotud osapooled” täitjate seas läbi viidud küsitluse tulemustest. Küsitluse eesmärk oli tuvastada lisa „Seotud osapooled” täitmisel tekkinud peamised probleemid, hinnata avalikustatud info usaldusväärsust ja suhtumist avalikustamise otstarbekusse. Lisaks taheti välja selgitada, kelle ülesandeks on vastajate hinnangul olnud lisa täitmiseks vajaliku info kogumine ning kuidas seda on tehtud. Jaotise esimeses punktis tutvustatakse küsimustikku ja uuringu läbiviimist ning iseloomustatakse küsitlusele vastajaid. Jaotise teises punktis tuuakse välja küsitluse tulemused ja analüüsitakse tulemusi.

3.2.1. Küsimustik, uuringu läbiviimine ja küsitlusele vastajad

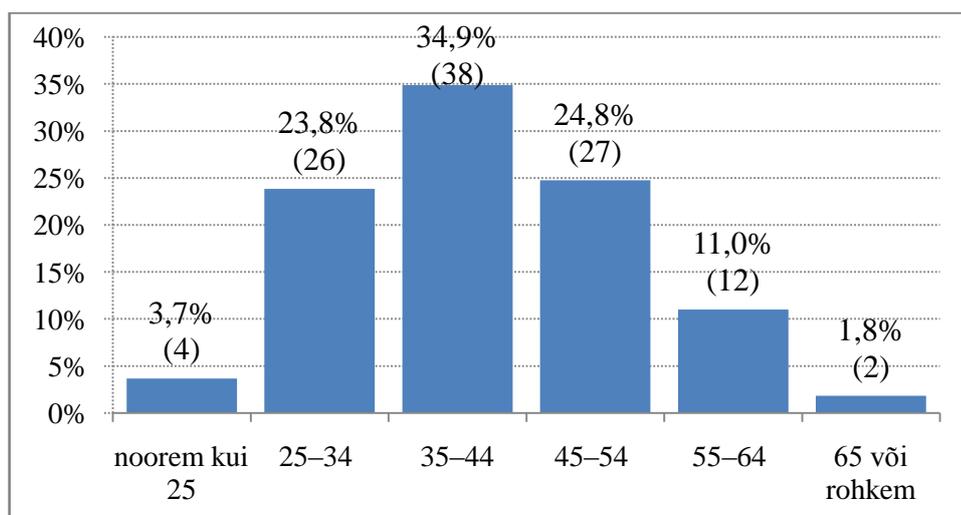
Küsitluse läbiviimiseks koostas autor küsimustiku, mis koosnes 11 alapunktist. Esimese viie küsimusega koguti infot vastajate kohta. Kuuendas küsimuses paluti vastajatel märkida oma esmane reaktsioon seotud osapoolte vahelistele tehingutele, valides kahe vastandliku vaatenurga väidete vahel. Seitsmes, kaheksas ja üheteistkümmes küsimus käsitlesid tehingute avalikustamise vajalikkust, lisa täitmisel ilmnunud probleeme ning hinnangu andmist avalikustatud info kõikehõlmavusele ja usaldusväärsele. Vastajatel paluti etteantud väiteid hinnata Likerti 5-pallisel skaalal. Hinnangust loobumiseks lisati küsimustikku lahter „ei oska öelda”. Sellega sooviti vältida tulemuste moonutamist teadmatult antud hinnagutega. Üheksanda ja kümnenda küsimusega koguti infot lisa „Seotud osapooled” täitmise protsessi kohta. Alates seitsmendast küsimusest lisati iga küsimuse lõppu võimalus hinnangute põhjendamiseks. Küsimustiku paberversioon on toodud magistritöö lisas 9.

Küsimustiku elektrooniline versioon koostati kasutades ankeet.ee küsitlustarkvara. Ka paberversioonis antud hinnangud sisestati ankeet.ee küsitluskeskkonda. Küsimustikule vastati 2015. aasta veebruarikuu jooksul. Kokku laekus 109 lõpuni vastatud ankeeti. Poolikult täidetud ankeedid elimineeriti ja analüüsis ei kajastu. Andmete töötlemiseks ja tulemuste esitamiseks kasutati ankeet.ee küsitlustarkvara ja programmi MS Excel. Autor lähtus tulemuste analüüsimisel eeldusest, et Likerti skaala on vahemik- ehk intervallskaala, mille korral loetakse hinnangute vahelised vahemaad võrdseteks. Likerti skaala abil küsitud hinnangud kodeeriti numbrilisteks väärtusteks ja muudeti mõõdetavateks. Küsimuste 7, 8 ja 11 korral arvutati välja väidete summeeritud hinnangud ja hinnangute aritmeetilised keskmised. Neid andmeid kajastavad tabelid on esitatud magistritöö lisas 10. Summeeritud hinnangu leidmiseks korrutati igale hinnangule omistatud väärtus sellise hinnangu andnud vastajate arvuga, saadud tulemused liideti. Lisaks summeeritud hinnangule kasutati tulemuste analüüsimisel sagedus- ja jaotustabeleid. Statistilise rea karakteristikuna kasutati analüüsis kõige sagedamini antud hinnangut ehk moodi.

Käesolevas töös kasutati mittetõenäosuslikku valimit, mistõttu ei saa tulemusi üldistada üldkogumile. Küsimustik oli suunatud vastamiseks raamatupidamise aastaaruande lisa „Seotud osapooled” täitjatele, kes peaksid olema vastavasisulistest nõuetest teadlikud. Viide elektroonilisele küsimustikule avalikustati kahes raamatupidajatele mõeldud internetifoorumis (raamatupidamis- ja maksuinfoportaal www.rmp.ee ning kinnises foorumis „Raamatupidamine, majandusarvestus ja maksundus”). Lisaks jagas autor

paberversioonis küsimustikke TTÜ korraldatud pearaamatupidajate täiendkoolituskursusel osalejatele.

Kokku laekus 109 lõpuni vastatud ankeeti. Vastajatest 95 (87%) olid naised ja 14 (13%) mehed. Vastajate vanuseline jaotus on esitatud joonisel 4, millelt on näha, et ca 35% vastajatest olid vanuses 35–44 eluaastat. Vaid 4 vastajat olid nooremad kui 25-aastased ja 2 vastajat olid 65-aastased või vanemad.

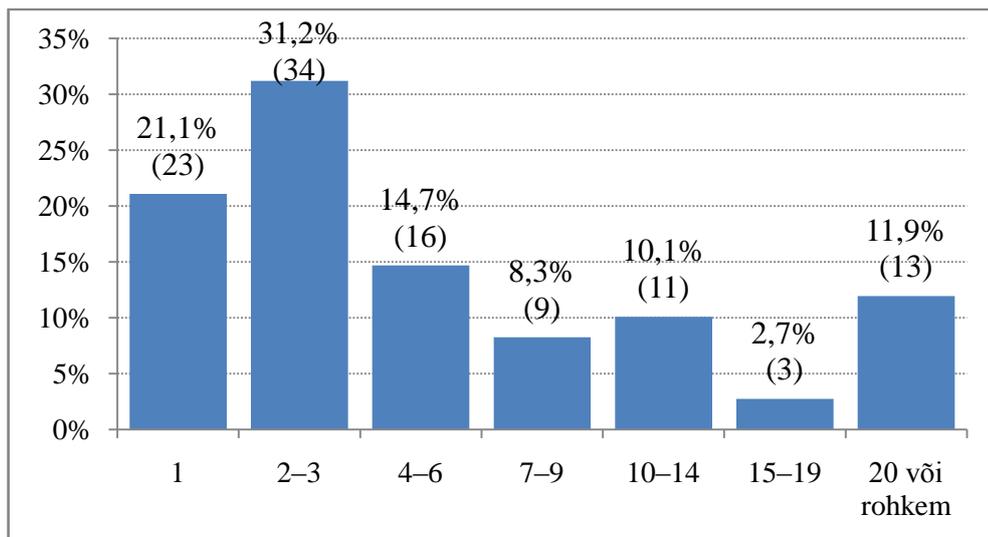

Joonis 4. Vastajate vanuseline jaotus, N=109

Allikas: (autori koostatud, küsitluse andmete alusel)

Küsitlusest selgus, et veidi üle poole vastajatest, ca 56%, töötasid raamatupidamisteenust mitteosutavas ettevõttes kas (pea)raamatupidajana või mõnel teisel ametikohal, kus nad puutuvad otseselt kokku finantsarvestusega. Vastajatest ca 25% töötasid raamatupidamisteenust osutavas ettevõttes ja ca 34% osutasid lisaks oma põhitööle raamatupidamisteenust. Kolm vastajat olid väikeettevõtjad, kes teevad ise oma ettevõttele raamatupidamist ning kaks vastajat töötasid audiitorbüroos.

Vastajatelt küsiti, mitme ettevõtte raamatupidamise aastaaruande koostamisel on nad täitnud lisa „Seotud osapooled” või mille täitmisesse on nad olnud kaasatud alates aastast 2012 kuni küsimustikule vastamise hetkeni. Autori hinnangul oli oluline saada infot, kui paljude ettevõtete lisa „Seotud osapooled” täitmise kogemuse põhjal ja missugusest arvestusstandardist lähtuvalt on järgnevatele küsimustele vastatud. Vastuste jaotus on esitatud joonisel 5.

Joonis 5. Vastuste jaotus küsimusele „Mitme erineva ettevõtte raamatupidamise aastaaruande koostamisel oled täitnud lisa „Seotud osapooled” või mille täitmisesse oled olnud kaasatud alates aastast 2012 kuni tänaseni?” N=109

Allikas: (autori koostatud, küsitluse andmete alusel)

Selgus, et ligikaudu pooled vastajatest (ca 52%) on küsitud perioodil olnud seotud ühe kuni kolme ettevõtte kõnealuse lisa täitmisega. Raamatupidamisteenust osutavates ettevõtetes töötavad ja/või põhitöö kõrvalt raamatupidamisteenust osutavad vastajad (ca 12% vastajatest) on olnud seotud ka 20 või rohkema ettevõtte vastava lisa täitmisega. Autor märgib, et vastajad on oma hinnangutes tuginenud kokku minimaalselt 633 ettevõtte vastava lisa täitmise kogemusele. Antud tulemuse saamiseks korrutati iga vahemiku väikseim väärtus (ettevõtete arv) sellise vahemiku märkinud vastajate arvuga, saadud tulemused liideti.

Vastajatest ca 90% märkisid, et kõnealuste ettevõtete raamatupidamisaruanded on kas alati või peamiselt (juhul kui koostati aruandeid paljudele ettevõtetele) koostatud kooskõlas Eesti hea raamatupidamistavaga. Seega on vastuste andmisel lähtutud peamiselt Eesti hea raamatupidamistavaga kehtestatud nõuetest.

3.2.2. Küsitluse tulemused

Kuuendas küsimuses paluti vastajatel märkida oma esmane reaktsioon mõeldes seotud osapoolte vahelistele tehingutele. Vastajad pidid valima kaht vastandlikku vaatenurka, kasulike tehingute (*efficient transactions view*) ja huvide konflikti vaatenurka (*conflict of*

interest view), kirjeldavate väidete vahel. Kõnealuseid vaatenurki käsitleti põhjalikumalt magistritöö esimeses peatükis. Küsitlusele vastajatest ca 91% pidasid tehinguid seotud osapooltega esmase reaktsioonina pigem loomuliku äritegevuse osaks kui kahtlusi äratavateks tehinguteks. Seega osutus domineerivaks kasulike tehingute vaatenurka kirjeldav väide. Vastajate hinnangul on selliseid tehinguid tehtud pigem ärilistel, majanduslikult põhjendatud eesmärkidel kahjustamata teiste osapoolte (nt võlausaldajate, vähemusaktsionäride) huve. Kahtlusi äratavateks pidasid seotud osapoolte vahelisi tehinguid esmase reaktsioonina vaid ca 9% vastajatest. Nende hinnangul on valitsevat mõjuvõimu omavad osapooled (nt tippjuhid, enamusaktsionärid) püüdnud selliseid tehinguid varjata ja/või teinud neid pigem isikliku kasu saamise, majandustulemustega manipuleerimise või pettuse toimepanemise eesmärgil.

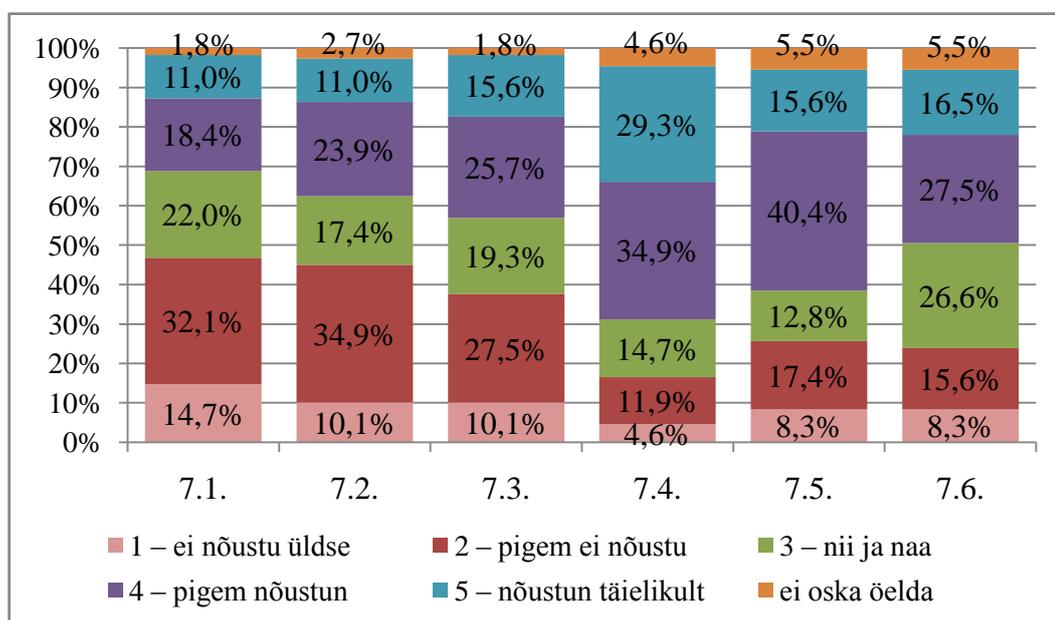
Autori arvates on tegemist vastajate subjektiivsete hinnangutega ja tehingute tegelikud tagamaad võivad majandusaasta aruannete koostajate ja lisa „Seotud osapooled” täitjate jaoks jääda varjatuks. Eriti nende raamatupidamisteenust osutavate inimeste jaoks, kes koostavad aruandeid paljude ettevõtete kohta ja/või pole nende ettevõtetega igapäevaselt seotud. Siiski võib järeldada, et küsitlusele vastajate seas domineeris juhtkonda usaldav hoiak ja seotud osapoolte vahelisi tehinguid peetakse ka ilma põhjalikku taustinfot omamata pigem majanduslikult põhjendatuteks.

Tehingute avalikustamise vajalikkus

Seitsmendas küsimuses paluti vastajatel märkida kolme avalikustamist mittepooldava ja kolme avalikustamist pooldava väitega nõustumine 5-pallisel skaalal. Väidetega nõustumise hinnangud kodeeriti numbrilisteks väärtusteks järgnevalt: 1 – ei nõustu üldse; 2 – pigem ei nõustu; 3 – neutraalne seisukoht (nii ja naa); 4 – pigem nõustun; 5 – nõustun täielikult. Vastuste jaotus on esitatud joonisel 6. Väidete summeeritud hinnangud ja hinnangute aritmeetilised keskmised on toodud lisa 10 tabelis 10.1. Väited on nummerdatud vastavalt nende küsimustikus esitamise järjekorrale.

Selgus, et küsimustikule vastajad pigem pooldavad seotud osapoolte vaheliste tehingute avalikustamist. Kõigile avalikustamist mittepooldavatele väidetele antud hinnangute mood ehk kõige sagedasem hinnang oli „pigem ei nõustu”. Avalikustamist pooldavate väidete hinnangute mood oli vastupidiselt eelnevale „pigem nõustun”. Ka kõrgemad summeeritud hinnangud näitavad, et avalikustamist pooldavate väidetega nõustuti suuremal määral (vt lisa 10 tabel 10.1.). Kõige olulisemaks avalikustamise argumendiks peeti asjaolu, et

finantsaruannete kasutajad peavad olema teadlikud seotud osapoolte vaheliste tehingute võimalikust mõjust ettevõtte finantsseisundile, kasumile või kahjumile (vt joonis 6 väide 7.4.). Selle väitega nõustusid täielikult või pigem nõustusid *ca* 64% vastajatest. Kõige vähem oluliseks peeti avalikustamist mittepooledavas väites esitatud argumenti, mille kohaselt ületab info kogumisega kaasnev kulu selle avalikustamisest saadavat kasu (vt joonis 6 väide 7.1.). Selle väitega ei nõustunud üldse või pigem ei nõustunud *ca* 47% vastajatest. Seega ei peetud info kogumisega kaasnevat kulu nii oluliseks kui kasu, mida finantsaruannete lugejad kajastatud informatsioonist saada võivad.

Joonis 6. Seotud osapoolte vaheliste tehingute avalikustamise vajalikkust käsitlevatele väidetele antud hinnangute jaotus, % vastajatest (N=109)

Allikas: (autori koostatud, küsitluse andmete alusel)

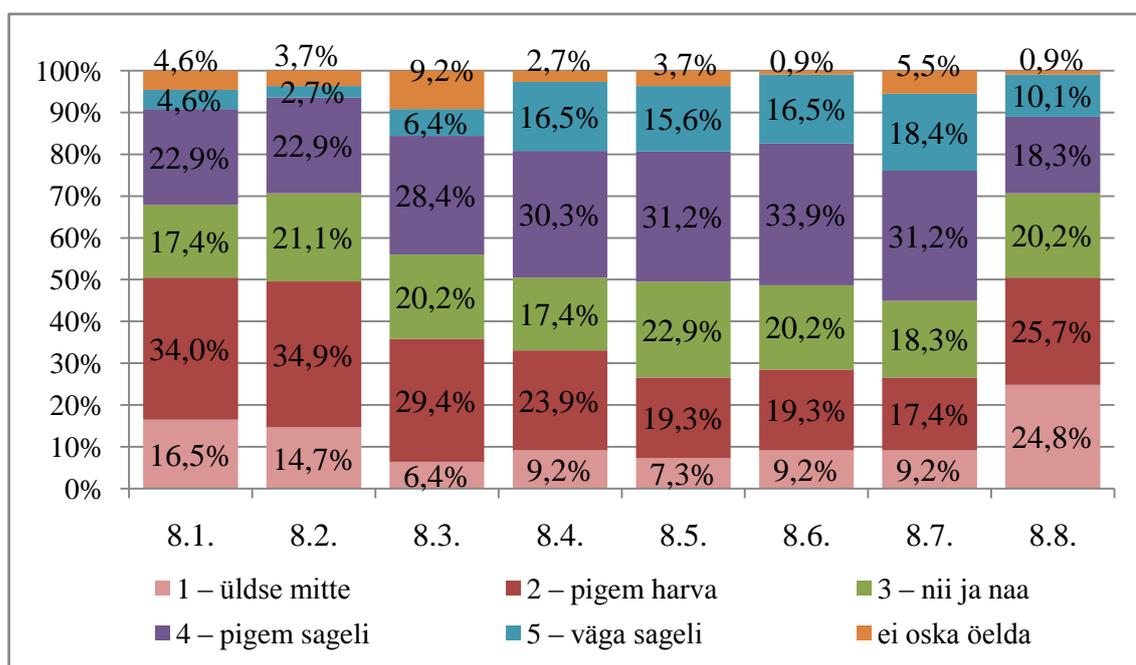
Mitmed vastajad selgitasid, et avalikustamine on eriti oluline suurte ettevõtete, eelkõige börsiettevõtete aruannetes. Ühemehefirmade ja väikeste pereettevõtete aruannetes ei peetud seotud osapoolte vaheliste tehingute avalikustamist vajalikuks. Lisaks tõid kaks vastajat välja tehingute korrektse avalikustamise probleemi. Nad väitsid majandusaasta aruannetega tutvumise põhjal, et tehinguid on kajastatud suvaliselt ja vastavalt aruande koostaja südametunnistusele. Nende hinnangul pole lisas „Seotud osapooled” esitatud andmed kõikehõlmavad ja usaldusväärsed. Lisaks väideti, et raamatupidamisteenuse osutajad ei oma

tihti teavet seotud osapooltega tehtud tehingute kohta, mistõttu jäävad sellised tehingud aruandes kajastamata ja lisa avalikustamise otstarbekus on kaheldav.

Magistritöö autori arvates peaksid börsiettevõtted oma aruannetes avalikustama seotud osapoolte vaheliste tehingute kohta senisest rohkem infot. Samas pooldab autor mikroettevõtete vastavate nõuete lihtsustamist, kuna huvi selliste ettevõtete finantsaruannete vastu on vähene.

Lisa „Seotud osapooled” täitmisel tekkinud probleemid

Kaheksandas küsimuses esitati vastajatele kaheksa väidet lisa „Seotud osapooled” täitmise võimalike probleemide kohta ja neil paluti hinnata, kui sageli selliste probleemidega on kokku puutunud. Väidetele antud hinnangud kodeeriti numbrilisteks väärtusteks järgnevalt: 1 – üldse mitte; 2 – pigem harva; 3 – neutraalne seisukoht (nii ja naa); 4 – pigem sageli; 5 – väga sageli. Vastuste jaotus on esitatud joonisel 7. Väidete summeeritud hinnangud ja hinnangute aritmeetilised keskmised on toodud lisa 10 tabelis 10.2. Väited on nummerdatud vastavalt nende küsimustikus esitamise järjekorrale.

Joonis 7. Lisa „Seotud osapooled” täitmisel tekkivaid probleeme käsitlevatele väidetele antud hinnangute jaotus, % vastajatest (N=109)

Allikas: (autori koostatud, küsitluse andmete alusel)

Selgus, et enim probleeme on vastajate jaoks tekitanud nõuetekohase info kogumine ja kättesaadavus. Lisa 10 tabelist 10.2. on näha, et väidete 8.5., 8.6. ja 8.7. summeeritud hinnangud on teistest kõrgemad. Seotud osapoolte vaheliste tehingute kohta nõuetekohase info kogumist pidasid pigem sageli või väga sageli aeganõudvaks ja/või keeruliseks *ca* 50% vastajatest (vt joonis 7 väide 8.6.). Vastajatest *ca* 47% jaoks pole pigem sageli või väga sageli olnud kättesaadav info, mis on vajalik kõigi definitsioonile vastavate seotud osapoolte kindlaksmääramiseks (vt joonis 7 väide 8.5.). Ligikaudu 50% vastajate hinnangul on pigem sageli või väga sageli puudunud info seotud osapoolte vaheliste tehingute lepinguliste tingimuste avalikustamiseks (vt joonis 7 väide 8.7.). Probleeme info kättesaadavusega tõsteti esile ka kommentaarides. Leiti, et aruande koostajal puudub alati ligipääs kogu nõutud informatsioonile ning juhtkonnal pole aega selle teemaga tegelda.

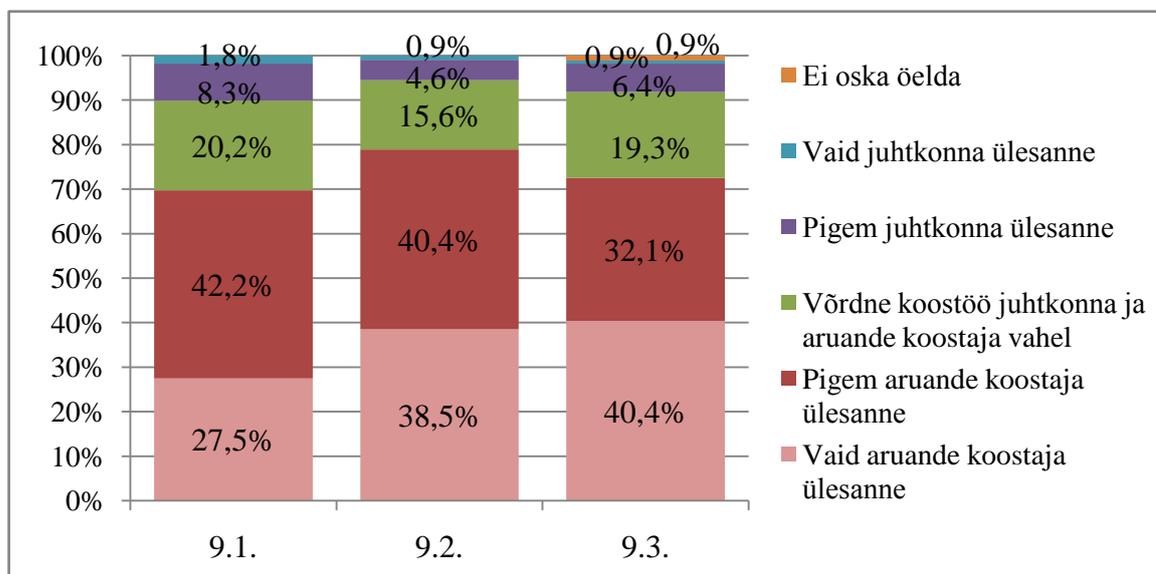
Autori hinnangul leevendab mikro- ja väikeettevõtete nõuete lihtsustamine, mida käsitletakse uues raamatupidamisdirektiivis (vt jaotisest 2.5.), info kogumise ja kättesaadavuse probleeme paljude ettevõtete jaoks. Autori arvates pole mõistlik koormata aruannete koostajaid liialt detailse info kogumisega, mis ei ole neile kättesaadav ja ei oma ettevõtte väiksusest tulenevalt märkimisväärset tähtsust. Siiski peaksid kõik ettevõtted omama ülevaadet seotud osapooltega tehtud tehingute kohta ja avalikustama tehingute mahtu ja sisu kirjeldava üldise informatsiooni.

Küsitlusest selgus, et juhendmaterjalides sisalduvate nõuete ebatäpne esitus ja puudulikud mõisted on vastajate jaoks tekitanud vähem probleeme kui nõuetekohase info kogumine ja kättesaadavus. Autori hinnangul ei tohiks kõnealuseid probleeme siiski pidada ebaolulisteks. Nõuete ja mõistete täpsemat esitust ei pruugita tähtsustada, kuna arvatakse, et neist on aru saadud. Ebatäpse esituse korral võivad aruannete koostajate arusaamad nõuetest erineda. Autor märgib, et kõige rohkem „ei oska öelda” vastuseid (*ca* 9% vastustest) anti väite kohta, kus kirjeldati mõistete juhendmaterjalides kajastamisel esinevaid puudujääke (vt joonis 7 väide 8.3.). Vastajatest *ca* 35% leidsid, et nad on pigem sageli või väga sageli kokku puutunud vajalike mõistete puudumise või mõistete ebatäpse esitusega.

Autori hinnangul sõltub nõuetekohase info kogumine ja kättesaadavus paljuski ettevõttesisesest töökorraldusest. Autor peab oluliseks selgete juhendmaterjalide olemasolu, mille abil on võimalik vähendada selliste probleemide tekkimise tõenäosust, mis kaasnevad nõuete ebatäpse esituse ja puudulike mõistetega.

Lisa „Seotud osapooled” täitmiseks vajaliku info kogumine

Üheksandas küsimuses paluti vastajatel hinnata, kelle ülesandeks on seotud osapoolte väljaselgitamine, tehingute kohta nõuetekohase info kogumine ja juhtkonna võtmeisikutele määratud hüvitiste kindlaksmääramine. Vastuste jaotus on esitatud joonisel 8.

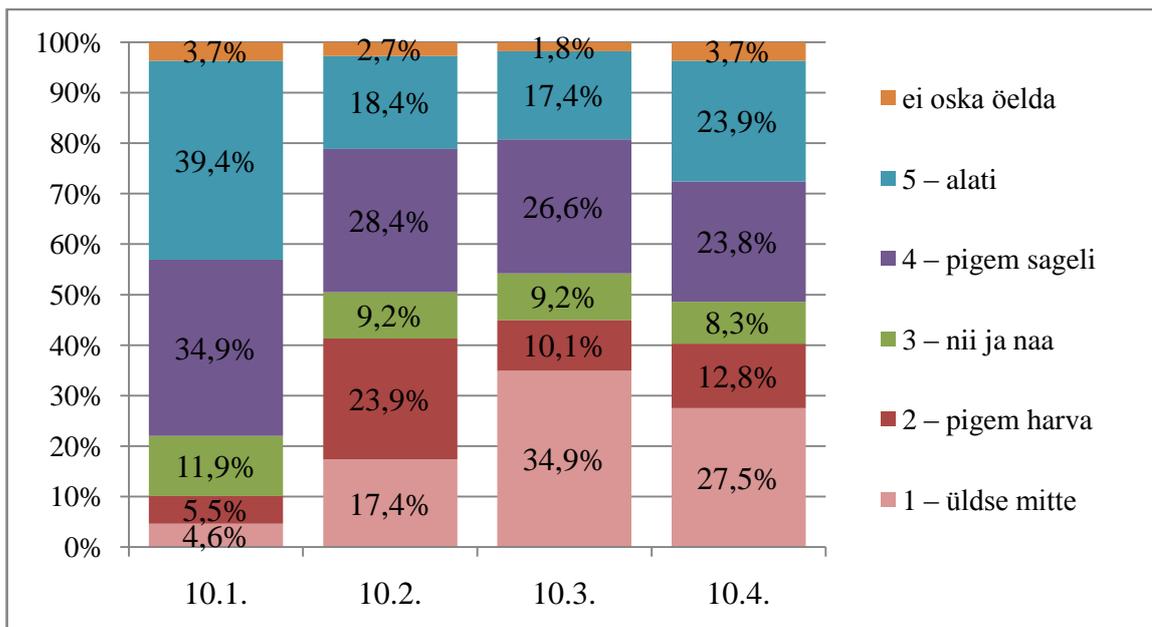

Joonis 8. Lisa „Seotud osapooled” täitmiseks vajaliku info kogumist käsitlevatele aspektidele antud hinnangute jaotus, % vastajatest (N=109)

Allikas: (autori koostatud, küsitluse andmete alusel)

Vastajatest *ca* 70% märkisid, et nimetatud aspektide väljaselgitamine on vaid aruande koostaja või pigem aruande koostaja ülesanne. Juhtkonna võtmeisikute hüvitiste väljaselgitamine on *ca* 40% vastajate hinnangul vaid aruande koostaja ülesanne. Autori hinnangul ei pruugi aruande koostajal olla infot kõigi oluliste juhtkonna võtmeisikute hüvitiste, sh mitterahaliste hüvitiste, kohta. Seega võib oluline info jääda kajastamata. Vastajad märkisid, et juhtkond ei taju seadusandja poolt kehtestatud nõuete täitmise kohustust ja eeldatakse, et andmete kogumine ning info avalikustamine on aruande koostaja algatus ja huvi. Juhtkonnaga küll konsulteeritakse, kuid nende jaoks on vastav teema ebaoluline ja sellega pole aega tegelda.

Kümnes küsimuses uuriti vastajatelt etteantud väidete kaasabil, missuguseid võimalusi on kasutatud seotud osapoolte väljaselgitamiseks. Vastuste jaotus on esitatud joonisel 9. Väited on nummerdatud vastavalt nende küsimustikus esitamise järjekorrale.

Joonis 9. Seotud osapoolte väljaselgitamiseks kasutatavaid võimalusi käsitlevatele aspektidele antud hinnangute jaotus, % vastajatest (N=109)

Allikas: (autori koostatud, küsitluse andmete alusel)

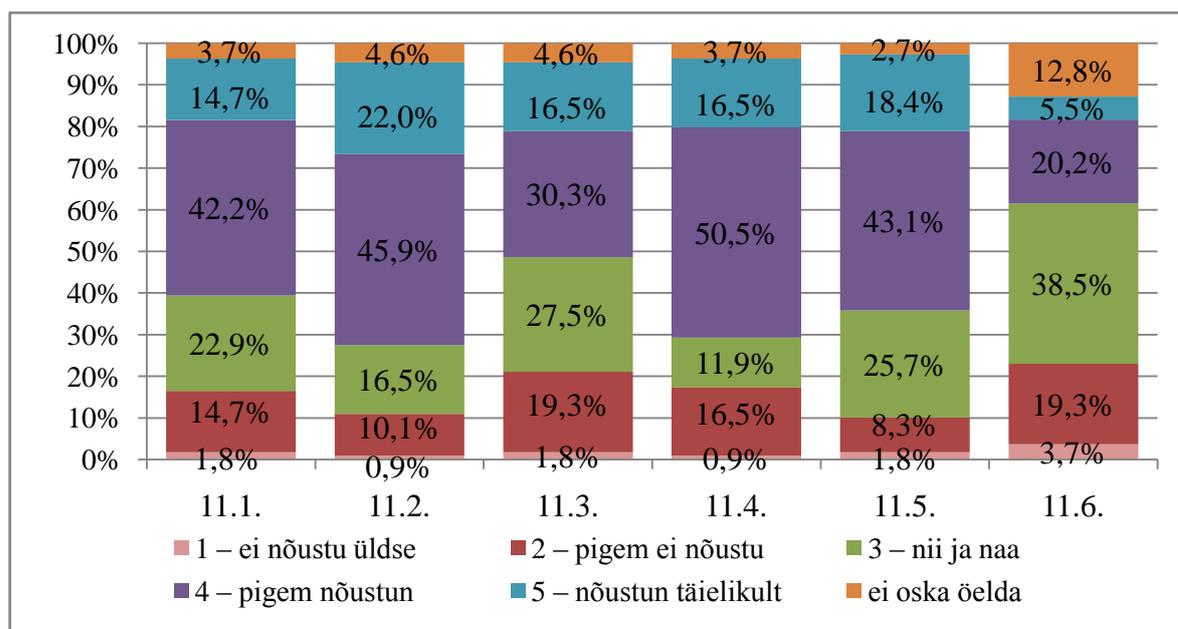
Seotud osapoolte määratlemisel on ca 74% vastajatest pigem sageli või alati lähtunud juhendmaterjalides kirjas olevast definitsioonist (vt joonis 9 väide 10.1.). Autori hinnangul on definitsioonist lähtumine oluline ja lisa „Seotud osapooled” kõik täitjad peaksid osapoolte määratlemisel vastava definitsiooni aluseks võtma. Vastajatest ca 47% on pigem sageli või alati kasutanud äriregistri informatsiooni (vt joonis 9 väide 10.2.). Kommentaaridest selgus, et on vastajaid, kes tuginevad seotud osapoolte määratlemisel vaid äriregistri informatsioonile. Autori hinnangul ei pruugi äriregistri info olla täielik, näiteks ei kajastu seal infot perekondlike sidemete kohta. Seega võivad jääda kajastamata tehingud, mis on tehtud valitsevat mõjuvõimu omava isiku lähedaste pereliikmete ja viimaste valitseva või olulise mõjuvõimu all olevate ettevõtetega.

Selgus, et sageli kasutatakse osapoolte määratlemisel seotud osapoolte nimekirjade koostamist (vt joonis 9 väited 10.3. ja 10.4.). Vastajatest ca 48% on pigem sageli või alati olnud ise kaasatud seotud osapoolte nimekirjade koostamise protsessi (vt joonis 9 väide 10.4.). Märgitakse, et nimekirjade koostamisel tehakse koostööd juhtkonna võtmeisikutega ja palutakse neil vajaminev info esitada. Seega peaksid autori hinnangul ka juhtkonna

võtmeisikud olema kursis juhendmaterjalides kajastatud seotud osapoolte definitsiooniga. Vastasel juhul võivad mõned olulised osapooled jääda määratlemata.

Avalikustatud info kõikehõlmavus ja usaldusväärsus

Üheteistkümnendas küsimuses esitati vastajatele kuus väidet avalikustatud info kõikehõlmavuse ja usaldusväärse kohta ja neil paluti hinnata väidetega nõustumist 5-pallisel skaalal. Väidetega nõustumise hinnangud kodeeriti numbrilisteks väärtusteks järgnevalt: 1 – ei nõustu üldse; 2 – pigem ei nõustu; 3 – neutraalne seisukoht (nii ja naa); 4 – pigem nõustun; 5 – nõustun täielikult. Vastuste jaotus on esitatud joonisel 10. Väidete summeeritud hinnangud ja hinnangute aritmeetilised keskmised on välja toodud lisa 10 tabelis 10.3. Väited on nummerdatud vastavalt nende küsimustikus esitamise järjekorrale.

Joonis 10. Avalikustatud info kõikehõlmavust ja usaldusväärsest käsitlevatele väidetele antud hinnangute jaotus, % vastajatest (N=109)

Allikas: (autori koostatud, küsitluse andmete alusel)

Vastajate hinnangud enda avalikustatud info kõikehõlmavusele ja usaldusväärsele olid optimistlikud. Mood ehk kõige sagedasem hinnang oli viie väite puhul kuuest „pigem nõustun”. Hinnangutest võib järeldada, et vastajad on üsna kindlad, et nad on suutnud tuvastada kõik definitsiooniga määratletud seotud osapooled ja nendevahelised tehingud (vt

joonis 10 väited 11.1. ja 11.2.). Ollakse üsna kindlad, et avalikustatud on kogu nõutud lisainfo ja olulisemad juhtkonna võtmeisikutele määratud hüvitised (vt joonis 10 väited 11.3. ja 11.4.). Vastajatest ca 62% pigem nõustusid või nõustusid täielikult, et nende poolt lisas „Seotud osapooled” kajastatud andmed on kõikehõlmavad ja usaldusväärsed (vt joonis 10 väide 11.5.). Teiste ettevõtete aruannetes avalikustatud andmete kohta arvas samamoodi vaid ca 26% vastajatest (vt joonis 10 väide 11.6.). Seega kaheldi teiste ettevõtete aruannetes avalikustatud andmetes rohkem kui enda kogutud ja avalikustatud andmetes. Nimetatud küsimuses oli ka kõige rohkem „ei oska öelda” vastuseid, hinnangu jätsid andmata ca 13% vastajatest.

Autori arvates võivad vastajate hinnangud kõnealustele väidetele olla kallutatud ja näida tegelikkusest optimistlikumad, kuna enda töö tulemusi ei taheta seada kahtluse alla. Avalikustatud info kõikehõlmavuses ja usaldusväärsuses tekitavad kahtlusi ülal käsitletud sagedased info kogumise ja kättesaamisega seotud probleemid ning vähene koostöö juhtkonna võtmeisikutega. Autori hinnangul on ootuspärane, et teiste ettevõtete aruannetes esitatud andmeid usaldatakse vähem kui enda kogutud ja avalikustatud andmeid.

Käesolevas peatükis analüüsis autor majandusaasta aruannete lisas „Seotud osapooled” avalikustatud infot ja tegi kokkuvõtte kõnealuse lisa täitjate seas läbi viidud küsitluse tulemustest. Aruannete analüüsist ilmnnes, et kõiki standardites ja juhendmaterjalides sisalduvaid nõudeid ei täideta korrektselt ja ettevõtted esitavad infot seotud osapoolte kohta erineva detailsusega. Autori hinnangul seab vähene lisainfo esitamine kahtluse alla tehingute tegemise motiivid ja lisainfo segane esitamine tekitab kahtlusi esitatud info usaldusväärsuses. Lisa „Seotud osapooled” täitjate seas läbi viidud küsitluse tulemustest selgus, et vastajad pigem pooldavad seotud osapoolte kohta nõutud info avalikustamist, eriti suurte ettevõtete, sh börsiettevõtete, aruannetes. Enim probleeme on vastajate jaoks tekitanud nõuetekohase info kogumine ja kättesaadavus. Hoolimata lisa täitmisel tekkivatest probleemidest olid vastajate hinnangud enda avalikustatud info kõikehõlmavusele ja usaldusväärsusele optimistlikud. Teiste ettevõtete aruannetes avalikustatud andmeid usaldatai enda avalikustatud andmetest vähem.

KOKKUVÕTE

Magistritöös välja toodud teadusuuringutest ilmnes, et seotud osapoolte vahelisi tehinguid kasutatakse vastandlikel eesmärkidel. Huvide konflikti vaatenurk, mis põhineb agenditeoorial, käsitleb juhtide ja valitsevat mõjuvõimu omavate aktsionäride isikliku kasu saamise mooduseid. Seotud osapoolte vahelisi tehinguid võidakse selle vaatenurga kohaselt varjata ja teha kasumiga manipuleerimise või pettuse toimepanemise eesmärgil. Niisugused tehingud võivad kahjustada ettevõtte väärtust ja investorid suhtuvad neisse skeptiliselt. Kasulike tehingute vaatenurga kohaselt tehakse seotud osapoolte vahelisi tehinguid ärielistel, majanduslikult põhjendatud eesmärkidel, sh finantsraskustes olevate ettevõtete toetamiseks. Hoolimata uuringu vaatenurgast rõhutati seotud osapoolte vaheliste tehingute avalikustamise vajalikkust.

Teadlikkus seotud osapoolte vahelistest suhetest ja tehingutest võib mõjutada finantsaruannete kasutajate hinnangut majandusüksuse tegevusele, sellega seotud riskidele ning võimalustele. Sel põhjusel on riigid kehtestanud ühtsed nõuded vastavasisulise info avalikustamiseks. Magistritöö esimese peatüki teises jaotises anti ülevaade rahvusvahelise standardi *IAS 24* arengust, olulisematest muudatustest ja nende põhjustest. Võrreldes esialgse versiooniga on standardisse *IAS 24* lisandunud täiendavaid nõudeid, parendatud on sõnastust ning ajakohastatud terminoloogiat. Ka seotud osapoolte definitsiooni on mitmete etappide jooksul laiendatud, ümber struktureeritud ja püütud muuta arusaadavamaks. Standardi *IAS 24* eelnõude aruteludes on keskendutud peamiselt definitsioonis esinevate vastuolude kõrvaldamisele ning riigi osalusega üksuste probleemistikule. Viimasel juhul on täheldatud Hiina riigi olulist mõju muudatustele.

Magistritöö esimese peatüki viimases jaotises toodi välja teemakohast valdkonda reguleerivad Eesti seadused ja juhendmaterjalid ning anti ülevaade vastavate nõuete arengust Eestis aastatel 1994–2014. Võib märgata, et seotud osapoolte vaheliste tehingute avalikustamise nõuded on võrreldes 1994. aastaga muutunud mahukamaks. Lähtumine rahvusvahelistest standarditest on toonud Eesti seadustesse ja juhendmaterjalidesse järkjärgult

juurde uusi avalikustamise nõudeid. Ühtlasi on täpsustatud ja laiendatud seotud osapoolte definitsiooni. Nõuete lisandumine on toonud ettevõtete jaoks kaasa lisakohustusi ning muutnud aastaaruannete nõuetekohase koostamise aeganõudvamaks ja keerulisemaks.

Magistritöö eesmärk oli selgitada välja raamatupidamise aastaaruande lisa „Seotud osapooled” täitmist puudutavad peamised probleemid Eestis ning hinnata avalikustatud info usaldusväärsust. Töö eesmärk saavutati kolme iseseisva uurimisülesande lahendamisel. Esmalt võrreldi seotud osapooli käsitleva info avalikustamise nõudeid rahvusvahelistes standardites (*IAS 24* ja *IFRS for SMEs*) ja Eesti head raamatupidamistava selgitavates juhendmaterjalides (RTJ 2 ja RTJ 15). Analüüsist selgus, et standardis *IFRS for SMEs* sisalduvaid nõudeid on võrreldes täismahus *IFRS*-ga mõneti lihtsustatud. Lihtsustuste tõttu on ka Eesti heast raamatupidamistavast lähtuvatel ettevõtetel võimalik esitada info kompaktsemalt, st kogusummas või väiksema arvu kategooriate lõikes. Selgus, et RTJ-des esitatud nõuded ei ole täiel määral kooskõlas rahvusvahelistes standardites esitatud põhimõtetega ja vajaksid täpsustamist. Autor tegi kokkuvõtte peamistest aspektidest, mis Eesti head raamatupidamistava selgitavates juhendmaterjalides arusaamatusi tekitasid. Peamised probleemid jaotas autor kolme kategooriasse:

1. Raskused vastava valdkonna info koondamisel ja nõuetest üldpildi saamisel – RTJ-des tekitab segadust asjaolu, et seotud osapoolte kindlaksmääramise tingimused, info avalikustamise nõuded ning vastava valdkonnaga seotud mõisted sisalduvad eri juhendites, millele ei ole selgelt viidatud.

2. Probleemid kasutatud terminite sisu tõlgendamisega – RTJ-des puuduvad mõned olulised mõisted (nt mõiste „seotud osapoolte vaheline tehing”) või on need ebapiisavalt defineeritud. Terminite sisu selgitused pole lihtsalt ülesleitavad ja neile on jäetud viitamata või viidatud liiga üldiselt. Küsimusi tekitas ka juhendites kasutatud terminite valik, mis võib tekitada väärarusaamu. Näiteks termini „kontroll” kasutamine „valitsev mõjuvõim” asemel ja termini „juhtkonna liige” kasutamine „juhtkonna võtmeisikud” asemel.

3. Nõuete lihtsustamine sisu arusaadavuse arvelt – autori hinnangul on nõudeid lihtsustatud eelkõige sisu arusaadavuse ja selgituste arvelt.

Autor analüüsis ülaltoodud probleeme töös põhjalikumalt ning tõi välja soovitused nende leevendamiseks. Näiteks lihtsustaks RTJ-des kajastuvate nõuete sisust arusaamist ühtse terminite sõnastiku koostamine, kuhu kõikides juhendites sisalduvad mõisted kokku koondatakse. Lisaks võiks juhendid sisaldada selgeid viiteid täiendava info leidmiseks.

Arusaadavust aitaks tõsta terminite kaasajastamine, juhendite sõnastuse parendamine ja selliste selgituste lisamine, mis aitaksid paremini edasi anda rahvusvahelistes standardites kajastatud põhimõtete sisu.

Magistritöö kolmanda peatüki esimeses jaotises analüüsis autor majandusaasta aruannete lisas „Seotud osapooled” või seal viidatud lisades avalikustatud infot. Põhjalikum analüüs viidi läbi 2013. aasta kohta esitatud andmetega. Avalikustamise tendentside väljaselgitamiseks uuriti ka 2009.–2012. aastate kohta esitatud aruandeid. Jae- ja hulgikaubandusettevõtete analüüsi kaasati täiendavalt 2008. a majandusaasta aruanded, kuna ilmnes, et seal avalikustatud info oli hilisemast detailsem. Kokku analüüsis autor 33 ettevõtet ja vaatas läbi 185 aruannet. Analüüsis keskenduti seotud osapoolte definitsiooni kajastamisele, juhtkonna võtmeisikute hüvitiste avalikustamisele ja seotud osapoolte vaheliste tehingute avalikustamisele.

Majandusaasta aruannete analüüsist selgus, et kõiki standardites ja juhendmaterjalides sisalduvaid nõudeid ei täideta korrektselt ja ettevõtted esitavad infot seotud osapoolte kohta erineva detailsusega. Selgus, et aruanded on viimase viie aastaga muutunud üldisemaks ja lisainfot tehingute kohta antakse minimaalselt. Autor tõi magistritöös välja näiteid juhtumitest, kus aruandes esitatud info oli või võis olla ebausaldusväärne. Autori hinnangul seab vähene lisainfo esitamine kahtluse alla tehingute tegemise motiivid ja lisainfo segane esitamine tekitab kahtlusi esitatud info usaldusväärsuses. Autor arutles töös põhjuste üle, miks avalikustamisnõudeid ei täideta ja nõutud infot aruannetes välja ei tooda. Üheks võimalikuks põhjuseks pidas autor olulisuse printsiibi rakendamist, st kõnealust infot peetakse ebaoluliseks ja see jäetakse aruandes avalikustamata.

Magistritöö kolmanda peatüki teises jaotises toodi välja raamatupidamise aastaaruannete lisa „Seotud osapooled” täitjate seas läbi viidud küsitluse tulemused ja analüüsiti tulemusi. Küsitluse eesmärk oli tuvastada lisa „Seotud osapooled” täitmisel tekkinud peamised probleemid, hinnata avalikustatud info usaldusväärsust ja suhtumist avalikustamise otstarbekusse. Küsimustik koosnes 11 alapunktist ja sellele vastati 2015. aasta veebruarikuu jooksul. Kokku laekus 109 lõpuni vastatud ankeeti.

Selgus, et vastajad pigem pooldavad seotud osapoolte kohta nõutud info avalikustamist, eriti börsiettevõtete aruannetes. Kõige olulisemaks avalikustamise argumendiks peeti asjaolu, et finantsaruannete kasutajad peavad olema teadlikud seotud

osapoolte vaheliste tehingute võimalikust mõjust ettevõtte finantsseisundile, kasumile või kahjumile. Selle väitega nõustusid täielikult või pigem nõustusid ca 64% vastajatest.

Enim probleeme on vastajate jaoks tekitanud nõuetekohase info kogumine ja kättesaadavus, mis sõltub paljuski ettevõttesisesest töökorraldusest. Autori hinnangul leevendab mikro- ja väikeettevõtete nõuete lihtsustamine, mida käsitletakse uues raamatupidamisdirektiivis, neid probleeme tulevikus paljude ettevõtete jaoks. Ühtlasi peab autor oluliseks selgete juhendmaterjalide olemasolu, mille abil on võimalik vähendada selliste probleemide tekkimise tõenäosust, mis kaasnevad nõuete ebatäpse esituse ja puudulike mõistetega.

Hoolimata lisa täitmisel tekkivatest probleemidest olid vastajate hinnangud enda avalikustatud info kõikehõlmavusele ja usaldusväärsusele optimistlikud. Vastajatest ca 62% pigem nõustusid või nõustusid täielikult, et nende poolt lisas „Seotud osapooled” kajastatud andmed on kõikehõlmavad ja usaldusväärsed. Teiste ettevõtete poolt lisas „Seotud osapooled” kajastatud andmeid hindas selliselt vaid ca 26% vastajatest. Seega usaldati teiste ettevõtete aruannetes esitatud andmeid vähem kui enda kogutud ja avalikustatud andmeid.

Käesolev magistritöö täitis autori hinnangul oma eesmärgi. Magistritööga selgitati välja raamatupidamise aastaaruande lisa „Seotud osapooled” täitmist puudutavad peamised probleemid Eestis. Ühtlasi sisaldas magistritöö avalikustatud info usaldusväärsust käsitlevaid tähelepanekuid. Selgus, et seotud osapoolte kohta aastaaruannetes esitatud andmeid ei saa täielikult usaldada. Tulenevalt töös käsitletud seisukohtadest leiab autor, et börsiettevõtted peaksid lisas „Seotud osapooled” avalikustama senisest rohkem lisainfot. Autor pooldab mikroettevõtete vastavate nõuete lihtsustamist, kuna huvi selliste ettevõtete finantsaruannete vastu on vähene. Autori hinnangul pole mõistlik koormata aruannete koostajaid liialt detailse info kogumisega, mis ei ole neile kättesaadav ja ei oma ettevõtte väiksusest tulenevalt märkimisväärset tähtsust.

VIIDATUD ALLIKAD

- Aharony, J., Yuan, H., Wang, J. (2005). Related party transactions: A „real” means of earnings management and tunneling during the IPO process in China. Singapore Management University. 47 pp. (Working paper)
- Alver, J., Alver, L. (2011). Majandusarvestus ja rahandus: leksikon. II, M-Y. Tallinn: Deebet.
- Alver, J. (2003). Uues raamatupidamise seaduses sõnastatud põhimõisted pole kooskõlas rahvusvaheliste standarditega. – *Raamatupidamisuudised*, nr 1.
- Camfferman, K., Zeff, S. (2007). Financial Reporting and Global Capital Markets. A History of the International Accounting Standards Committee 1973–2000. New York: Oxford University Press.
- Carlo, E. (2014). Related party transactions and separation between control and direction in business groups: the Italian case. – *Corporate Governance*, vol. 14 no. 1, pp. 58 – 85.
- Cheung, Y-L., Jing, L., Lu, T., Rau, P. R., Stouraitis, A. (2009). Tunneling and propping up: An analysis of related party transactions by Chinese listed companies. - *Pacific-Basin Finance Journal*, vol. 17 no. 3, pp. 372–393.
- Djankov, S., La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., Shleifer, A. (2008). The law and economics of self-dealing. – *Journal of Financial Economics*, vol. 88 no. 3, pp. 430–465.
- Drever, M., Stanton, P., McGowan, S. (2007). Contemporary Issues in Accounting. Milton: Wiley.
- Dyck, A., Zingales, L. (2004). Private benefits of control: an international comparison. - *Journal of Finance*, vol. 59 no. 2, pp. 537–600.
- Eesti Entsüklopeedia. 10, Türi-y. (1998). / Peatoimetaja Ü. Kaevats. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.
- Eesti esitas hagi raamatupidamisdirektiivi vastu. Rahandusministeerium.
<http://www.fin.ee/eesti-esitas-hagi-raamatupidamisdirektiivi-vastu/> (25.03.2014)
- Eesti statistika aastaraamat 2014. (2014). / Statistikaamet. Tallinn: Statistikaamet.

Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2013/34/EL. Vastu võetud 26. juunil 2013.
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?qid=1395729841813&uri=CELEX:32013L0034> (25.03.2014)

Exposure Draft of proposed amendments to IAS 24 Related Party Disclosures – State-controlled Entities and the Definition of a Related Party. (2007). London: International Accounting Standards Board.

Exposure Draft – Relationship with the State. (2008). London: International Accounting Standards Board.

Friedman, E., Johnson, S., Mitton, T. (2003). Propping and tunneling. – *Journal of Comparative Economics*, vol. 31 no. 4, pp. 732-750.

Ge, W., Drury, D., Fortin, S., Liu, F., Tsang, D. (2010). Value relevance of disclosed related party transactions. – *Advances in Accounting*, vol. 26 no. 1, pp. 134–141.

Gordon, E., Henry, E., Palia, D. (2004). Related party transactions and corporate governance. – *Advances in Financial Economics*, vol. 9, pp. 1–28.

Gordon, E. A., Henry, E., Louwers, T. J., Reed, B. J. (2007). Auditing related party transactions: A literature overview and research synthesis. – *Accounting Horizons*, vol. 21 no.1, pp. 81–102.

Herrmann, D., Inoue, T., Thomas, W. B. (2003). The sale of assets to manage earnings in Japan. *Journal of Accounting Research*, vol. 41 no. 1, pp. 89–108.

History of IAS 24. Website for global accounting news.
<http://www.iasplus.com/en/standards/ias/ias24> (02.04.2014)

Hea raamatupidamistava 2012/2013. Kommenteeritud muudatused. (2012). Tallinn: TEN-TEAM OÜ.

IASB publishes proposals to amend the requirements to disclose related parties. (2007). International Accounting Standards Board. <http://www.ifrs.org/news/press-releases/Pages/iasb-publishes-proposals-to-amend-the-requirements-to-disclose-related-parties.aspx> (04.04.2014)

IASB issues amendments to IAS 24. (2009). IAS Plus newsletter.
<http://www.iasplus.com/en/publications/global/ifrs-in-focus/2009/ias-24-amendments> (04.04.2014)

IFRS in focus – IASB issues Annual Improvements: 2010-2012 Cycle. (2013). Deloitte.
<http://www.iasplus.com/en/publications/global/ifrs-in-focus/2013/aip-2010-2012-ed> (02.04.2014)

International Accounting Standards 1997. (1997). / London: International Accounting Standards Committee.

- International Accounting Standard 24 (IAS 24). Related Party Disclosures. (2013). Website of the IFRS Foundation and the IASB.
<http://eifrs.ifrs.org/eifrs/bnstandards/en/2013/ias24.pdf> (15.03.2014)
- International Accounting Standard 28 (IAS 28). Investments in Associates and Joint Ventures. (2013). Website of the IFRS Foundation and the IASB.
<http://eifrs.ifrs.org/eifrs/bnstandards/en/2013/ias28.pdf> (17.03.2014)
- International Financial Reporting Standard for Small and Medium-sized Entities (IFRS for SMEs). (2009). Website of the IFRS Foundation and the IASB.
<http://eifrs.iasb.org/eifrs/sme/en/IFRSforSMEs2009.pdf> (15.03.2014)
- Interpretation and Application of International Financial Reporting Standards. (2013). / Eds. B. Mackenzie, D. Coetsee, B. Colyvas, T. Njikizana, R. Chamboko, B. Hanekom, E. Selbst. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Jensen, M., Meckling, W. (1976). Theory of the firm: managerial behavior, agency costs, and capital structure. – *Journal of Financial Economics*, vol. 39 no. 3, pp. 305–360.
- Jian, M., Wong, T. J. (2004). Earnings Management and Tunneling through Related Party Transactions: Evidence from Chinese Corporate Groups. Hong Kong University of Science and Technology. 44 pp. (Doctoral dissertation)
- Johnson, S., La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., Shleifer, A. (2000). Tunneling. – *American Economic Review*, vol. 90 no. 2, pp. 22–27.
- Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus. Vastu võetud Riigikogus 02. juunil 1993. a – RT I, 12.07.2014, 79.
- Kohlbeck, M., Mayhew, B. (2010). Valuation of firms that disclose related party transactions. – *Journal of Accounting and Public Policy*, vol. 29 no. 2, pp. 115–137.
- Lagerspetz, M. Kodanikuühiskonna lühisõnastik 2007.
<http://www.ngo.ee/sonastik> (20.02.2015)
- Liu, Q., Lu, Z. (2004). Earnings management to tunnel: evidence from China's listed companies. – *China Economic Quarterly- Beijing*, vol. 3, pp. 437–456.
- Module 33 – Related Party Disclosures. IFRS Foundation: Training Material for the IFRS for SMEs. (2009). Website of the IFRS Foundation and the IASB.
<http://www.ifrs.org/IFRS-for-SMEs/Pages/Training-Modules.aspx> (15.03.2014)
- Nasdaq OMX kodulehekülg. Tallinna börsi põhinimekirjas noteeritud ettevõtete aastaaruanded.
<http://www.nasdaqomxbaltic.com/market/?pg=mainlist&lang=et> (10.01.2015)

- Nekhili, M., Cherif, M. (2011). Related parties transactions and firm's market value: the French case. – *Review of Accounting and Finance*, vol. 10 no. 3, pp. 291–315.
- Peng, W. Q., Wei, K. C., Yang, Z. (2011). Tunneling or propping: Evidence from connected transactions in China. – *Journal of Corporate Finance*, vol. 17 no. 2, pp. 306–325.
- Pizzo, M. (2013). Related party transactions under a contingency perspective. – *Journal of Management & Governance*, vol. 17 no. 2, pp. 309–330.
- Raamatupidamise seadus. Vastu võetud Riigikogus 08. juunil 1994. a – RT I 1994, 48, 790.
- Raamatupidamise seadus. Vastu võetud Riigikogus 20. novembril 2002. a – RT I 2002, 102, 600.
- Raamatupidamise seadus. Vastu võetud Riigikogus 20. novembril 2002. a – RT I, 13.03.2014, 50.
- Raamatupidamise seaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seadus. Vastu võetud Riigikogus 29. oktoobril 2009. a – RT I 2009, 54, 363.
- Registrite ja Infosüsteemide Keskus (RIK). Jae- ja hulgikaubandusettevõtete aruanded.
- Riigiportaali eesti.ee. https://www.eesti.ee/est/kontaktid/riigi_osalusega_ariuhingud_1 (20.02.2015)
- RTJ 0 Eessõna Raamatupidamise Toimkonna juhenditele. Vastu võetud Raamatupidamise Toimkonna 30. detsembri 2002. a istungi otsusega 17–1 – RTL 2003, 10, 117.
- RTJ 0 Eessõna Raamatupidamis Toimkonna juhenditele. Vastu võetud Raamatupidamise Toimkonna 30. detsembril 2011. a otsusega nr 1 – RT III, 10.01.2012, 5.
- RTJ 2 Nõuded informatsiooni esitusviisile raamatupidamise aastaaruandes. Vastu võetud Raamatupidamise Toimkonna 30. detsembri 2002. a otsusega 17-1 – RTL 2003, 10, 117.
- RTJ 2 Nõuded informatsiooni esitusviisile raamatupidamise aastaaruandes. Vastu võetud Raamatupidamise Toimkonna 10. mai 2005. a otsusega nr 1 – RTL 2005, 66, 952.
- RTJ 2 Nõuded informatsiooni esitusviisile raamatupidamise aastaaruandes. Vastu võetud Raamatupidamise Toimkonna 30. detsembril 2011. a otsusega nr 1 – RT III, 10.01.2012, 5.
- RTJ 11 Äriühendused ning tütar- ja sidusettevõtete kajastamine. Vastu võetud Raamatupidamise Toimkonna 30. detsembril 2011. a otsusega nr 1 – RT III, 10.01.2012, 5.

RTJ 15 Lisades avalikustatav informatsioon. Vastu võetud Raamatupidamise Toimkonna 30. detsembril 2011. a otsusega nr 1 – RT III, 10.01.2012, 5.

Smith, A. (1999). *The Wealth of Nations: Books IV-V*. London: Penguin Books.

Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Vastu võetud Riigikogus 27. märtsil 2002. a – RT I, 13.03.2014, 103.

Tulumaksuseadus. Vastu võetud Riigikogus 15. detsembril 1999. a – RT I, 23.12.2013, 23.

Uus inglise-eesti majandussõnaraamat 2008. (2008). / Koostaja V. Raid. 3., täiend. ja parand. tr. Tallinn: Festart.

Villemi, K. Eduka auditi ABC.

<http://www.rmp.ee/raamatupidamine/raamatupidamine-yldiselt/eduka-auditi-abc-2014-11-13> (31.01.2015)

Väike Entsüklopeedia. (2006). / Peatoimetaja R. Aro. 2. tr. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.

Walton, P. (2011). *An executive guide to IFRS: content, costs and benefits to business*. Cornwall: Wiley.

SUMMARY

REQUIREMENTS FOR RELATED PARTY DISCLOSURES, CONFORMING TO THE REQUIREMENTS AND RESPECTIVE PROBLEMS IN ESTONIA

Kristi Aulik

Related party transactions constitute a common part of business activities today. Related parties may exist through complex relationships and structures, and they may perform transactions that do not conform to market conditions and that non-related parties would not perform. Such relationships may have an effect on the financial position and profit or loss of an entity. This may cause a higher than ordinary risk of misstatement or fraud that is illustrated by large scandals, such as the examples of Enron and WorldCom. In both cases, related party transactions resulted in questionable outcomes and incorrect disclosures were detected.

Awareness of related party relationships and transactions may affect the assessment of those using financial statements on an entity's activities, related risks, and opportunities. For this reason, many countries have enforced uniform requirements on disclosing respective information. One of the examples is the international standard *IAS 24 Related Party Disclosures*, which is mandatory for all listed entities in the Member States of the EU.

The first chapter of the master's thesis describes earlier studies that have covered related party transactions, the related problems, and the significance of disclosing the information. The author presents an overview of the development of the *IAS 24* standard, its main amendments and respective reasoning. At the same time, an overview is given of the Estonian legislation and guidelines on the subject, as well as of the development of requirements for related party disclosures in Estonia in the 1994–2014 period. The author refers to the fact that the "Related parties" note is one of three mandatory components

appended to annual accounts that all entities conforming to the Estonian Generally Accepted Accounting Principles (GAAP) are to present.

The purpose of the master's thesis was to examine the main problems in conforming to the requirements for presenting the note to financial statements on "Related parties" in Estonia and to assess the reliability of disclosures. The goal of the thesis was achieved by solving three independent research tasks. The first task constituted a comparison of the requirements for related party disclosures in international standards (*IAS 24* and *IFRS for SMEs*) and in guidelines explaining the Estonian GAAP (RTJ 2 and RTJ 15). Thereafter, an analysis was performed of disclosures in the "Related parties" note in the financial statements of 33 entities in the 2009–2013 period. The author reviewed a total of 185 financial statements. A more thorough analysis was performed on data presented for 2013. The analysis focused on recognising the definition of related parties, on disclosing the benefits of key personnel in management and disclosing related party transactions. The final part of the thesis constituted carrying out a questionnaire for the entities presenting the "Related parties" note to financial statements. The purpose of the questionnaire was to identify the main problems in presenting the "Related parties" note, and to assess the reliability of disclosures and attitude towards the practicality of disclosing the information. Answers to the questionnaire were received in February 2015. A total of 109 questionnaires with complete answers were submitted.

The results of the master's thesis showed that the requirements in the RTJs are not completely in conformity with the principles presented in international standards and these need specification. Difficulties occurred in aggregating the respective information and problems were detected in interpreting the content of terms used in the guidelines. The author's opinion is that comprehension of the requirements' content would be facilitated by composing a uniform dictionary of terms that would aggregate all terms included in all guidelines. In addition, the guidelines could include explicit references for finding additional information. Comprehensibility could also be increased by modernising terms and improving wording.

The analysis of the financial statements showed that the requirements specified in the standards and guidelines are conformed to incorrectly and entities present related party disclosures with different degrees of detail. In the last five years financial statements have become more general and additional information on transactions is minimal. The author

brought out example cases wherein the information presented in financial statements was or may have been unreliable. The author is of the opinion that by presenting scarce additional information the motives for performing transactions become doubtful, and by presenting additional information in a confusing manner the reliability of presented information becomes questionable.

The results of the questionnaire carried out among entities presenting the “Related parties” note to the financial statements show that the respondents are rather more in favour of disclosing the required information on related parties, especially in the financial statements of listed entities. The most important argument for disclosure was that the users of financial statements have to be aware of the possible impact of related party transactions on the financial position, profit, or loss of an entity. Approximately 64% of the respondents responded to this statement with complete or likely agreement. The respondents stated that most problems have occurred with collecting information and information availability. Regardless of the problems occurring in completing the note, the respondents optimistically assessed their disclosed information as being comprehensive and reliable. Around 62% of the questionnaire respondents answered this statement with complete or likely agreement.

From the positions examined in the thesis, the author concludes that listed entities should disclose more additional information in the “Related parties” note. At the same time, the author supports the idea of simplifying the respective requirements for micro-entities, as interest in the financial statements of such entities is low.

LISAD

Lisa 1. Standardis IAS 24 sisalduv seotud osapoolte definitsioon

Seotud osapool on isik või üksus, kes on seotud üksusega, kes koostab finantsaruandeid (aruandeüksus).

- a) Isik või selle isiku lähedane pereliige on seotud aruandeüksusega siis, kui
  - (i) ta omab aruandeüksuse üle valitsevat või ühist valitsevat mõjuvõimu;
  - (ii) tal on oluline mõjuvõim aruandeüksuse üle; või
  - (iii) ta on aruandeüksuse või selle emafirma juhtkonna üks võtmeisikuid.
- b) Majandusüksus on seotud aruandeüksusega, kui vähemalt üks järgmistest tingimustest on täidetud:
  - (i) majandusüksus ja aruandeüksus on sama kontserni (grupi) liikmed (st iga ema- ja tütarfirma ning kontserni kõik tütarfirmad omavahel on seotud osapooled);
  - (ii) üks majandusüksus on teise majandusüksuse sidusettevõtte või ühissetevõtte (või sellise kontserni liikme sidusettevõtte või ühissetevõtte, mille liige on teine majandusüksus);
  - (iii) mõlemad üksused on kolmanda osapoolte ühissetevõtted;
  - (iv) üks majandusüksus on kolmanda osapoolte ühissetevõtte ja teine majandusüksus on kolmanda osapoolte sidusettevõtte;
  - (v) majandusüksusel on töösuhte lõppemisejärgne hüvitiste plaan kas aruandeüksuse või viimasega seotud majandusüksuse töötajatele. Kui aruandeüksusel endal on selline hüvitiste plaan, siis loetakse hüvitatavaid töötajaid samuti seotuks aruandeüksusega;
  - (vi) majandusüksus on punktis a määratletud isiku valitseva mõju või ühismõjuvõimu all;
  - (vii) punktis a (i) määratletud isikul on oluline mõjuvõim majandusüksuse üle või ta on majandusüksuse (või majandusüksuse emafirma) juhtkonna üks võtmeisikuid.

Autori kommentaar: definitsioon pärineb 01.01.2011 ja hiljem algavast majandusaastast kehtima hakanud standardist IAS 24. Juhindatud on Jaan ja Lehte Alveri poolt koostatud Majandusarvestuse ja rahanduse leksikonis sisalduvast tõlkest.

Lisa 2. IFRS for SMEs peatükis 33 sisalduv seotud osapoolte definitsioon

Seotud osapool on isik või üksus, kes on seotud üksusega, kes koostab finantsaruandeid (aruandeüksus).

- a) Isik või selle isiku lähedane pereliige on seotud aruandeüksusega siis, kui
  - (i) ta on aruandeüksuse või selle emafirma juhtkonna üks võtmeisikuid;
  - (ii) ta omab aruandeüksuse üle valitsevat mõjuvõimu; või
  - (iii) ta omab aruandeüksuse üle ühist valitsevat mõjuvõimu või olulist mõjuvõimu või omab selles olulist hääleõigust.
- b) Majandusüksus on seotud aruandeüksusega, kui vähemalt üks järgmistest tingimustest on täidetud:
  - (i) majandusüksus ja aruandeüksus on sama kontserni (grupi) liikmed (st iga ema- ja tütarfirma ning kontserni kõik tütarfirmad omavahel on seotud osapooled);
  - (ii) üks majandusüksus on teise majandusüksuse (või sellise kontserni liikme, kuhu teine majandusüksus kuulub) sidusettevõtte või ühisettevõtte;
  - (iii) mõlemad üksused on kolmanda osapoolte ühisettevõtted;
  - (iv) üks majandusüksus on kolmanda osapoolte ühisettevõtte ja teine majandusüksus on kolmanda osapoolte sidusettevõtte;
  - (v) majandusüksusel on töösuhte lõppemisjärgne hüvitiste plaan kas aruandeüksuse või viimasega seotud majandusüksuse töötajatele. Kui aruandeüksusel endal on selline hüvitiste plaan, siis loetakse hüvitatavaid töötajaid samuti seotuks selle plaaniga;
  - (vi) majandusüksus on punktis a määratletud isiku valitseva mõju või ühismõjuvõimu all;
  - (vii) punktis a (i) määratletud isik omab üksuses olulist hääleõigust;
  - (viii) punktis a (ii) määratletud isikul on oluline mõjuvõim majandusüksuse üle või ta omab selles olulist hääleõigust;
  - (ix) isik või selle isiku lähedane pereliige omab nii olulist mõjuvõimu üksuse üle või olulist hääleõigust selles kui ka ühist valitsevat mõjuvõimu aruandeüksuse üle;
  - (x) üksuse või selle emafirma juhtkonna võtmeisik või sellise isiku lähedane pereliige omab aruandeüksuse üle valitsevat või ühist valitsevat mõjuvõimu või omab selles olulist hääleõigust.

Lisa 3. Raamatupidamise Toimkonna juhendis RTJ 2 sisalduv seotud osapoolte definitsioon

Seotud osapool on isik või ettevõtte, kes on seotud aastaaruannet koostava ettevõttega (aruandev ettevõtte) sel määral, et nendevahelised tehingud ei pruugi toimuda turutingimustel (RTJ 2 2012, § 51).

Isik või selle isiku lähedane pereliige (st pereliige, kelle puhul võib eeldada olulise mõju olemasolu, näiteks abikaasa, elukaaslane või laps) on seotud aruandva ettevõttega, kui see isik (RTJ 2 2012, §52):

- a) on aruandva ettevõtte või selle emaetevõtte juhtkonna liige (st isik, kellel on volitused ettevõtte tegevuse kavandamiseks, juhtimiseks ja kontrollimiseks otseselt või kaudselt, ning kes kannab selle eest vastutust); või
- b) omab valitsevat või olulist mõjuvõimu aruandva ettevõtte üle (näiteks läbi aktsiaosaluse).

Ettevõtte on seotud aruandva ettevõttega, kui kehtib üks või mitu järgmistest tingimustest (RTJ 2 2012, § 53):

- a) ettevõtte ja aruandev ettevõtte on ühise valitseva mõjuvõimu all (st nad on kas sama kontserni liikmed või nende üle omab valitsevat mõjuvõimu sama isik (või selle isiku lähedane pereliige);
- b) üks ettevõtte on kolmanda osapoole (kelleks võib olla nii ettevõtte kui isik) valitseva mõjuvõimu all olev ettevõtte ja teine ettevõtte on selle kolmanda osapoole (juhul kui kolmandaks osapooleks on isik, siis selle isiku või tema lähedase pereliikme) olulise mõjuvõimu all olev ettevõtte;
- c) ettevõtte omab aruandva ettevõtte üle valitsevat või olulist mõjuvõimu;
- d) ettevõtte on aruandva ettevõtte valitseva või olulise mõjuvõimu all;
- e) ettevõtted, mille üle paragrahvis 52(a) määratletud isikud (või nende lähedased pereliikmed) omavad valitsevat või olulist mõjuvõimu;
- f) ettevõtted, mille juhtkonda kuuluvad isikud (või nende lähedased pereliikmed), kes omavad valitsevat või olulist mõjuvõimu aruandva ettevõtte üle.

Autori kommentaar: RTJ 2 sõnastuses on autor arusaadavuse ja töö ühtsuse tagamiseks asendanud mõiste „kontroll” mõistega „valitsev mõjuvõim”.

Lisa 4. Standardite ja juhendmaterjalide võrdlus – mõisted

	IAS 24	IFRS for SMEs ptk 33	RTJ 2 ja RTJ 15
Seotud osapoolte kindlaksmääramine			
Seotud osapoolte määratlemine	IAS 24.9	33.2 (väiksed erinevused, mida töös käsitletakse)	RTJ 2.51-53 (lihtsustatud käsitlus, väiksed erinevused, mida töös käsitletakse)
Sisu on tähtsam kui vorm põhimõtte kajastumine	IAS 24.10	33.3	RTJ 2.54
Selgitus, keda ei peeta seotud osapoolteks	IAS 24.11; 24.12	33.4 (lühem selgitus)	RTJ 2.55 (lühim selgitus)
Teised mõisted			
Seotud osapoolte vaheline tehing	IAS 24.9	33.8	Ei
Üksikisiku lähedased pereliikmed	IAS 24.9	Ei	RTJ 2.52 (RTJ 15 puudub selge viide mõistele)
Juhtkonna võtmeisikud	IAS 24.9	33.6	RTJ 2.52 (RTJ 15 puudub selge viide mõistele, kasutatud on ebatäpset terminit)
Hüvitised			
Hüvitise mõiste selgitamine (sh hüvitised töötajatele)	IAS 24.9	33.6	15.22 Ebaselge ja hinnangutest sõltuv käsitlus, kasutatud on ebatäpseid termineid „tasu” ja „olulised soodustused”
Hüvitise kategooriate lahtiseletamine	IAS 24.9	Ei (leitav terminite sõnastikust)	Ei
Viited mõistete täpsustamiseks	IAS 24.9 (viide: IAS 19; IFRS 2)*	33.6 (viide: 33.28; 33.26)**	15.22 ei sisalda viiteid. 15.3 viitab üldiselt teistele RTJ-dele (1-14, 17).
Avalik sektor ja riigi osalusega üksused	IAS 24.9	33.11	RTJ 15.25 toob välja loetelu
Viited mõistetele valitsev, ühine valitsev ja oluline mõjuvõim	IAS 24.9 (viide: IFRS 10; IFRS 11; IAS 28)***	Ei (leitav teistest peatükkidest ja terminite sõnastikust)	Ei (RTJ 15 puudub selge viide mõistetele, RTJ 11 sisalduvad kontrolli ja olulise mõju mõisted)

* IAS 19 – „Hüvitised töövõtjatele”; IFRS 2 – „Aktsiapõhine makse”

** 33.28 – „Töötajate hüvitised”; 33.26 – „Aktsiapõhine makse”

*** IFRS 10 – „Konsolideeritud finantsaruanded”; IFRS 11 – „Ühissettevõtmised”; IAS 28 – „Investeeringud sidus- ja ühissetvõtetesse”

Allikas: (autori koostatud, IAS 24, IFRS for SMEs, RTJ 2 ja RTJ 15 kajastuva info alusel)

Lisa 5. Standardite ja juhendmaterjalide võrdlus – avalikustamise nõuded

Avalikustamist käsitlev teema	IAS 24	IFRS for SMEs ptk 33	RTJ 15
Emaj- ja tütarettevõtte vaheliste suhete avalikustamine			
Valitsevat mõjuvõimu omava osapoole nimi (sh lõplikku valitsevat mõjuvõimu omav osapool)	IAS 24.13; 24.14	33.5	RTJ 15.19 (a) avalikustada tuleb vaid emajettevõtte nimetus
Lisanõue hierarhiliselt järgmise, aruandeid koostava, emajettevõtte nime avalikustamiseks	IAS 24.13; 24.16 (täpsustus)	33.5 (ilma täpsustuseta)	Ei
Viide täiendavatele avalikustamise nõuetele	IAS 24.15 (viide: IAS 27, IFRS 12)	Ei	Lisanõuded ilmnevad RTJ 15 §-dest 54 ja 55 Äriühendused ning tütar- ja sidusettevõtted
Juhtkonna võtmeisikutele määratud hüvitiste avalikustamine			
Hüvitiste avalikustamine kogusummana	IAS 24.17	33.7	RTJ 15.22 (ebatäpne määratlus, probleemid terminite sisu mõistmisel)
Täiendav avalikustamine kategooriate lõikes:	IAS 24.17 <i>lühiajalised hüvitised töötajatele; töösuhtejärgsed hüvitised; muud pikaajalised hüvitised; töösuhete lõpetamise hüvitised ja aktsiapõhised maksed</i>	Ei	Ei (ei määratleta, mida hüvitiste all mõeldakse ja kuidas neid avalikustada tuleks)
Seotud osapoolte vaheliste tehingute avalikustamine			
Tehingute summa	IAS 24.18 (a)	33.9 (a)	RTJ 15.19 (b)
Saldod ja nendega seotud lepingulised tingimused	IAS 24.18 (b)	33.9 (b)	RTJ 15.19 (c)
Ebatõenäoliselt laekuvate nõuete allahindlused ja vastav kulu aruandeperioodil	IAS 24.18 (c) ja (d)	33.9 (c) ja (d)	RTJ 15.19 (d)

Allikas: (autori koostatud, IAS 24, IFRS for SMEs, RTJ 2 ja RTJ 15 kajastuva info alusel)

Lisa 5 jätk. Standardite ja juhendmaterjalide võrdlus – avalikustamise nõuded

Avalikustamist käsitlev teema	IAS 24	IFRS for SMEs ptk 33	RTJ 15
Ülalmainitud info avalikustamine erinevate seotud osapoolte kategooriate lõikes	IAS 24.19 a) emaettevõtte; b) teise üksuse üle ühist valitsevat mõjuvõimu või olulist mõjuvõimu omavad üksused; c) tütaretevõtted; d) sidusettevõtted; e) ühisettevõtted; f) üksuse või selle emaettevõtte juhtkonna võtmeisikud; g) muud seotud osapooled	33.10 a) teise üksuse üle valitsevat mõjuvõimu, ühist valitsevat mõjuvõimu või olulist mõjuvõimu omavad üksused; b) üksused, mille üle omatakse valitsevat mõjuvõimu, ühist valitsevat mõjuvõimu või olulist mõjuvõimu; c) üksuse või selle emaettevõtte juhtkonna võtmeisikud; d) muud seotud osapooled	RTJ 15.20 a) ettevõtteid, millel on kontroll või oluline mõju ettevõtte üle; b) ettevõtte tütar- ja sidusettevõtted; c) ettevõtte või tema emaettevõtte juhtkond ja eraisikutest omanikud, kellel on kontroll või oluline mõju ettevõtte üle, eelmainitud isikute lähedased pereliikmed ning kõigi eelmainitud isikute poolt kontrollitavad või nende olulise mõju all olevad ettevõtted; d) muud seotud osapooled
Viide täiendavate nõuete esinemisele (info liigitamisel kategooriate lõikes)	IAS 24.20 (viide: IAS 1)*	Ei	Ei
Seotud osapoolte vaheliste tehingute avalikustamine tehinguliikide lõikes	IAS 24.21; 24.22 (11 näidet)	33.12 (10 näidet)	RTJ 15.21 Avalikustamine on nõutud järgmiste tehinguliikide lõikes: a) kaupade ost-müük; b) kinnisvara ja muude varade ost-müük; c) teenuste ost-müük; d) laenude andmine või saamine; e) garantii või tagatise andmine või saamine; f) muud tehingud.
Sarnase sisuga tehingute summeerimise õigus	IAS 24.24	33.14	RTJ 15.21
Tehingute turutingimustel teostamise märke lisamise õigus	IAS 24.23	33.13	Ei
Avalikustamise nõuetest vabastamine	IAS 24.25	33.11	RTJ 15.25 (erinev sõnastus, pole kasutatud mõjuvõimu termineid)
Vabastuse kohaldamisel nõutud info avalikustamine	IAS 24.26; 24.27 Seotud osapoole nimi, suhte olemuse; iga eraldiseisvalt olulise tehingu olemuse ja summa, kogumina oluliste tehingute andmed jms.	33.11 Avalikustama peab vaid ema- ja tütaretevõtte vahelised suhted vastavalt paragrahvile 33.5.	RTJ 15.25 Lisanõudeid pole kehtestatud, kuid seda võivad teha vastava isiku tegevust reguleerivad dokumendid.

* IAS 1 – „Finantsaruannete esitamine”; IAS 27 - „Konsolideerimata finantsaruanded”; IFRS 12 – „Muudes üksustes osalemise avalikustamine”

Allikas: (autori koostatud, IAS 24, IFRS for SMEs, RTJ 2 ja RTJ 15 kajastuva info alusel)

Lisa 6. Analüüsitud börsiettevõtete andmed

Ettevõtte	Põhitegevusvaldkonnad	2013. aasta müügitulu (milj. eurodes)
Arco Vara AS	kinnisvaraalane tegevus, hoonete ja rajatiste ehitus, eriehitustööd	10,73
AS Baltika	moerõivabrändide loomine, arendamine, tootmine ja müügi korraldamine	58,35
AS Ekspress Grupp	kirjastustegevuse korraldamine	58,44
AS Harju Elekter	elektrijaotusseadmete ja juhtaparatuuri tootmine, metalltoodete tootmine, hulgi- ja vahenduskaubandus, valgustite ja elektritarvete jaemüük, kinnisvaraalane tegevus, äri- ja juhtimisalane nõustamine, valdusfirmade tegevus	48,29
AS Merko Ehitus	valdusettevõtete tegevus, ehituse peatöövõtt, kinnisvaraarendus	262,72
Nordecon AS	hoonete ja rajatiste ehitus	173,65
Olympic Entertainment Group AS	hasartmänguteenuste osutamine, kasiinode opereerimine	145,82
AS Premia Foods	jäätise tootmine, toiduainete hulgimüük, kalatoodete tootmine ja müük, kalakasvatus	98,85
AS Silvano Fashion Group	naistepesu disain, tootmine ja turustamine	121,68
Skano Group AS	ehitusmaterjalide tootmine, mööbli ja sisustuskaupade jaekaubandus, mööbli tootmine	19,19
AS Tallink Grupp	meretransport (reisijate ja kauba vedamine), müük laevades ja maismaal asuvates restoranides ja poodides	941,98
Tallinna Kaubamaja AS	jae- ja hulgikaubandus, renditegevus	498,72
AS Tallinna Vesi	vee tootmine, puhastamine ja tarbijate veega varustamine ning heit- ja sadevete ärajuhtimine ja puhastamine	53,09

Allikas: (autori koostatud, börsiettevõtete 2013. a majandusaasta aruannete põhjal)

Lisa 7. Analüüsitud jae- ja hulgikaubandusettevõtete andmed

Ettevõte	Peamised tegevusvaldkonnad (EMTAK kood ja nimetus)	2013. aasta müügitulu (milj. eurodes)
AS Silberauto	45191 muude mootorsõidukite müük; 45111 sõiduautode ja väikebusside (täismassiga alla 3,5t) müük; 45311 mootorsõidukite osade ja lisaseadmete hulgimüük	205,54
Toyota Baltic AS	45111 sõiduautode ja väikebusside (täismassiga alla 3,5t) müük; 45311 mootorsõidukite osade ja lisaseadmete hulgimüük	153,65
OÜ Mark Oil	46712 mootorikütuse hulgimüük	141,19
Tavid AS	47789 mujal liigitamata kaupade jaemüük; 46721 metallide ja metallimaakide hulgimüük	136,78
AS Liviko	46341 alkoholsete jookide hulgimüük	135,18
OÜ Elme Metall	46721 metallide ja metallimaakide hulgimüük	131,72
OÜ Antonio Trade	46699 muude üld- ja eriotstarbeliste masinate ja seadmete hulgimüük	122,10
OÜ Evail Oil	46719 muu vedel- ja gaaskütuse jms hulgimüük	105,01
AS Mecro	46749 tööriistade jm rauakaupade hulgimüük; 46141 masinate, tööstusseadmete, laevade ja õhusõidukite vahendamine; 46901 spetsialiseerimata hulgikaubandus	103,95
AS Saurix Petroleum	46719 muu vedel- ja gaaskütuse jms hulgimüük	98,04
AS OG Elektra	47111 jaemüük spetsialiseerimata kauplustes, kus on ülekaalus toidukaubad, joogid ja tubakatooted	82,09
AS Tallink Duty Free	47111 jaemüük spetsialiseerimata kauplustes, kus on ülekaalus toidukaubad, joogid ja tubakatooted; 46391 toidukaupade, jookide ja tubakatoodete spetsialiseerimata hulgimüük	79,98
Tamro Eesti OÜ	46461 ravimite ja muude apteegikaupade hulgimüük	79,24
Sandmani Grupi AS	46431 elektriliste kodumasinate hulgimüük	76,38
Bauhof Group AS	47191 jaemüük muudes spetsialiseerimata kauplustes	76,11
AS Kaupmees & Ko	46391 toidukaupade, jookide ja tubakatoodete spetsialiseerimata hulgimüük	71,47
Terve Pere Apteek OÜ	47731 apteekide tegevus	71,32
Scandagra Eesti AS	46211 teravilja, töötlemata tubaka, seemnete ja loomasööda hulgimüük; 46751 väetise ja agrokeemiatoodete hulgimüük	70,91
AS Lukoil Eesti	47301 mootorikütuse jaemüük, sh tanklate tegevus; 47789 mujal liigitamata kaupade jaemüük	66,78
Stockmann AS	47191 jaemüük muudes spetsialiseerimata kauplustes	61,15

Allikas: (autori koostatud, kaubandusettevõtete 2013. a majandusaasta aruannete põhjal)

Lisa 8. Majandusaasta aruannete analüüsi käigus koostatud tabelid

Tabel 8.1. Seotud osapoolte definitsiooni kajastamine 2013. a majandusaasta aruannetes

Ettevõtte	Seotud osapoolte definitsioon		
	arvestus- põhimõtetes	seotud osapoolte lisas	ei ole välja toodud
Arco Vara AS		x	
AS Baltika		x	
AS Ekspress Grupp		x	
AS Harju Elekter	x	x	
AS Merko Ehitus		x	
Nordecon AS		x	
Olympic Entertainment Group AS		x	
AS Premia Foods		x	
AS Silvano Fashion Group		x	
Skano Group AS		x	
AS Tallink Grupp		x	
Tallinna Kaubamaja AS		x	
AS Tallinna Vesi		x	
OÜ Antonio Trade	x		
Bauhof Group AS		x	
OÜ Elme Metall		x	
OÜ Evail Oil			x
AS Kaupmees & Ko		x	
AS Liviko		x	
AS Lukoil Eesti			x
OÜ Mark Oil	x		
AS Mecro			x
AS OG Elektra	x	x	
Sandmani Grupi AS	x		
AS Saurix Petroleum			x
Scandagra Eesti AS			x
AS Silberauto			x
Stockmann AS		x	
AS Tallink Duty Free	x		
Tamro Eesti OÜ		x	
Tavid AS		x	
Terve Pere Apteek OÜ	x		
Toyota Baltic AS		x	

Allikas: (autori koostatud, ettevõtete 2013. a majandusaasta aruannete põhjal)

Lisa 8 jätk. Majandusaasta aruannete analüüsi käigus koostatud tabelid

Tabel 8.2. Juhtkonna võtmeisikute hüvitiste avalikustamine börsiettevõtete 2013. a majandusaasta aruannetes

Ettevõtte	Juhtkonna võtmeisikud			Hüvitiste avalikustamine kategooriate lõikes				
	vaid ema- ettevõtte	kõikide sama kontserni ettevõtete	pole selgelt välja toodud	lühiajalised hüvitised töötajatele		aktsiapõhised õigused ja maksed	töösuhte lõpetamise hüvitised	tingimuslikud lahkumis- hüvitised
				juhatus ja nõukogu koos	juhatus ja nõukogu eraldi			
Arco Vara AS	x			x		x		x
AS Baltika	x				x	x		x
AS Ekspress Grupp		x		x		x	x	
AS Harju Elekter	x			x		x		x
AS Merko Ehitus			x	x			x	x
Nordecon AS	x				x			
Olympic Entertainment Group AS		x			x	x		
AS Premia Foods		x		x		x	x	x
AS Silvano Fashion Group		x		x				
Skano Group AS		x		x				x
AS Tallink Grupp			x	x				x
Tallinna Kaubamaja AS		x			x			
AS Tallinna Vesi			x		x		x	x

Allikas: (autori koostatud, börsiettevõtete 2013. a majandusaasta aruannete põhjal)

Lisa 8 jätk. Majandusaasta aruannete analüüsi käigus koostatud tabelid

Tabel 8.3. Juhtkonna võtmeisikute hüvitiste avalikustamine jae- ja hulgikaubandusettevõtete 2013. a majandusaasta aruannetes

Ettevõtte	Hüvitiste avalikustamine		
	arvestatud tasud	muud soodustused	tingimuslikud lahkumishüvitised
OÜ Antonio Trade	x		
Bauhof Group AS	x		x
OÜ Elme Metall	x		
OÜ Evail Oil	x		
AS Kaupmees & Ko	x		x
AS Liviko	x		x
AS Lukoil Eesti	x		
OÜ Mark Oil	x		
AS Mecro	x		
AS OG Elektra	x		
Sandmani Grupi AS			
AS Saurix Petroleum			
Scandagra Eesti AS	x		x
AS Silberauto	x		
Stockmann AS			
AS Tallink Duty Free	x		x
Tamro Eesti OÜ	x		
Tavid AS	x		x
Terve Pere Apteek OÜ	x		x
Toyota Baltic AS	x	x	

Allikas: (autori koostatud, jae- ja hulgikaubandusettevõtete 2013. a majandusaasta aruannete põhjal)

Lisa 8 jätk. Majandusaasta aruannete analüüsi käigus koostatud tabelid

Tabel 8.4. Ostu- ja müügitehingute avalikustamine börsiettevõtete 2013. a majandusaasta aruannetes

Ettevõtte	Tehingute avalikustamine					
	Ostud			Müügid		
	kaubad	teenused	kinnisvara või põhivara	kaubad	teenused	kinnisvara või põhivara
Arco Vara AS	x	x		x*		
AS Baltika		x				
AS Ekspress Grupp		x		x	x	
AS Harju Elekter	x	x	x	x	x	
AS Merko Ehitus	x*				x	
Nordecon AS		x			x	
Olympic Entertainment Group AS	x*					
AS Premia Foods		x			x	
AS Silvano Fashion Group				x*		
Skano Group AS		x				
AS Tallink Grupp	x	x		x	x	
Tallinna Kaubamaja AS	x*			x*		
AS Tallinna Vesi		x			x	

* tehingute summeeritud esitus

Allikas: (autori koostatud, börsiettevõtete 2013. a majandusaasta aruannete põhjal)

Lisa 8 jätk. Majandusaasta aruannete analüüsi käigus koostatud tabelid

Tabel 8.5. Ostutehingute avalikustamine seotud osapoolte kategooriate lõikes börsiettevõtete 2013. a majandusaasta aruannetes (tuhandetes eurodes)

Ettevõtte	Juhtkonna võtmeisikud ja nende valitseva või olulise mõjuvõimu all olevad ettevõtted	Sidus- ja ühis- ettevõtted	Olulist mõjuvõimu omavad aktsionärid	Valitsevat mõjuvõimu omav aktsionär (emaettevõtte)	Emaettevõtte konsolideerimis- gruppi kuuluvad ettevõtted	Täpsustamata seotud osapooled
Arco Vara AS	2 259					
AS Baltika	238					
AS Ekspress Grupp	339	455				
AS Harju Elekter		479	1 686			
AS Merko Ehitus				102	160	1
Nordecon AS	53	1 170		319	6	
Olympic Entertainment Group AS			2			
AS Premia Foods	57					
AS Silvano Fashion Group						
Skano Group AS						40
AS Tallink Grupp	16 185	77				
Tallinna Kaubamaja AS				290	26 560	741
AS Tallinna Vesi						1 020
KOKKU	19 131	2 181	1 688	711	26 726	1 802

Allikas: (autori koostatud, börsiettevõtete 2013. a majandusaasta aruannete põhjal)

Lisa 8 jätk. Majandusaasta aruannete analüüsi käigus koostatud tabelid

Tabel 8.6. Müügitehingute avalikustamine seotud osapoolte kategooriate lõikes börsiettevõtete 2013. a majandusaasta aruannetes (tuhandetes eurodes)

Ettevõtte	Juhtkonna võtmeisikud ja nende valitseva või olulise mõjuvõimu all olevad ettevõtted	Sidus- ja ühis- ettevõtted	Olulist mõjuvõimu omavad aktsionärid	Valitsevat mõjuvõimu omav aktsionär (emaettevõtte)	Emaettevõtte konsolideerimisgruppi kuuluvad ettevõtted	Täpsustamata seotud osapooled
Arco Vara AS		1				
AS Baltika						
AS Ekspress Grupp	11	1 444				
AS Harju Elekter		774	19			
AS Merko Ehitus	68	262		12	1 594	1
Nordecon AS	254	26			691	
Olympic Entertainment Group AS						
AS Premia Foods	2					
AS Silvano Fashion Group		5 642				
Skano Group AS						
AS Tallink Grupp	235					
Tallinna Kaubamaja AS	24			17	4 542	167
AS Tallinna Vesi						3 424
KOKKU	594	8 149	19	29	6 827	3 592

Allikas: (autori koostatud, börsiettevõtete 2013. a majandusaasta aruannete põhjal)

Lisa 8 jätk. Majandusaasta aruannete analüüsi käigus koostatud tabelid

Tabel 8.7. Seotud osapooltega tehtud tehingute avalikustamine jae- ja hulgikaubandusettevõtete 2013. a majandusaasta aruannetes

Ettevõtte	Ostud			Müügid			Laenud				Saldod	
	Kaubad	teenused	kinnis- või põhivara	kaubad	Teenused	kinnis- või põhivara	antud laenud	antud laenude tagasimaksud	saadud laenud	saadud laenude tagasimaksud	nõuded	kohustised
OÜ Antonio Trade		x*										x
Bauhof Group AS		x*			x*		x				x	x
OÜ Elme Metall		x*			x*						x	x
OÜ Evail Oil		x*			x*						x	x
AS Kaupmees & Ko		x*			x*		x	x			x	x
AS Liviko	x	x		x	x						x	x
AS Lukoil Eesti	x	x		x	x						x	x
OÜ Mark Oil		x*			x*		x	x	x	x	x	x
AS Mecro		x*			x*						x	x
AS OG Elektra		x*			x*				x	x	x	x
Sandmani Grupi AS		x*			x*					x	x	x
AS Saurix Petroleum		x*			x*				x		x	x
Scandagra Eesti AS												
AS Silberauto					x*						x	
Stockmann AS	x	x		x	x	x	x	x			x	x
AS Tallink Duty Free		x*			x*						x	x
Tamro Eesti OÜ		x*			x*						x	x
Tavid AS		x*			x*		x				x	x
Terve Pere Apteek OÜ	x	x		x	x						x	x
Toyota Baltic AS		x*			x*						x	x

* tehingute summeeritud esitus

Allikas: (autori koostatud, jae- ja hulgikaubandusettevõtete 2013. a majandusaasta aruannete põhjal)

Lisa 8 jätk. Majandusaasta aruannete analüüsi käigus koostatud tabelid

Tabel 8.8. Ostutehingute avalikustamine seotud osapoolte kategooriate lõikes jae- ja hulgikaubandusettevõtete 2013. a majandusaasta aruannetes (tuhandetes eurodes)

Ettevõtte	Seotud osapoolte kategooria							täpsustamata seotud osapooled
	ema-ettevõtja	tütarettevõtjad	sidusettevõtjad	teised samasse konsolideerimisgruppi kuuluvad ettevõtjad	tegev- ja kõrgem juhtkond ning olulise osalusega eraisikust omanikud ja nende valitseva või olulise mõju all olevad ettevõtjad	olulise osalusega juriidilisest isikust omanikud ning nende valitseva või olulise mõju all olevad ettevõtjad	tegev ja kõrgema juhtkonna ning olulise osalusega eraisikust omanike lähedased pereliikmed ning nende valitseva või olulise mõju all olevad ettevõtjad	
OÜ Antonio Trade		4						
Bauhof Group AS	11	95						493
OÜ Elme Metall	1 390		290	14 795				
OÜ Evail Oil					146			
AS Kaupmees & Ko	24			1 499				
AS Liviko	206			824	89			
AS Lukoil Eesti				10 313	8			
OÜ Mark Oil							141	
AS Mecro					259	1 944		
AS OG Elektra					13 177			
Sandmani Grupi AS		196		1 777				
AS Saurix Petroleum				76 443				
Scandagra Eesti AS								
AS Silberauto								
Stockmann AS	3 219			25 122				
AS Tallink Duty Free	7			3 966		8		

Allikas: (autori koostatud, jae- ja hulgikaubandusettevõtete 2013. a majandusaasta aruannete põhjal)

Lisa 8 jätk. Majandusaasta aruannete analüüsi käigus koostatud tabelid

Tabeli 8.8. jätk. Ostutehingute avalikustamine seotud osapoolte kategooriate lõikes jae- ja hulgikaubandusettevõtete 2013. a majandusaasta aruannetes (tuhandetes eurodes)

Ettevõtte	Seotud osapoolte kategooria							täpsustamata seotud osapooled
	ema-ettevõtja	tütär-ettevõtjad	sidus-ettevõtjad	teised samasse konsolideerimisgruppi kuuluvad ettevõtjad	tegev- ja kõrgem juhtkond ning olulise osalusega eraisikust omanikud ja nende valitseva või olulise mõju all olevad ettevõtjad	olulise osalusega juriidilisest isikust omanikud ning nende valitseva või olulise mõju all olevad ettevõtjad	tegev ja kõrgema juhtkonna ning olulise osalusega eraisikust omanike lähedased pereliikmed ning nende valitseva või olulise mõju all olevad ettevõtjad	
Tamro Eesti OÜ				1 794				
Tavid AS					7			
Terve Pere Apteek OÜ	195	47		56 360		14		
Toyota Baltic AS				141 747				
KOKKU	5 052	342	290	334 640	13 686	1 966	141	493

Allikas: (autori koostatud, jae- ja hulgikaubandusettevõtete 2013. a majandusaasta aruannete põhjal)

Lisa 8 jätk. Majandusaasta aruannete analüüsi käigus koostatud tabelid

Tabel 8.9. Müügitehingute avalikustamine seotud osapoolte kategooriate lõikes jae- ja hulgikaubandusettevõtete 2013. a majandusaasta aruannetes (tuhandetes eurodes)

Ettevõte	Seotud osapoolte kategooria							
	ema-ettevõtja	tütarettevõtjad	sidusettevõtjad	teised samasse konsolideerimisgruppi kuuluvad ettevõtjad	tegev- ja kõrgem juhtkond ning olulise osalusega eraisikust omanikud ja nende valitseva või olulise mõju all olevad ettevõtjad	olulise osalusega juriidilisest isikust omanikud ning nende valitseva või olulise mõju all olevad ettevõtjad	tegev ja kõrgema juhtkonna ning olulise osalusega eraisikust omanike lähedased pereliikmed ning nende valitseva või olulise mõju all olevad ettevõtjad	täpsustamata seotud osapooled
OÜ Antonio Trade								
Bauhof Group AS		4			4			3
OÜ Elme Metall	424		73	37 005				
OÜ Evail Oil					102			
AS Kaupmees & Ko	26			988				
AS Liviko				10 675				
AS Lukoil Eesti				1 033				
OÜ Mark Oil							59 771	
AS Mecro					1 571	2		
AS OG Elektra					5 768			
Sandmani Grupi AS		82		62 905				
AS Saurix Petroleum				56 482				
Scandagra Eesti AS								
AS Silberauto					11			
Stockmann AS	184			3 046				
AS Tallink Duty Free	30 648			5 310				

Allikas: (autori koostatud, jae- ja hulgikaubandusettevõtete 2013. a majandusaasta aruannete põhjal)

Lisa 8 jätk. Majandusaasta aruannete analüüsi käigus koostatud tabelid

Tabeli 8.9. jätk. Müügitehingute avalikustamine seotud osapoolte kategooriate lõikes jae- ja hulgikaubandusettevõtete 2013. a majandusaasta aruannetes (tuhandetes eurodes)

Ettevõtte	Seotud osapoolte kategooria							täpsustamata seotud osapooled
	ema-ettevõtja	tütar-ettevõtjad	sidus-ettevõtjad	teised samasse konsolideerimisgruppi kuuluvad ettevõtjad	tegev- ja kõrgem juhtkond ning olulise osalusega eraisikust omanikud ja nende valitseva või olulise mõju all olevad ettevõtjad	olulise osalusega juriidilisest isikust omanikud ning nende valitseva või olulise mõju all olevad ettevõtjad	tegev ja kõrgema juhtkonna ning olulise osalusega eraisikust omanike lähedased pereliikmed ning nende valitseva või olulise mõju all olevad ettevõtjad	
Tamro Eesti OÜ				29 679				
Tavid AS					1 012			
Terve Pere Apteek OÜ		14		248				
Toyota Baltic AS				3 841				
KOKKU	31 282	100	73	211 212	8 468	2	59 771	3

Allikas: (autori koostatud, jae- ja hulgikaubandusettevõtete 2013. a majandusaasta aruannete põhjal)

Lisa 9. Küsimustik raamatupidamise aastaaruannete lisa „Seotud osapooled” täitjatele

Tere!

Olen TTÜ majandusarvestuse magistrant ja kirjutan magistritööd teemal „Seotud osapooli käsitleva info avalikustamise nõuded, nende täitmine ja probleemid Eestis”. Magistritööd juhendab prof. Lehte Alver.

Magistritöö raames koostas küsimustiku raamatupidamise aastaaruannete lisa „Seotud osapooled” täitjatele. Küsimustiku eesmärgiks on tuvastada lisa täitmisega seonduvad peamised probleemid, hinnata avalikustatud info usaldusväärsust ja suhtumist avalikustamise otstarbekusse. Küsimustikule vastamine võtab aega orienteeruvalt 10 minutit. Vastajate kohta küsitakse väga üldist infot. Kõik vastused on anonüümsed ja neid kasutatakse vaid magistritöö koostamiseks.

Siiralt ette tänades
Kristi Aulik

---

1. Vastaja sugu

- Mees   Naine

---

2. Vastaja vanus

- noorem kui 25   25 - 34   35 - 44
 45 - 54   55 - 64   65 või rohkem

---

3. Märki võimalikult täpne oma töökoha kirjeldus (märkida võib mitu vastusevarianti)

- töötan raamatupidamisteenust mitteosutavas ettevõttes (pea)raamatupidaja ja/või finantsjuhina;
 töötan raamatupidamisteenust mitteosutavas ettevõttes ametikohal, kus ma ei puutu otseselt kokku finantsarvestusega;
 töötan raamatupidamisteenust osutavas ettevõttes;
 osutan lisaks põhitööle raamatupidamisteenust;
 muu (milline?)

---

4. Mitme erineva ettevõtte raamatupidamise aastaaruande koostamisel oled täitnud lisa „Seotud osapooled” või mille täitmisesse oled olnud kaasatud alates aastast 2012 kuni tänaseni? (märki täpsem vahemik)

- 1 ettevõtte   2 – 3 ettevõtet   4 – 6 ettevõtet   7 – 9 ettevõtet
 10 – 14 ettevõtet   15 – 19 ettevõtet   20 või enam ettevõtet
-

5. Kas eelnevalt märgitud ettevõtete raamatupidamisaruanded on koostatud kooskõlas IFRSga ehk rahvusvaheliste finantsaruandluse standarditega või Eesti hea raamatupidamistavaga? (vahepealsed vastusevariandid on vajalikud, kui oled koostanud aruandeid mitmele erinevale ettevõttele)

	IFRSga	Peamiselt IFRSga	Võrdselt IFRSga ja Eesti hea tavaga	Peamiselt Eesti hea tavaga	Eesti hea tavaga	Ei oska öelda
Aruanded on koostatud kooskõlas ...	☐	☐	☐	☐	☐	☐

6. Tehingud seotud osapooltega on Sinu jaoks tundunud pigem ... (märgi esmane reaktsioon mõeldes tehingutele seotud osapooltega)

- kahtlust äratavana, st on tundunud, et valitsevat mõjuvõimu omavad osapooled (nt tippjuhid, enamusaktsionärid) on selliseid tehinguid püüdnud varjata ja/või teinud neid pigem isikliku kasu saamise, majandustulemustega manipuleerimise või pettuse toimepanemise eesmärgil;
- loomuliku äritegevusena, st on tundunud, et selliseid tehinguid on tehtud pigem ärielistel, majanduslikult põhjendatud eesmärkidel kahjustamata teiste osapoolte (nt võlausaldajate, vähemusaktsionäride) huve.

7. Hinnang seotud osapoolte vaheliste tehingute avalikustamise vajalikkusele (palun märgi, millises ulatuses Sa nõustud/ei nõustu järgnevate väidetega):

	Ei nõustu üldse	Pigem ei nõustu	Nii ja naa	Pigem nõustun	Nõustun täielikult	Ei oska öelda
1. Ei poolda avalikustamist, kuna info kogumisega kaasnev kulu ületab selle avalikustamisest saadavat kasu	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Ei poolda avalikustamist, kuna avalikustatud info ei ole tihtipeale usaldusväärne ja ülevaatlik	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Ei poolda avalikustamist, kuna see seab ebavõrdsesse seisu (aja- ja ressursikulu; info tõlgendamise tulemus) ettevõtteid, kes infot avalikustavad võrreldes nendega, kes selliseid tehinguid varjavad ja neid ei avalikusta	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. Pooldan avalikustamist, kuna finantsaruannete kasutajad peavad olema teadlikud selliste tehingute võimalikust mõjust ettevõtte finantsseisundile, kasumile või kahjumile	☐	☐	☐	☐	☐	☐

5. Pooldan avalikustamist, kuna see piirab juhtide omakasupüüdlikke käitumist (isikliku kasu saamise eesmärgil teostatud tehinguid)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6. Pooldan avalikustamist, kuna seotud osapoolte vaheliste tehingutega kaasneb tavapärasest kõrgem pettuste ja väärkajastamiste toimepanemise risk	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Soovi korral täpsusta oma hinnanguid ...

8. Palun märki, kas ja kui sageli oled lisa „Seotud osapooled” täitmisel kokku puutunud kirjeldatud probleemiga:

	Üldse mitte	Pigem harva	Nii ja naa	Pigem sageli	Väga sageli	Ei oska öelda
1. Juhendmaterjalides sisalduva seotud osapoolte definitsiooni ülesleidmine võtab aega ja/või on definitsiooni tõlgendamine keeruline	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Mul puudub ülevaade, millised on seotud osapoolte kohta avalikustatava info nõuded ja/või leian, et nõudeid pole piisavalt lahti seletatud	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Leian, et kõiki vajalikke mõisteid pole juhendmaterjalides välja toodud, neid on raske üles leida või on mõisted mitmemõttelised ja vajaksid täpsemaid selgitusi	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. Kõigi definitsioonile vastavate seotud osapoolte väljaselgitamine on aeganõudev ja/või keeruline	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5. Puudub ammendav info kõigi definitsioonile vastavate seotud osapoolte kindlaksmääramiseks	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6. Seotud osapoolte vaheliste tehingute kohta nõuetekohase info kogumine on aeganõudev ja/või keeruline	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7. Puudub ammendav info seotud osapoolte vaheliste tehingute lepinguliste tingimuste (nt intressimäärad, info tagatiste kohta) avalikustamiseks	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8. Juhtkond soovib vältida seotud osapoolte kohta käiva info avalikustamist ja/või ei esita info avalikustamist puudutavat teavet	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Soovi korral täpsusta oma hinnanguid ...

9. Palun hinda, mil määral on juhtkond olnud kaasatud lisa „Seotud osapooled”

täitmisesse: (kui koostad aruandeid erinevatele ettevõtetele, vali vastusevariant, mis kirjeldab kõige sagedamini ettetulnud situatsiooni)

	Vaid aruande koostaja ülesanne	Pigem aruande koostaja ülesanne	Võrdne koostöö juhtkonna ja aruande koostaja vahel	Pigem juhtkonna ülesanne	Vaid juhtkonna ülesanne	Ei oska öelda
Seotud osapoolte väljaselgitamine vastavalt IAS 24 või RTJ 2 sisalduvale definitsioonile	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Seotud osapoolte vaheliste tehingute kohta info kogumine (sh tehingute maht aasta jooksul, saldod bilansi-kuupäeva seisuga, nõuete allahindlused)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Juhtkonna võtmeisikutele määratud hüvitiste (RTJ 15 nimetatud kui arvestatud tasu ja muude oluliste soodustuste) väljaselgitamine	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Soovi korral täpsusta oma hinnanguid ...

10. Palun märki, kas ja kui sageli oled seotud osapoolte väljaselgitamisel kasutanud järgnevaid mooduseid:

	Üldse mitte	Pigem harva	Nii ja naa	Pigem sageli	Alati	Ei oska öelda
Olen osapoolte määratlemisel võtnud aluseks juhendmaterjalides kajastuva seotud osapoolte definitsiooni (IAS 24 või RTJ 2)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Olen kasutanud äriregistri informatsiooni	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Olen kasutanud ettevõtte teiste töötajate või juhtkonna poolt koostatud seotud osapoolte nimekirju	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Olen ise koostanud või olnud kaasatud seotud osapoolte nimekirja koostamisse (kirjelda nimekirja koostamise protsessi täpsemalt allolevas lahtris)	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Palun täpsusta seotud osapoolte väljaselgitamise protsessi ...

11. Hinnang avalikustatud info kõikehõlmavusele ja usaldusväärsele (palun märki, millises ulatuses Sa nõustud/ei nõustu järgnevate väidetega):

	Ei nõustu üldse	Pigem ei nõustu	Nii ja naa	Pigem nõustun	Nõustun täielikult	Ei oska öelda
1. Olen kindel, et olen alati kõik IAS 24-s või RTJ 2-s sisalduva seotud osapoolte definitsiooniga määratletud osapooled suutnud tuvastada	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Olen kindel, et olen kõik seotud osapoolte vahelised tehingud (sh antud ja saadud laenud) suutnud tuvastada ja need nõuetekohaselt kajastanud (sh tehingute liik ja maht aasta jooksul, saldod bilansikuupäeva seisuga, nõuete allahindlused)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Olen kindel, et olen avalikustanud kogu nõutud lisainfo (sh lepingulised tingimused)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. Olen kindel, et olen avalikustanud kõik olulisemad juhtkonna võtmeisikutele võimaldatud soodustused ja nendega seotud tingimuslikud kohustised	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5. Pean enda poolt lisas „Seotud osapooled” kajastatud andmeid kõikehõlmavateks ja usaldusväärseteks	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6. Pean teiste ettevõtete poolt lisas „Seotud osapooled” kajastatud andmeid kõikehõlmavateks ja usaldusväärseteks	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Soovi korral täpsusta oma hinnanguid ...

SUURED JA SÜDAMLIKUD TÄNUD VASTAMISE EEST! :)

Lisa 10. Küsimustike analüüsi käigus koostatud lisatabelid

Tabel 10.1. Seotud osapoolte vaheliste tehingute avalikustamise vajalikkust käsitlevatele väidetele antud hinnangud (N=109)

Väide	Hinnang (vastajate arv)						Summeeritud hinnang*	Hinnangute aritmeetiline keskmine**
	1 – ei nõustu üldse	2 – pigem ei nõustu	3 – nii ja naa	4 – pigem nõustun	5 – nõustun täielikult	ei oska öelda		
7.1.	16	35	24	20	12	2	298	2,79
7.2.	11	38	19	26	12	3	308	2,91
7.3.	11	30	21	28	17	2	331	3,09
7.4.	5	13	16	38	32	5	391	3,76
7.5.	9	19	14	44	17	6	350	3,40
7.6.	9	17	29	30	18	6	340	3,30

* summeeritud hinnangu leidmiseks korrutati igale hinnangule omistatud väärtus sellise hinnangu andnud vastajate arvuga, saadud tulemused liideti

** keskmise arvutamisel on elimineeritud vastajad, kes märkisid hinnanguks „ei oska öelda”

Allikas: (autori koostatud, küsitluse andmete alusel)

Tabel 10.2. Lisa „Seotud osapooled” täitmisel tekkivaid probleeme käsitlevatele väidetele antud hinnangud (N=109)

Väide	Hinnang (vastajate arv)						Summeeritud hinnang*	Hinnangute aritmeetiline keskmine**
	1 – üldse mitte	2 – pigem harva	3 – nii ja naa	4 – pigem sageli	5 – väga sageli	ei oska öelda		
8.1.	18	37	19	25	5	5	274	2,63
8.2.	16	38	23	25	3	4	276	2,63
8.3.	7	32	22	31	7	10	296	2,99
8.4.	10	26	19	33	18	3	341	3,22
8.5.	8	21	25	34	17	4	346	3,30
8.6.	10	21	22	37	18	1	356	3,30
8.7.	10	19	20	34	20	6	344	3,34
8.8.	27	28	22	20	11	1	284	2,63

* summeeritud hinnangu leidmiseks korrutati igale hinnangule omistatud väärtus sellise hinnangu andnud vastajate arvuga, saadud tulemused liideti

** keskmise arvutamisel on elimineeritud vastajad, kes märkisid hinnanguks „ei oska öelda”

Allikas: (autori koostatud, küsitluse andmete alusel)

Lisa 10 jätk. Küsimustike analüüsi käigus koostatud lisatabelid

Tabel 10.3. Avalikustatud info kõikehõlmavust ja usaldusväarsust käsitlevatele väidetele antud hinnangud (N=109)

Väide	Hinnang (vastajate arv)						Summeeritud hinnang*	Hinnangute aritmeetiline keskmine**
	1 – ei nõustu üldse	2 – pigem ei nõustu	3 – nii ja naa	4 – pigem nõustun	5 – nõustun täielikult	ei oska öelda		
11.1.	2	16	25	46	16	4	373	3,55
11.2.	1	11	18	50	24	5	397	3,82
11.3.	2	21	30	33	18	5	356	3,42
11.4.	1	18	13	55	18	4	386	3,68
11.5.	2	9	28	47	20	3	392	3,70
11.6.	4	21	42	22	6	14	290	3,05

* summeeritud hinnangu leidmiseks korrutati igale hinnangule omistatud väärtus sellise hinnangu andnud vastajate arvuga, saadud tulemused liideti

** keskmise arvutamisel on elimineeritud vastajad, kes märkisid hinnanguks „ei oska öelda”

Allikas: (autori koostatud, küsitluse andmete alusel)